

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Andra kammaren.

Nr 74.

Onsdagen den 12 juni, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 224—236.

§ 3.

Vidare föredrogs statsutskottets memorial, nr 237, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande för kronans räkning av aktierna i Virsbo—Ramnäs kraftaktiebolag m. m. ävensom en i ämnet väckt motion; och blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 4.

Efter föredragning härpå av statsutskottets memorial, nr 238, angående beviljande för innevarande riksdag av ökat belopp till gratifikationer åt tjänstemän hos statsutskottet biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 5.

Statsutskottets nu föredragna utlåtande nr 239 blev ånyo lagt på bordet.

§ 6.

Härefter föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 54, angående ersättning åt av utskottet vid handläggning av vissa ärenden anlidade biträden; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogos vart för sig och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial:

Andra kammarens protokoll 1918. Nr 74.

nr 56, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckta motioner med förslag till förordning angående inskränkningar i fråga om tillverkning och försäljning av rusdrycker; och

nr 57, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets betänkande, nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 17 § 5 mom. i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 8.

Vidare föredrogos, men blevo åter bordlagda bevillningsutskottets betänkanden nr 58—61. tredje särskilda utskottets utlåtande nr 3 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden nr 15—17.

§ 9.

*Ang. statsbidrag till väg-
anläggningar
m. m.*

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till väganläggningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Uti en den 7 maj 1918 till riksdagen avlåten, till statsutskottet för förberedande behandling överlämnad proposition, nr 418, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen

1:o) att till bidrag för anläggning av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar på extra stat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 4,500,000 kronor;

2:o) att på extra stat för år 1919 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande till understödjande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader samt upprepning av åar och farleder ett reservationsanslag av 900,000 kronor;

3:o) att besluta, att i avseende å de statsbidrag, som för år 1919 kunde av riksdagen beviljas till väganläggningar och vägförbättringar samt till bro- och hamnbyggnader ävensom upprepning av åar och farleder, skulle gälla de allmänna villkor och bestämmelser, vilka funnes intagna i riksdagens skrivelse den 31 maj 1907, den 27 februari 1914 och den 28 maj 1915;

4:o) att på extra stat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 750,000 kronor att i enlighet med i statsrådsprotokollet angivna grunder användas till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län;

5:o) att på extra stat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor att under i statsrådsprotokollet angivna villkor utgå som bidrag till anläggning av s. k. ödebygdsvägar inom nämnda län;

6:o) att på extra stat för år 1919 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor att under i statsrådsprotokollet angivna villkor utgå som bidrag för anläggning av utfartsvägar inom samma län; samt

7:o) att för beredande av tilläggsbidrag enligt i statsrådsprotokollet angivna grunder till vissa företag, för vilka medel anvisats från anslagen till bidrag för anläggning av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar, till understödande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader samt upprensning av åar och farleder ävensom till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, bevilja ett belopp av 5,000,000 kronor samt därav som reservationsanslag anvisa dels på extra stat för år 1919, 1,500,000 kronor, dels ock å tilläggsstat för år 1918 1,500,000 kronor.

Ang. statsbidrag till väganläggningar m. m.
(Forts.)

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren väckta motioner, nämligen nr 475 av herr *Vennerström m. fl.* samt nr 217 av herrar *Andersson* i Grimbo och *Olsson* i Kullenbergstorp.

Utskottets hemställan innefattade,

I) att riksdagen måtte med avslag å ovanberörda motioner bifalla Kungl. Maj:ts under mom. 1:o)—6:o) i propositionen framställda förslag; samt

II) att Kungl. Maj:ts framställning i mom. 7:o) om beviljande av anslag för beredande av tilläggsbidrag till vissa företag icke måtte av riksdagen bifallas.

I fråga om utskottets under II) gjorda hemställan hade reservation avgivits av herr *Kvarnzelius m. fl.*, som ansett, att utskottet bort i nämnda punkt föreslå riksdagen att för beredande — — — lika med mom. 7:o) i Kungl. Maj:ts förslag — — — 1,500,000 kronor.

Punkten I).

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten II).* Därvid yttrade:

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Schotte: Herr talman, mina herrar! Jag ber först att få uttrycka min tillfredsställelse och min tacksamhet mot utskottet för det tillmötesgående det visat med avseende på de betydande anslag för vägväsendet, vilka i denna kammare nyss klubbfastats, och som jämväl i första kammaren vunnit bifall och följaktligen blivit riksdagens beslut. Överallt i Norrlands bygder kommer detta att hälsas med största tacksamhet och tillfredsställelse, och det kommer att bli till mycket stort gagn för kolonisationen och utvecklingen i vissa delar av vårt Norrland med dess stora utvecklingsmöjligheter.

Med avseende på utskottets under nu förevarande punkt gjorda framställning nödgas jag emellertid yttra några ord. Statsutskottet har här avstyrkt vad Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen ett ifrågasatt anslag för att möjliggöra tilläggsanslag till sådana väg-

Ang. statsbi-
drag till väg-
anläggningar
m. m.
(Forts.)

byggnader, som erhållit anslag under kristiden. Regeln för vägbyggnadsanslagen är ju, att staten bekostar två tredjedelar av den beräknade kostnaden och de väghållningsskyldige den återstående tredjedelen. Meningen härmed är, att vederbörande intressenter själva genom att klokt handhava detta anslag och genom att planera vägarna på ett ekonomiskt fördelaktigt sätt skola se till, att statsbidraget hålles inom rimliga gränser, men distriktet blir därvid också i hög grad beroende av, hur noggrant kostnaden av vederbörande distriktstjänsteman beräknats och hur prisläget ställer sig under utförandet av vägbyggnaden ifråga. Det förekommer i Kungl. Maj:ts proposition på sidan 57 en tabell som visar, att de verkliga kostnaderna divergera avsevärt från de beräknade även under normala tider. Det visar sig av denna tabell, att det under åren 1900—1908 fanns län, där verkliga kostnaderna utgjorde icke mindre än 147 procent av de beräknade; i ett annat län var procenten 132 och så vidare. Till en del må nu detta bero på att vägföretagens utförande icke varit tillräckligt noga planerat, men förvisso har detta också sin grund i omständigheter, varöver vägbyggnadsintressenterna icke kunnat råda.

Nu har det här ifrågasatts av Kungl. Maj:t, på förslag av särskilda sakkunniga och av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att beträffande företag, som igångsatts under kristiden, och som till följd av den härunder uppkomna våldsamma ökningen av arbets- och materialpriser blivit eller väntas bli oproportionerligt betungande för vägbyggnadsintressenterna, tilläggsanslag till högst två tredjedelar av merkostnaden måtte efter prövning i varje särskilt fall av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kunna medgivas. Det är för detta ändamål, som det nu begäres ett tilläggsanslag av 5 miljoner kronor, varav dels å tilläggsstat för år 1918 1.500,000 kronor och dels sistnämnda belopp å extra stat för år 1919.

Jag är fullkomligt ense med utskottet om, att man måste iakttaga den största försiktighet med avseende på dylika statsbidrag, det vill säga närmast beträffande procentsatsen, och det oberoende av att även i övrigt vissa invändningar kunna göras mot bestämmelserna för anslagens utgående. Nu är det dock icke fråga om att ändra dessa villkor i allmänhet. Detta har visserligen föreslagits av de sakkunniga, men Kungl. Maj:t har icke, åtminstone icke för närvarande, velat taga upp det förslaget, utan Kungl. Maj:ts förslag har begränsats till de speciella förhållanden, som inträtt till följd av de våldsamma prisstegringarna under kristiden. Det är just dessa förhållanden, som göra, att jag tror, att Kungl. Maj:t haft fullgoda skäl för att framlägga sitt ifrågavarande förslag.

Jag vill då framhålla, att det är mycket svårt att revidera kostnadsförslagen så nära inpå utförandet av vägbyggnader, att de beräknade kostnaderna bli fullt aktuella i förhållande till rådande priser. Personalen i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och även i väg- och vattenbyggnadsdistrikten är ganska knapp, och vi veta alla, som haft att syssla med dessa vägförslag, att det

dröjer om ganska länge, innan man får uppgjorda vägförslag reviderade, och att det är stora svårigheter att få förslagen reviderade alldeles inpå den tid, då statsbidraget är att lyfta.

*Ans. statsbidrag till väganläggningar
m. m.
(Forts.)*

Resultatet har under nuvarande förhållanden också blivit det, att ytterst få vägar kunna påbörjas; de, som fått statsanslag torde icke heller kunna fortsättas, därest icke någon möjlighet kan beredas att få tilläggsanslag till dem. Vägbyggnaderna ligga därför i stor utsträckning nere i hela vårt land för närvarande, men alldeles speciellt i de övre trakterna av landet. Det är naturligtvis icke lämpligt att under sådana tider som dessa, när arbetslösheten i alla fall hotar, man icke har möjlighet att sätta i gång med vägbyggnadsarbeten. Att utnyttja dylika arbetsmöjligheter är också, såsom även framhållits i samband med arbetslöshetsanslaget, en mycket säkrare och mera rekommendabel utväg än att lämna direkta bidrag till de arbetslösa. Vidare är det naturligtvis olämpligt, att vägar år efter år få stå halvfärdiga och ofullbordade, och att vägbitar här och var förekomma, som icke kunna anknytas till redan anlagda eller förbättrade vägar.

Jag vill härjämte framhålla, att Kungl. Maj:ts förslag innebär, att väghållningsdistrikten själva alltid skulle vidkännas 10 procent av den beräknade kostnadsökningen, och att av återstoden högst två tredjedelar skulle utgå av statsmedel och en tredjedel av distriktet. Det är således visst icke fråga om någon ändring i avseende på principerna för utgående av detta statsanslag, utan det är precis samma grunder, som föreslås beträffande tilläggsanslaget, dock ytterligare skärpta därigenom, att vägbyggnadsdistrikten få bestrida 10 % av den merkostnad, som uppkommer. Därigenom få distrikten mycket starkt intresse av att planera företagen med klok omtanke och tillse, att icke arbetet fördyras. Det blir ju så, att de enskilda få betala en tredjedel av kostnaderna plus 10 % eller sammanlagt 43 %, medan staten betalar det övriga.

Vidare vill jag framhålla ett villkor, som fästes vid tilläggsanslagets utgående och som är av ganska stor betydelse, nämligen det, att vid beviljande av dylikt anslag hänsyn skall tagas till distriktets ekonomiska bärkraft, så att anslaget blott utgår till *mera betungade* distrikt, där överskridandet av de beräknade kostnaderna är av större betydelse — man kan icke igångsätta en sådan apparat, som här föreslås, där det är fråga om mindre överskridande, och där det gäller småbitar av vägar, för vilka kostnaden icke gått ihop. Med det nämnda villkoret vinner man således en gradering av vägbyggnadsanslaget efter distriktens ekonomiska bärkraft, vilket icke saknar betydelse. Jag vill erinra om, att den s. k. vägkommissionen nyligen föreslagit, att statsbidragen från vägbyggnadsfonden skulle med avseende på varje särskilt företag ställas i förhållande till statens bidrag till väghållningskostnaderna inom motsvarande distrikt, och att vägbyggnadsanslaget skulle utgå med 40 å 90 % av kostnaderna. De mest betungade distrikten skulle få större hjälp och de mindre mindre hjälp. Man skulle nu ha tillfälle att försöksvis tillämpa denna

Ang. statsbidrag till väg-
anläggningar
m. m.
(Forta.)

princip på det anslag, som det här är fråga om, vilket kan vara av värde, när behandlingen av vägkommissionens förslag en gång förekommer i riksdagen. Vidare skulle räkenskaper och kontrakt granskas genom Konungens befallningshavandes försorg och vederbörande distriktstjänstemäns yttrande införas, och så skulle väg- och vattenbyggnadsstyrelsen besluta efter prövning i varje särskilt fall. Jag tror, att med allt detta alla tänkbara, för staten betryggande garantier skulle vinnas. Förslaget synes därför rimligt och för statsverket i alla avseenden betryggande. Jag vågar fördenskull hoppas på, att denna kammare, som alltid visat sig behjärta vikten av kommunikationsväsendets och icke minst landsvägskommunikationernas förbättring, skall med ganska stor enstämmighet biträda Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill framhålla, att detta tilläggsanslag icke är en specifik norrlandsfråga. Givetvis har det stor betydelse för Norrland, därför att där äro planerade eller pågå för närvarande de största och mesta vägbyggnaderna, men å andra sidan skulle ju anslaget i rimlig mån och allteftersom ansökningar inkommit fördelas över hela landet. Det är sålunda en fråga, som rör landsbygden inom hela riket. Givetvis måste riksdagen hållas å jour med hur anslaget i detalj användes, och Kungl. Maj:t skall följa med, hur väg- och vattenbyggnadsstyrelsen prövar de olika ansökningarna och fastställer statsbidragen inom den angivna ramen, samt se till, att alla möjliga garantier vinnas för att statsverket icke skall bli onödigt betungat.

Jag vill slutligen framhålla, att det i själva verket kan sägas medföra en viss ekonomisk fördel för statsverket, att man vidtar den anordning, som här föreslagits, med avseende på vägar, vilkas byggande igångsatts under kristiden. Det är icke möjligt att beträffande samtliga vägbyggnader i hela landet, nu åstadkomma omedelbar revision av förslagen men ifråga om vissa är det möjligt. Om man sålunda får revision på en vägsträcka omedelbart innan statsbidrag skall utgå, får man anslaget höjt efter den sista beräkningen. Ju närmare inpå tiden för arbetets utförande som revisionen kommer, ju gynnsammare för distriktet. Därför torde, om dessa anslag nu avslås, allas ansträngningar inriktas på att få samtliga vägförslag så snart som möjligt reviderade, och reviderade med hänsyn till kristidsförhållandena. Det kan dock såsom nämnt icke ske över hela linjen. Det fattas personal inom väg- och vattenbyggnadsstaten härtill, men de vägföretag man lyckas få så reviderade få förmånen att få hela $\frac{2}{3}$ av den nyreviderade kostnaden i anslag. Detta blir ökad börda för staten. Och i stället för att det blir större utgifter för statsverket genom att man avvisar dessa tilläggsanslag, kan staten därmed besparas utgifter.

Jag vågar vädja till kammaren att jämväl i förevarande punkt bifalla den kungl. propositionen.

Herr Jansson i Falun: Jag ansluter mig till reservan-

ternas förslag och ber därför att med några ord få motivera detsamma.

Från utskottets sida har man ansett, att behovet av ifrågasvarande anslag icke är så trängande, att man just nu skulle bevilja detsamma, men jag menar, att den, som åhört departementschefens framställning i ämnet, bör ha blivit övertygad om, att det verkligen föreligger ett sådant behov. Sålunda förefaller det mig, som om de skäl utskottet anfört icke alls äga någon bärighet.

Vidare säger utskottet, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle innebära vittgående ekonomiska konsekvenser. Ja, jag vill icke bestrida, att så kan bli fallet, men vilka äro dessa ekonomiska konsekvenser? Jo, såvitt jag förstår, äro de, att staten skall bidraga med två tredjedelar av de verkliga kostnaderna i stället för av de beräknade kostnaderna. Departementschefen har nyss motiverat, varför man borde slå in på en dylik väg. Jag anser, att riksdagen genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag ingalunda tagit slutgiltig ståndpunkt till denna fråga, utan vad det här egentligen gäller är att bevilja så att säga ett krigstidstillägg för väghållningsdistrikten. Med den enorma förhöjning, som både arbetslöner och materialpriser undergått de senast förlutna åren, är det omöjligt för väghållningsdistrikten att hålla vägbyggnadskostnaderna inom den beräknade ramen.

Jag anser sålunda, att goda skäl tala för att man lämnar detta tilläggsanslag, och jag ber därför, herr talman, att med hänvisning till vad departementschefen här sagt få yrka bifall till den av herr Kvarnzellius m. fl. avgivna reservationen.

Herr Odqvist: Som herrarna finna av betänkandet, har statsutskottet gått med på Kungl. Maj:ts äskanden i huvudsak. I första punkten har utskottet tillstyrkt beviljande av 1 miljon mera än förlidet år och i andra punkten 150,000 kr. mera samt i tredje punkten 250,000 kr. mera. Sistnämnda anslag som avser anläggande av enklare vägar, bestämdes i fjol till 500,000 kr. och skulle nu höjas till 750,000 kr. Slutligen tillkomma två nya anslag, ett på 400,000 kr. till ödebygdsvägar och ett på 100,000 kr. till utfartsvägar. Det är emellertid ifråga om de 5 miljonerna för beredande av tilläggsbidrag, som utskottets förslag skiljer sig från Kungl. Maj:ts proposition. Jag ber få framhålla, att av de av utskottet tillstyrkta anslagen de tre sistnämnda huvudsakligen ja, uteslutande äro avsedda för de norrländska länen, och detta gäller även enligt uppgift från civildepartementet största delen av anslaget på 4,500,000 kr.

Vad beträffar det begärda 5 milj.-anslaget, är det en ny fråga och enligt mitt förmenande en ganska viktig principfråga, som vi därmed komma in på. Säkert är, att om vi en gång bevilja detta anslag, måste vi fortsätta härmed. Det heter visserligen, att det endast skulle användas nu under kristiden, men denna kristid kommer nog att vara alltjämt. Av vad civilministern anfört framgår, att den huvudsakliga delen av detta anslag kommer att

Ang. statsbidrag till väganläggningar m. m.
(Forts.)

Ang. statsbi-
drag till väg-
anläggningar
m. m.
(Forts.)

gå till Norrland, där man har de största vägföretagen, medan den övriga delen av vårt land icke har så stort gagn av detsamma.

För övrigt är det väl så med våra vägföretag, att de i allmänhet revideras om. Ifall man i rätt tid anmäler förhållandet hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, har jag åtminstone den erfarenheten, att man kan få revidera dem ett par, tre gånger, och man kommer då till belopp, som motsvara de verkliga kostnaderna. Om vägstyrelserna och väghållningsdistrikten sköta sig, behöva de därför icke ha så stora merkostnader för väganläggningarna. Men det kan finnas andra utgifter, som överskrida vad som beräknats, nämligen då man för planerande av ett vägföretag måste tillgripa expropriation.

Som jag nämnt, är jag övertygad om, att ifall detta anslag beviljas, få vi fortsätta härmed, och jag tror icke, att det är rätta vägen, ty även med de försiktighetsåtgärder, som angivas i den kungl. propositionen, är det nästan omöjligt att kunna granska och fullständigt klara sådana ärenden som vägförslag, ty de äro så ofantligt mycket beroende av hur vägföretagen skötas.

Ett viktigt skäl, som talar för att man borde ställa sig på avslag, äro de statsfinansiella hänsynen. Budgetförhållandena tillåta icke, att man beviljar så stora anslag. Då man sträckt sig så långt rörande andra anslag till vägföretag, borde riksdagen för detta år spara dessa 5 miljoner, för den händelse staten framdeles skulle behöva träda emellan.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Olsson i Broberg: Jag anser, att vi böra vara Kungl. Maj:t tacksamma för detta förslag om bidrag till täckande av de utgifter för väganläggningar, som överstiga de beräknade kostnaderna. Jag har fårska exempel på, hur det ställer sig vid omläggning och byggande av landsvägar. Vi ha nämligen nödgats bygga ganska mycket vägar till följd av kristiden för att bereda arbete åt arbetslösa stenhuggeriarbetare. Kostnaderna ha uppgått till 25 % utöver vad som beräknats, och de väghållningsdistrikt, som det här gäller, ha utdebiteringar för kommunala ändamål, som i sin helhet kunna uppgå till 24 gånger bevillningen. Man förstår då, hur det skall kännas för sådana distrikt att bära dylika merkostnader för vägomläggningar. Och här är det icke fråga om annat än att väghållningsdistrikten skola beredas tillfälle att få en statshjälp, motsvarande två tredjedelar av de verkliga kostnader, som vägbyggnaderna betinga. Jag kan icke se någon fara i att gå med på det förslag Kungl. Maj:t framlagt, utan jag anser, att det verkligen är ett förslag, som framkommit i rätt tid och har synnerligt fog för sig. Det förvånar mig därför mycket, att någon från landsbygden kan sätta sig emot det, då det ju som sagt endast är betingat av rättvisa och billighet. Den omständigheten, att en stor del av anslaget kommer att gå till Norrland, utgör ingalunda något skäl för avslag, ty vi få väl erkänna, att förhållandena där äro sådana, att vi böra räcka en hjälpsam

hand åt denna landsdel, som ifråga om kommunikationer har det så svårt till följd av de ofantliga avstånd, som man där har att dragas med. Jag ber fördenskull få vädja till kammaren, att den måtte gå med på Kungl. Maj:ts förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

*Ang. statsbidrag till väg-
anläggningar
m. m.
(Forts.)*

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Schotte: Herr talman! Bara ett par ord med anledning av det anförande, som här hållits av den ärade representanten för statsutskottet. Han talade om att man kunde anmäla vägplanen till revision för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och att det är bra att dessa revisioner företogs nära intill den tid, då statsbidraget skulle utgå. Ja, det är riktigt och under normala förhållanden går det så till. Och under normala förhållanden förete icke heller prisen alltid en så stor skillnad mellan det först framlagda förslaget och det reviderade förslaget. Men annorlunda ställer sig saken nu under de exceptionella förhållanden, som nu råda då prisen stigit våldsamt och alltjämt stiga. Då måste alla distrikt strömma till nära nog på en gång och då blir det faktiskt omöjligt för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att utan väsentlig ökning av sin tjänstemannakår, utan inkallande av en massa extra tjänstemän, få revisionerna verkställda på den tid, att de beräknade kostnaderna bli fullt aktuella för den tid, då statsbidraget utgår.

Jag vill också säga, att då talaren befarade, att ett bifall till förslaget skulle ge ett prejudikat för framtiden, man icke behöver vara rädd härför, då ju riksdagen har i sin hand att vägra ett fortsättande på den nu föreslagna vägen. Men jag vill dessutom erinra om, att den s. k. vägkommissionen inkommit med ett helt nytt förslag, hur statens bidrag till vägbyggnader framdeles skola utgå och detta förslag torde vi snart få pröva. De sakkunniga, som blivit tillsatta för vägbyggnaderna i Norrland, ha likaledes avgivit vissa förslag härutinnan, som ej nu upptagits. Det är alldeles tydligt, att inom den allra närmaste tiden, kanske redan nästa år, men i varje fall året därefter, kommer ett förslag från Kungl. Maj:t — det må bli i sammanhang med vägkommissionens förslag eller inte — att avgivas, vari upptages till prövning, huruvida de villkor, som äro fästade vid ifrågavarande vägbyggnadsanslag, äro lämpliga eller ej. Man behöver således ej vara rädd för att det nu förevarande anslaget kommer att prejudicera för framtiden eller undanskjuta en granskning av nu utgående villkor.

Jag vill också erinra om att kammaren nyligen på en enskild motionärs förslag med stor majoritet beslutat ett stort tilläggsanslag till norrländska odlingsanslaget. Det vore förvånande, om icke denna kammare och särskilt representanterna för landsbygden mangrant slöte sig till det förslag i samma syfte, som nu blivit efter utredning av särskilda sakkunniga och av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, framlagda av Kungl. Maj:t i den förevarande propositionen. Denna sak förefaller mig så pass klar, att det icke

Ang. statsbi- bör vara ringaste risk och fara för konsekvenserna, om kammaren
drag till väg- nu bifaller Kungl. Maj:ts förslag.
anläggningar
m. m.

(Forts.)

Herr Molin: Herr talman! I anledning av det nyss fattade beslutet att anslå medel bl. a. till nya, för de norrländska vidderna passande vägtyper vill jag begagna tillfället att uttrycka min glädje och tillfredsställelse. Beslutet innebär för visso det första steget framåt i syfte att giva Norrland drägliga kommunikationer. Säkerligen skall denna dag, då riksdagens kamrar bifallit den kungl. propositionen i ämnet, räknas som en av märkesdagarna i Norrlands historia. Hundra tusenden i Norrlands obygderna hava längtat efter den dagen, då statsmakterna skulle förstå och behjerta vad kommunikationerna betyda för Norrland och dess utveckling. Och jag kan försäkra herrarna, att intet referat från rigsdagens förhandlingar under årtionden varit ägnat att mera glädja de i Norrlands ödebygder boende och de från de allmänna fätaliga vägarna mera avlägsna byarna än just de referat morgondagens tidningar komma att förmåla. Ett hjärtligt tack, mina herrar, för det Ni äntligen förstätt och behjertat det speciellt norrländska krav, som nu börjat tillgodoses.

Huru tacksam jag än är å mina egna och de avlägset boende norrlänningarnas vägnar för statsutskottets tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag i punkt 1 i förevarande utlåtande, måste jag dock finna, att utskottets hemställan i punkt 2 icke är med rätt och billighet överensstämmande. Utskottet har enligt betänkandet »icke känt sig övertygat om att behovet av tilläggsbidrag är så trängande att anslag för ändamålet, särskilt icke till så betydande belopp varom här är fråga, nu bör beviljas. Och detta så mycket mindre som det förefaller utskottet synnerligen tveksamt, huruvida icke beviljande av efterskottsanslag av här ifrågasatt art skulle ur ekonomisk synpunkt i hög grad ofördelaktigt påverka vägarbetenas planläggande och utförande och därigenom för statsverket framkalla nya betydande utgifter av nu icke överskådlig omfattning».

Motiveringen tyder på att utskottet sammanblandat, i stället för att, såsom civilministern i statsrådsprotokollet gjort, *hålla i sär* frågorna om huruvida tilläggsanslag av ifrågavarande art borde bli permanenta för framtiden och sålunda omfatta ej blott de vägbyggnadsföretag, som under kristiden kommit att råka i ekonomisk misär, utan även de vägbyggnadsföretag, som i framtiden kunna tänkas råka i liknande dilemma.

I det betänkande angående förslag till utfartsvägar från ödemarker, som blivit avgivet av särskilda under denna riksdag av civildepartementet tillkallade sakkunniga, i vilkas arbete jag haft äran deltaga, har denna sak blivit föremål för ingående behandling. Frågan om tilläggsanslag till vägbyggnadsföretag har uppfattats och behandlats enligt följande kända och erkända fakta. Som alla veta, finnas synnerligen burgna och i ekonomiskt hänseende rikt utrustade väghållningsdistrikt, ja, det finnes sådana, som t. o. m. ha svårt att uppfinna, huru de över huvud taget skola

kunna hålla väggkassans överskott på en anständig nivå. I motsats härtill finnas väghållningsdistrikt, som äro så fattiga och betungade, att de icke äro i stånd att åstadkomma nödiga byggnadsarbeten. De sakkunniga ha konstaterat, att bestämmelsen angående statsanslag till vägbyggnader till »högst $\frac{2}{3}$ » av den beräknade kostnaden av vederbörande konungens befallningshavande och övriga myndigheter blivit praktiserad, sasom om det gällt minst $\frac{2}{3}$. I följd härav ha även de rikaste väghållningsdistrikt i likhet med de fattigaste erhållit $\frac{2}{3}$ av den beräknade anläggningskostnaden. De sakkunniga ha velat råda bot på dessa oöfvermåttligheter och till den ändan föreslagit att det äntligen borde bli allvar av att betrakta de två tredjedelarna sasom maximum och icke, sasom hittills nära nog undantagslöst skett, sasom minimum. De sakkunniga ha ansett, att det här i landet, ja t. o. m. i Norrland, finnes väghållningsdistrikt, som av konungens befallningshavande borde kunna åläggas att utföra vägföretag till och med utan anslag, eller åtminstone blott med synnerligen ringa statsanslagsbelopp, varemot sakkunniga kunnat konstatera fall, då statsanslag till allenast $\frac{2}{3}$ av den beräknade kostnaden skulle komma att bli fattiga väghållningsdistrikt alldeles för betungande. De sakkunniga ha velat skipa rättvisa ifråga om statens bidrag till fattiga och rika väghållningsdistrikt och hava därför, utan att föreslå rubbning av den hävdvunna regeln att statsbidrag skall utgå med *högst* $\frac{2}{3}$ av de beräknade kostnaderna, föreslagit, att de allmänna villkoren för statsanslag borde jämkas på så sätt, att det vid anslagsgivandet finge tagas vederbörlig hänsyn till vederbörande väghållningsdistrikts ekonomiska förhållanden. Med tanke på att rika väghållningsdistrikt borde kunna åläggas att bygga vägar med statsbidrag av allenast $\frac{1}{20}$ — $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{3}$ av de beräknade kostnaderna, ha de sakkunniga tänkt sig, att fattiga väghållningsdistrikt däremot borde hava möjlighet att, därest efter ett vägföretags fullbordan kostnaderna visa sig hava sprungit upp ofantligt mycket över de beräknade, av Kungl. Maj:t efter särdeles noggrann prövning erhålla tilläggsanslag. Sasom garanti bl. a. härför hava sakkunniga föreslagit, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens distrikts-tjänstemän borde få befogenhet att utom tillsynen av vägföretagens tekniska utförande även hava tillsyn över vägföretagens ekonomi, på det att eventuellt fusk i bokföringen etc. skall omöjliggöras.

Beträffande de vägföretag, som efter statsanslags erhållande blivit uppgjorda före kristiden och visserligen påbörjats men efter de våldsamma prisstegringarna blivit nedlagda, ha sakkunniga föreslagit ett tilläggsanslag av fem miljoner kronor.

Detta är kontientan av de sakkunnigas förslag i ämnet.

Kungl. Maj:t har dock som synes icke velat i år taga position till frågan om statsanslagens reglering mellan rika och fattiga väghållningsdistrikt med tilläggsanslag för fattigare utöver de två tredjedelarna, utan har fäst avseende allenast vid de vägföretag,

Ang. statsbidrag till väganläggningar
m. m.

(Forts.)

Ang. statsbidrag till väganläggningar m. m. som till följd av kristiden avstannat av brist på pengar, d. v. s. vederbörande distrikts fattigdom.

I stället för att nu kritisera Kungl. Maj:ts ståndpunkt att låta bero med frågan om tilläggsanslag för framtida företag och i stället söka komma de vägföretag till hjälp som i följd av kristiden avstannat, vänder sig utskottet emot och kritiserar de sakkunnigas förslag i såväl det ena som andra hänseendet. I den kungl. propositionen å sid. 56 och följande angiver jämväl civilministern de skäl, som föranlett honom att biträda förslaget. Jag skall ej trötta med att upprepa dem. För övrigt har civilministern redan givit en sammanfattning av vad som härutinnan redan förekommit.

Gentemot herr Odqvist, då han talade om att kostnaderna för väganläggningarna möjligtvis kunna springa upp av den grund att expropriationsförfarande måst tillgripas, skall jag be att få erinra, att i de villkor, som fastställts för anslag till dessa vägar, ingår även den bestämmelsen, att inga kostnader för jordlösen eller intrång eller eljest må beräknas för statsanslaget. Rörande hans fruktan för det statsfinansiella läget och svårigheterna att kunna finansiera denna sak vill jag endast säga, att en sådan fruktan synes mig vara tämligen omotiverad. Då vårt finansdepartement ansett sig kunna tillstyrka detta förslag, borde sannernligen också statsutskottets ledamöter vara i tillfälle att, utan fruktan för att statskassan skall råka i konkurs, gå med på förslaget.

Jag ber. herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Olofsson: Ja, herr talman, jag hade tänkt att ge några ord till svar på herr Odqvists anförande, men då det redan gjorts särskilt av civilministern, så vill jag icke alls uppehålla mig härvid.

Då jag emellertid fått ordet, ber jag att få uttala några tack-samhetens ord till den, som förde vår Norrlandstalan, herr Olsson i Broberg. Det är ganska glädjande för oss norrlänningar att höra ett förstående ord också från Sydsverige. Det vittnar om vidsynthet å herr Olssons i Broberg sida, då han uttalar sig för att följa reservationen i den här frågan.

Jag kan knappast tänka mig, att denna kammare skall visa sig icke hysa förståelse och följa reservationen. Vi ha ju under denna riksdag givit anslag på så många håll, där kristiderna fordrat sådana anslag för att icke allt skall avstanna. Det vore väl då märkvärdigt, om icke åtminstone andra kammaren i denna fråga skulle behjarta vad tiden kräver, när det gäller vägbyggnader i Norrland. Det blir naturligtvis så, att, om vi icke få detta anslag, så komma en del redan påbörjade vägbyggnader att avstanna helt och hållet. Det finns många distrikt, som äro så hårt belastade, att de icke kunna fortsätta dessa företag, därest icke staten träder hjälpande emellan.

Det är kommunikationer, som är huvudsaken för hela Norr-

land, kan man säga. Giv oss kommunikationer, så skola ni sedan också få erfara, att Norrland är något att göra av! Vi skola icke vara efter, när det gäller att skapa bygd och skaffa föda för landets befolkning. Giv oss därför kommunikationer, så skall sedan det andra komma.

Ang. statsbidrag till väganläggningar
m. m.
(Forts.)

Jag ber på det allra varmaste, att andra kammaren måtte följa reservationen och på samma gång Kungl. Maj:ts förslag.

Med herr Olofsson förenade sig herrar *Hage, Olsson* i Rösta, *Viklund* i Oviken, *Rehn, Johansson* i Sollefteå, *Lidström, Edberg* och *Jonsson* i Källerräng.

Herr vice talmannen, Hamilton: Herr talman, jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att detta ärende står mycket nära ett annat, där kammaren på tillstyrkan av jordbruksutskottet beslöt, att tilläggsbidrag skulle utgå. Det gällde då sådana företag, som erhålla understöd för avdikningar m. m. På tillstyrkan av jordbruksutskottet beslöt kammaren, att dessa företag skulle få bidrag, som verkade retroaktivt på grund av att anslagen icke räckte till för utförande av arbeten, för vilkas beräknade kostnader äldre pris lagts till grund.

Nu ha naturligtvis prisen stigit även för väganläggningar och dylika företag som omförmälas i utskottets förslag. Det är sålunda fullständigt konsekvent handlat av kammaren, om kammaren i detta fall biträder vad Kungl. Maj:t här föreslagit. Hade ärendet varit förberett av jordbruksutskottet — vilket det enligt mitt förmenande borde ha varit — så hade jordbruksutskottet icke kunnat komma till annat resultat i denna fråga än rörande frågan om avdikningsanslaget.

Jag ber under sådana förhållanden att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bengtsson: Även jag ber att få yrka bifall till reservationen. Jag vet, vilken betydelse det har i dessa stora delar av Norrland, där brist på kommunikationer råder, att detta anslag beviljas. Det gäller här anslag, som komma att ge igen. Och alla anslag, som riksdagen behandlar och som ge igen, bör man icke säga nej till.

Det är ett skäl, som också talar mycket för att bevilja anslaget. Det ligger ansökningar inne om bidrag till väganläggningar, som äro flera år gamla. Anslagen räcka icke till för att anlägga vägar och hjälpa fram kommunikationer i den utsträckning som landet behöver.

Dessutom må vi också besinna att nu, då kostnaderna äro avsevärt fördyrade, det skulle i vissa trakter av landet bli ödesdigert för väghållningsdistrikten, om icke anslag kunde beviljas i den utsträckning som Kungl. Maj:t begär.

Jag skall icke längre ta kammarens tid i anspråk, utan ber att få yrka bifall till reservationen.

Ang. statsbi-
drag till väg-
anläggningar
m. m.
(Forts.)

Herr Nilsson i Kabbarp: Trots de varma förord som givits för reservationen anser jag det dock vara min plikt att här tala för och yrka bifall till utskottets förslag.

Det kan icke nekas, att det statsfinansiellt sett är ett ganska betänkligt yrkande detta, som går ut på att nu bevilja 5 miljoner kronor för ett alldeles nytt ändamål. Ty jag kan icke se annat, än att det är ett nytt ändamål och att det är en ny princip, som man här vill tillämpa. Vi skola väl märka, att det förhåller sig icke så, som herr Olsson i Broberg yttrade, att statsbidraget skall utgå med $\frac{2}{3}$ av vägbkostnaderna, utan endast med högst $\frac{2}{3}$ av de beräknade kostnaderna. Men här föreslås det, att det skall vara jämväl $\frac{2}{3}$ av efterskottskostnaderna. Nu inbillar man sig kanske på sina håll, att den beräknade och verkliga kostnaden förut sammanfallit till beloppet ungefär, och att det först är nu under kristiden, som det blivit en så stor differens, att staten måste ingripa på ett nytt sätt och hjälpa väghållningsdistrikten. Men se vi på den kungl. propositionen, finna vi, att så ingalunda varit fallet. I propositionen finnes en tabell, där det talas om hur det ställt sig med väganläggningarna under åren 1900—1908 i de olika länen. Där se vi t. ex. att för Kalmar län ha de verkliga kostnaderna under de nämnda åren, således långt före kristiden, uppgått till 115 % av de beräknade kostnaderna, för Gottlands län till 119 %, för Värmlands län till 120 %, för Gävleborgs län till 132 % och för Örebro län ända till 147 %. Där har sålunda den verkliga kostnaden väsentligt överskridit den beräknade. Men trots att det förhöll sig på det sättet, beslöt icke riksdagen att då träda till med bidrag till merkostnaden. När åter den verkliga kostnaden på andra håll varit mera sammanfallande med den beräknade, har detta goda förhållande givetvis berott därpå att man vid byggnaderna förfarit på ett mera försiktigt sätt. Det är också egendomligt att höra norrlänningarne nu som så ofta klaga, fastän det i detta fall, om man ser på statistiken, visar sig, att den verkliga kostnaden under nämnda tidsperiod mycket *oväsentligt* överstiger den beräknade kostnaden. Det ser ut som, åtminstone att döma av siffrorna på den tiden, norrlänningarne skulle hava vida mindre anledning att begära ytterligare statshjälp i jämförelse med sörlänningarna.

Vi skola också besinna, att vi, såsom herr Odqvist nyss anmärkt, redan förut i dag beviljat 1,900,000 kronor mera i statsbidrag till väganläggningar än vad vi under de närmast föregående åren hava beviljat. Redan det tycker jag är en ganska vackert stegring. Dessutom förefaller det mig, att om vägdistrikten gå fram med nödig försiktighet, de borde kunna klarera denna sak och bespara oss denna statsutgift.

Här är så mycket, som klappar på dörren och vill bliva tillgodosett. Vi se, att efter denna fråga kommer det en lång rad av högst betydelsefulla löneregleringar. Även där ha icke alla utskottsledamöter velat nöja sig med vad utskottet tillstyrkt, utan de hava i stort antal reserverat sig. Jag skulle också antaga, att

såsom agitationen gått och såsom uttalandena och påtryckningarna format sig, det finnes ganska stora utsikter för att en majoritet i denna kammare vill bevilja dessa löneregleringar på det sättet, att de fastställas att gälla från den 1 juli i år och icke från den 1 januari 1919. Men det säger jag, att skall det finnas någon som helst möjlighet att tänka på något sådant och kunna honorera de ökade kostnaderna där på kanske 8 miljoner kronor, då är det väl behöfligt, att alla de, som äro vänner av detta, spara sig här och icke bevilja dessa 5 miljoner kronor. Det går icke för sig att här trumfa igenom både det ena och det andra. Och jag är för min del av den åsikten, att om jag skall våga dessa tvenne anspråk mot varandra, som här pocka på bifall, så tror jag, att det i varje fall är nyttigare att hjälpa människor, som stå nere vid svältgränsen än att bevilja vägdistriktet ytterligare bidrag utöver vad de förut varit tillgodosedda med.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Schotte: Herr talman! Jag nödgas säga ett par ord ytterligare i anledning av den siste ärade talarens yttrande. Han framhöll, att det skulle vara fråga om ett alldeles nytt ändamål, som anslag nu skulle beviljas till. Jag kan omöjligt finna, att han har rätt i denna uppfattning. När staten har bestämt sig för att till två tredjedelar bekosta vägbyggnaderna, har staten naturligtvis avsett att vid sig binda två tredjedelar av kostnaderna. Det har ansetts vara rimligt, att två tredjedelar av dessa kostnader skola vidkännas av det allmänna och en tredjedel av väghållningsdistriktet. Men för att vinna nödig kontroll över att dessa vägbyggnader sköttes väl, har man velat förenkla det därhän, att staten skulle betala två tredjedelar av de *beräknade* kostnaderna. Det är således snarare för att upprätthålla principen, att staten skall betala två tredjedelar och väghållningsdistriktet en tredjedel, som detta förslag framkommit. Och det är en rent formalistisk synpunkt, när man hänger upp sig på, att det skall vara de beräknade kostnaderna, som i varje som helst fall vore avgörande. Då nu i många fall till följd av den starka prisstegringen de verkliga kostnaderna i så ofantligt hög grad torde överstiga de beräknade, bliva vägdistriktet hårdare klämda än man avsett vid villkorens fastställande. Såsom av förut berörda tabell framgår, fanns det i detta avseende ojämnheter även under normala tider. Men ingen gjorde därför anspråk på, att staten skulle lämna ytterligare bidrag. Annorlunda nu under kristiden, då kostnaderna stegrats med 100 procent och däröver, då är det omöjligt, menar jag, att betunga distriktet med hela ökningen, utan bör någon del av denna ökning även dragas av det allmänna.

Jag är naturligtvis mycket tacksam för de stora anslag till vägbyggnader, som beviljats, och statsutskottet är förtjänt av det alla största erkännande för den enligt min uppfattning framsynta behandling utskottet ägnat dessa frågor i allmänhet. Men det är

Ang. statsbi-
drag till väg-
anläggningar
m. m.
(Forts.)

Ang. statsbidrag till väg-
anläggningar
m. m.

(Forts.)

också alldeles givet, att vägbyggnader spela en utomordentligt stor roll för hela vårt lands utveckling, särskilt i de trakter, där kolonisationen behöves taga jättesteg framåt, för att vi skola komma någon vart. Och om detta anslag avvisas, så blir helt säkert förhållandet det, att påbörjade väganläggningar få ligga nere och att planerade sådana ej fullföljas. Nå, säger man, detta är bra: det behöver göras besparingar. Ja, gudbevars, men med besparingar just på detta område framflyttar man också den tid, då vi i våra nordliga trakter kunna nå de odlingsresultat vi önska och som vägbyggnader äro ägnade att befrämja.

Jag skall icke ingå på den siste ärade talarens parallell mellan de beslut i lönerogleringsfrågor, som förestå, och detta anslag. Jag vill bara framhålla, att kostnaderna för lönerogleringarna vid de affärsdrivande verken bestridas av dessa verks medel, då däremot anslag till vägbyggnader beviljas på riksstaten. Tilläggsanslaget har av Kungl. Maj:t föreslagits och beräknas vid uppgörandet av sista förslaget till riksstat. Sambandet emellan de av den nämnda talaren berörda frågorna förefaller därför att vara icke alltför intimt.

Herr Bengtsson: Herr talman! Jag kan icke anse, att de skäl, som herr Nilsson i Kabbarp anförde för att motivera sin ståndpunkt, voro så värst bärande. Han utgick ifrån, att den verkliga kostnaden i allmänhet utgår vida högre än den beräknade, vilket skulle vara ett skäl för att icke nu anslag skulle beviljas. Jag tycker snarare, att detta är ett skäl för bifall till reservationen, ty distrikten drabbas ju så mycket hårdare, om de verkliga kostnaderna bli högre än de beräknade. Att då på grund därav statsbidraget måste höjas tycker jag också vara en klar sak.

Herr Nilssons andra motivering tycker jag var än mera olämplig. Att ställa denna och nästa ärendes anslagsfrågor mot varandra anser jag icke vara riktigt. Skola lantmännen kunna få sitt foder, sin säd och sina födoämnen in till städerna, är det angeläget, att man ser till, att de få vägar och broar byggda, så att de kunna transportera in livsmedlen till städerna.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade, av herr Kvarnzelius m. fl. avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Odqvist, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill att kammaren, med avslag å statsutskottets hemställan i punkten II) av utskottets förevarande utlåtande nr 212, bi-

faller den vid utlåtandet fogade, av herr Kvarnzelius m. fl. avgivna reservationen, röstar

*Ang. statsbidrag till väg-
anläggningar
m. m.
(Forts.)*

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarön bifallit utskottets berörda hemställen.

Omröstningen utföll med 99 ja mot 73 nej; och hade kammararen alltså med avslag å utskottets hemställen bifallit den av herr Kvarnzelius m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 10.

Å föredragningslistan fanns härafter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönereglering för tjänstemän vid statens järnvägar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.*

I en till riksdagen den 29 april 1918 avlåten, till statsutskottet remitterad proposition, nr 381, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels godkänna det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till förnyat avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens järnvägar, dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t finge, i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder, utfärda nödiga bestämmelser i fråga om övergång på ny stat för den personal, som antagits i ordinarie tjänst före den nya lönestatens trädande ikraft.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehäft följande i ämnet väckta motioner, nämligen inom första kammararen nr 202, av herr *Gullberg m. fl.* och nr 204, av herr *Berglund m. fl.* samt inom andra kammararen nr 445, av herr *Leo m. fl.*, nr 446, av herr *Röing m. fl.*, nr 450, av herrar *Hage* och *Bärg* i Katrineholm, nr 451, av herr *Bärg* i Katrineholm m. fl.; nr 453, av herr *Lübeck*, nr 457, av herrar *Lovén* och *Bäcklund*, nr 458, av herr *Andersson* i Stockholm, nr 459, av herr *Bäcklund m. fl.* och nr 460, av herrar *Anderson* i Råstock och *Jansson* i Edsbäcken.

Utå herr *Berglunds m. fl.*, herr *Leos m. fl.* och herr *Bärgs* i Katrineholm m. fl. ovanberörda motioner hade föreslagits, att den tillfälliga löneregleringen, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle träda i kraft den 1 januari 1919, måtte få räknas till godo från och med innevarande års början.

Vidare hade herrar *Hage* och *Bärg* i Katrineholm i den av dem gemensamt väckta motionen nr 450 hemställt, att riksdagen måtte

Ang. tillfällig
lönerreglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

besluta, att § 12 i avlöningsreglementet skulle erhålla följande lydelse:

§ 12.

Dyrortstillägg — — — — — Värtan.

Kallortstillägg utgår:

för samtliga tjänstemän å bandelen från Bräcke till och med Långsele, jämte bilinjen Långsele—Sollefteå, samt linjen från och med Järpen till Bräcke samt från och med Lit till Östersund med tio kr. i månaden;

för samtliga tjänstemän å bandelarna från Långsele till och med Jörn jämte bilinjerna Mellansel—Örnsköldsvik, Vännäs—Umeå och Bastuträsk—Skellefteå—Kallholmen, från Järpen till och med Duved samt från Lit till och med Volgsjön med bilinjerna Jämtlands Sikås—Hammerdal och Ulriksfors—Strömsund med tjugo kronor i månaden;

för samtliga tjänstemän å bandelarna från Duved till Riksgränsen bortom Storlien, från Jörn till och med Haparanda jämte bilinjen Älvsby—Piteå, från Luleå till och med Polcirkeln samt från Karungi till och med Övertorneå med trettio kronor i månaden;

för samtliga tjänstemän å bandelen från Polcirkeln till och med Gällivare jämte bilinjerna Gällivare—Malmberget, Gällivare—Koskullskulle och Gällivare—Porjus med fyratio kronor i månaden;

för samtliga tjänstemän å bandelen från Gällivare till och med Riksgränsen, med undantag av tjänstemän tillhörande banavdelningen och maskinavdelningens ledningspersonal å banlinjen Abisko—Riksgränsen, med fyratiofem kronor i månaden;

samt för nyssnämnda tjänstemän vid banavdelningen och maskinavdelningens ledningspersonal med femtiofem kronor i månaden.

Kungl. Maj:t hade föreslagit, att nämnda paragraf skulle lyda sålunda:

§ 12.

Dyrortstillägg utgår med 100 kronor om året till tjänstemän av lägre grad, vilkas arvode icke överstiger 1,950 kronor och som äro placerade i städer med minst 15,000 invånare samt, vad Stockholms-trakten angår, å stationer och bansträckor utom Stockholm till och med Älvsjö, Järva och Värtan.

Kallortstillägg utgår:

för samtliga tjänstemän å bandelarna från Bräcke till och med Jörn, jämte bilinjerna Långsele—Sollefteå, Mellansel—Örnsköldsvik, Vännäs—Umeå och Bastuträsk—Skellefteå—Kallholmen, från Järpen till och med Duved samt från Lit till och med Volgsjön med bilinjerna Jämtlands Sikås—Hammerdal och Ulriksfors—Strömsund med fem kronor i månaden;

för samtliga tjänstemän å bandelarna från Duved till Riksgränsen bortom Storlien, från Jörn till och med Haparanda jämte bi-

linjen Älvsby—Piteå, från Luleå till och med Polcirkeln samt från Karungi till och med Övertorneå med tio kronor i månaden;

för samtliga tjänstemän å bandelen från Polcirkeln till och med Gällivare jämte bilinjerna Gällivare—Malmberget, Gällivare—Koskullskulle och Gällivare—Porjus med tjugufem kronor i månaden;

för samtliga tjänstemän å bandelen från Gällivare till och med Riksgränsen, med undantag av tjänstemän tillhörande banavdelningen och maskinavdelningens ledningspersonal å banlinjen Abisko—Riksgränsen, med fyrtio kronor i månaden;

samt för nyssnämnda tjänstemän vid banavdelningen och maskinavdelningens ledningspersonal med femtio kronor i månaden.

Dyrortstillägg och kallortstillägg skola anses tillhöra lönen.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition ävensom herrar Berglunds m. fl. och Leos m. fl. samt Lovéns och Bäcklunds ovanberörda motioner, måtte godkänna vid utlåandet fogade förslag till förnyat avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens järnvägar (bil. 2);

b) att riksdagen måtte medgiva, att Kungl. Maj:t finge i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet över civilärenden den 29 april 1918 angivna grunder, utfärda nödiga bestämmelser i fråga om övergång på ny stat för den personal, som antagits i ordinarie tjänst före den nya lönestatens trädande i kraft; och

c) att ovanberörda av herrar Gullberg m. fl., Rösing m. fl., Hage och Bärge i Katrineholm, Bärge i Katrineholm m. fl., Lübeck, Andersson i Stockholm, Bäcklund m. fl. samt Anderson i Råstock och Jansson i Edsbäcken väckta motioner måtte anses besvarade med vad utskottet anfört och hemställt.

I fråga om tidpunkten för löneregleringens ikraftträdande samt om kallortstilläggen till vissa järnvägstjänstemän hade utskottet biträtt vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Asplund m. fl.*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att den tillfälliga löneregleringen måtte träda i kraft från och med den 1 juli 1918.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Anderson i Råstock: Herr talman, mina herrar! Då jag befinner mig bland dem, som reserverat sig till förmån för en vidsträcktare tillämpning av det nu föreliggande löneförbättringsförslaget än utskottet föreslagit skall jag be att få säga några ord.

Det framgår, synes det mig, av den mängd motioner, som både nu och tillföre kommit fram, när denna fråga legat på riksdagens bord, att det kan anses vara ett konstaterat faktum, att den lönestat det här gäller, är ganska föråldrad. Jag behöver icke erinra om, att den fastställdes år 1907 och att den sedan dess icke

(Ing. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

undergått några mer genomgripande förändringar. Man har endast då och då måst lappa litet på den för att nödortfigt hålla det hela flytande. Det är kanske också på sin plats, att jag vid detta tillfälle passar på att beklaga, att omständigheter, varöver regeringen åtminstone icke helt och hållet kunnat råda, har gjort att denna för statens järnvägars personal och jämväl för övriga stats-tjänare så ytterst viktiga fråga har kommit före i riksdagens elvte för att icke säga tolvte timme, vilket gjort, att man icke kunnat gå in på att pröva de olika motioner och yrkanden, som föreligga och vilka i de allra flesta fall haft mycket stort berättigande, enligt min uppfattning. Det är galet, säger jag, att det på grund av den korta tid, som stått till buds, icke varit möjligt att pröva dessa motionsvis framförda yrkanden i olika avseenden. Och jag vill begagna tillfället att understryka, att då utskottet i varje fall uttalat sig så pass välvilligt angående dessa yrkanden, det är att hoppas, att man vid den nya lönereglering, som departementschefen ställt i utsikt, skall komma att noggrant syna dessa krav och i möjligaste mån genomföra dem för att åstadkomma så stor rättvisa som möjligt i av motionärerna berörda avseenden. Jag vill tillika passa på att säga, att jag tycker, att det är på sin plats att i dag uttala ett erkännande till statsmakterna för de försök, som upphörligen gjorts, att åtminstone hålla personalen över svältgränsen. Jag vill i det sammanhanget erinra, att då det sista krigstidstillägget i år beslöts, så gick det, efter vad jag tror mig veta, en våg av lättnad genom statstjänarekåren, och de gjorde sig på många ställen den frågan: skall det icke nu bli möjligt för oss att åtminstone draga oss fram något så när dragligt. Förhållandena ha ju emellertid sedan dess tillspetsats ytterligare, och prisstegringen är någonting, som man möter undan för undan, man kan nästan säga dag för dag. Och även om man kan säga, att det icke är enbart denna kår, som drabbas av den saken, så är det dock inga andra grupper, som ha så stora svårigheter att åstadkomma några löneförbättringar som statstjänarna, emedan själva maskineriet i och för sig verkar så till ytterlighet långsamt.

Man skall nu komma och säga, att det på grund av finansiella svårigheter är alldeles omöjligt att göra någonting utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Och jag är den förste att erkänna, att de finansiella svårigheterna äro stora. Men jag vill å andra sidan försöka att i någon mån påvisa, hur pass stora finansiella svårigheter de befattningshavare ha, som skola försöka draga sig fram på de inkomster, som staten beskärt dem som ersättning för deras arbete. Jag tror, att man därvidlag kommer att möta minst lika stora, ja ännu större finansiella svårigheter. Jag vill säga, att dessa svårigheter äro så mycket värre att övervinna, som de samtidigt upphörligt, dag för dag ökas, liksom ock för de allra flesta av dessa statstjänare den arbetsprestation, som fordras av dem, stegras så gott som dag för dag. Det är klart, menar jag, att man under sådana omständigheter måste taga hänsyn även till svårigheterna på det hållet. Och jag vågar redan nu uttrycka den för-

hoppningen, att det skall befinnas möjligt att åtminstone i denna kamrare och, hoppas jag, sedan även vid de gemensamma voteringsarna, få resonans för den uppfattningen, att om de finansiella svårigheterna för statens vidkommande äro stora, så måste de dock med naturnödvändighet icke vara större, än att de kunna övervinnas, och framför allt icke större än de enskilda statstjänarnas svårigheter i detta avseende. I jämförelse med deras möjligheter att övervinna svårigheterna måste man väl säga, att staten har ett betydligt övertag. Det måste vara betydligt lättare för staten att reda upp detta för sitt vidkommande, än det är för dessa befattningshavare, som i de allra flesta fall äro uteslutande hänvisade till att leva på vad de få från statsverket.

Jag har i min hand en tabla, underskriven av tre ansvariga tjänstemän, visserligen, om jag minns rätt, av lägre grad, men dock i ganska hög underbefälsställning vid statens järnvägar, vilken tabla visar, att kostnaderna för mat per dag variera mellan 4 kronor 83 öre och 8 kronor, i de allra flesta fall ställa de sig vid 5 kronor 75 öre — 6 kronor 50 öre. De män, som utarbetat denna tabla, hava räknat ut, att livsmedelskostnaderna i medeltal, d. v. s. enbart kostnaderna för mat gå till 5 kronor 81 öre per dag. Överskottet kommer, även om man räknar in krigstidstillägget och den s. k. grundplåten, att per dag bli icke mer än en krona 63 öre. Om man nämligen tager reda på vad dessa befattningshavare ha i medellön, visar det sig, att den icke går upp till mer än 6 kronor 44 öre per dag plus det belopp — grundplåten — jag nämnt förut, och det adagalägger med all klarhet, att det egentligen icke finnes någon som helst möjlighet för dessa befattningshavare att reda sig. Dessutom kan jag nämna, att jag under hand — jag har tyvärr icke fått skriftligt därpå — fått meddelande, att ute i ett landsortssamhälle i Dalarne, ett större industrisamhälle visserligen men i alla fall icke någon stad, motsvarande tjänstemän vid postverket som en särskild förmån fått inackordera sig på järnvägsrestaurangen, där de nödgats betala ett pris, som invånarna på platsen förklara vara ganska billigt jämfört med vad kostnaden för mat eljest går till på den platsen, men som i alla fall blir 5 öre dyrare per dag än befattningshavarna ha i inkomst från statsverket. Jag har, som sagt, icke den uppgiften skriftligen, men jag har ingen anledning tvivla på dess riktighet, då jag tror mig veta, att samma upplysning har lämnats statsutskottets ordförande och vice ordförande. Jag tror icke, att någon gärna lämnar oriktiga uppgifter till dessa personer, även om man skulle kunna lämna sådana till mig.

Som herrarna vidare veta, är det så, att i de affärsdrivande verken, därvidlag kanske främst järnvägen, det inrättats centralkök. Jag tror, att jag gör klokt i att här omnämna, att vid statens järnvägar det tidigare medgivits personalen att få spisa för 75 kronor i månaden, under det att man nu måst höja priset till 90 kronor; man har emellertid hela tiden haft att räkna med ett betydande underskott, och det väntas vilken dag som helst, att

Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.

(Forts.)

man får höja priset med ytterligare 30 kronor, utan att man där-
för kan säga med bestämdhet att det går ihop. Herrarna finna
således, att det icke gärna är möjligt, enbart på grund av de höga
matpriserna, för en statstjänare i lägsta lönegraderna att nu kunna
reda sig.

Jag vill i detta sammanhang säga, att om det icke går för
sådana institutioner som centralkök att reda sig, vilka hava att
räkna med betydligt förmånligare inköp och som hava ekonomisk
rygggrad samt större möjligheter över huvud taget än dessa befatt-
ningshavare i de lägre lönegraderna i statstjänst, så kunna herrarna
väl förstå, att det icke för dessa gärna är möjligt att åstadkomma
fördelaktigare resultat beträffande priser å livsförnödenheter för
dagen än vad dessa stora inrättningar kunna lämna. Det går följ-
aktligen för dem snarare den andra vägen, det blir för dem åtk-
skilligt dyrare, med det resultat att ingenting blir över och att
det till och med kan hända, som jag nyss antydde, att man ej ens
kan få avlöningen för dagen att räcka till maten.

Det kan kanske icke skada att i detta sammanhang säga ett
par ord, som jag länge gått och tänkt på men som jag ej varit i
tillfälle att säga förut. Jag vill nämligen säga, att det under
denna kristid visat sig, att det är de medborgare eller medborga-
rinnor i vårt land, i arbetarställning eller därmed jämförlig, som
hava varit i stånd att på det mest ekonomiskt fördelaktiga sätt
tillgodogöra sig sina tillgångar och övervinna kristidens svårig-
heter — det är icke alls fråga om dessa moderna inrättningar,
där man tagit läkarevetenskapens resurser till hjälp för att räkna
ut vad man behöver för att leva för dagen — att det är dessa
arbetarehustrur, som under många år av nöden tvingats att försöka
och fått lära sig att få debet och kredit att gå ihop, som hava så
stor förtjänst utav att det ej under den gångna tiden gått all-
deles över styr för de stora kärer, som statstjänarna utgöra. Jag
vill säga detta därför, att det är tillbörligt, att det säges från
denna plats till alla de tusentals hustrur, som under denna tid
fått knoga och spara, fått räkna varje halvöre många gånger för
att få det att gå ihop och många gånger lagt sig illa tillfreds-
ställda i fråga om mat för att ge barnen sitt och särskilt sörja
för att familjefadern skolat kunna bli återställd efter dagens tunga
och hetta och nästa dag kunna prestera ett fullgott arbete.

Jag vet icke, om det är skäl i att gå in så mycket på siffror,
som man skulle kunna göra. Men endast det vill jag påpeka, att,
om man tager i betraktande, att det går åt så mycket, som jag
nämnde, till mat per dag och — utan att behöva trötta med
siffror — därtill lägger, att man naturligtvis också måste ha något
till skor och kläder och måste någonstans bo, och att statstjänarna
ej ha mindre skatter än andra, utan att dessa tagas ut till sista
öret, så måste man fråga sig, varifrån allt detta skall tagas, då
enbart en halvsulning av skor i Stockholm går på bortåt 9 kronor,
och då man vet, att klädespriserna stiga så, att man ej i dag vet,
vad man får betala för ett plagg i morgon. Ty hitintills har det

varit fullkomligt ohyggligt. Resultatet har blivit, att det ej varit möjligt, åtminstone för de lägst avlönade, att skaffa sig ett enda plagg under denna kristid, som, så länge som den nu pågått, medfört det resultatet, att det nu börjar bli mer än torvtigt beställt med deras garderob, för att ej tala om, att deras hushållsattiralj måst bli helt tillbakasatt, då det gällt underhåll och nödig anskaffning.

*Ang. tillfällig
löneroglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)*

Man kan då fråga sig, om det icke är berättigat att låta förhöjningen träda i kraft den 1 juli. I det avseendet vill jag endast erinra om, att vederbörande verks styrelser uttalat sig till och med för ett tidigare ikraftträdande än den 1 juli och till och med föreslagit den 1 januari 1918. Och det är ej underligt detta, om man erinrar sig, att den löneroglering, som nu gäller för statens järnvägar, fastställdes år 1907, och att siffrorna då huvudsakligen beräknades med utgångspunkt från 1905 års levnadskostnadspriser. Och man vet, att stegringen i levnadskostnader från år 1904 uppgår till omkring 214 %. Om man räknar bort en liten bråkdel av denna procent, som måste falla på år 1905, kommer man till, att det varit en så kraftig prisstegring, att man ej kan tala om annat än att det nu framlagda förslaget ger för litet, och att det alls ej är fråga om att medge någon ökning i levnadsstandard utan nätt och jämt att återföra lönerna till den köpkraft, som de hade före krigsutbrottet, ett förhållande, som såväl den kommission, vilken haft frågan om hand, som departementschefen strukit under. Om vi kunnat vid 1914 års riksdag bestämma de lönesiffror, som finnas, är det en lätt operation att räkna ut, vad dessa befattningshavare skulle ha fått i fasta löner under den tid, som gått. Och jag tvivlar på, att herrarna det oaktat kunnat vara försiktigare i fråga om krigstidstillägget för dessa grupper än för andra. Jag tror, att man måst gå till väga på samma sätt beträffande krigstidstillägget i alla fall. Även om det i början, när det beviljades, föreföll väl tilltaget, måste man i dag slå fast, att det är nödvändigt, och i vissa fall otillräckligt för att möjliggöra för personalen att existera.

Jag kan ej underlåta att nämna, att på ett område, som är ganska närbesläktat med detta, och där jag haft något litet med saken att göra, nämligen vid de enskilda järnvägarna, ha båda parterna, arbetare och arbetsgivare, insett, att det är ohållbart att tänka sig en reglering för längre tid framåt för att möta svårigheterna, och gått in för att reglera kristidstillägget varje halvår. I dagarna är det meningen, att det skall bli ett sammanträde för att fastställa kristidstillägget för senare halvåret 1918. Man finner alltså, att på håll, där man ej är så strängt bunden av formerna, även om svårigheter där också finnas, man har insett, att de högst prekära tidsförhållandena kräva, att man bortser från former och principer och ser nödvändigheten i ögat. Och jag vill säga, att här är det ett ungefär likartat förhållande. Här har riksdagen möjlighet att i någon liten mån avhjälpa följderna av den prisstegring, som inträtt, sedan kristidstillägget fastställdes.

Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

Och jag skulle misstaga mig mycket, om vi ej skulle vara överens om att sådan hjälp är nödvändig, för att det skall gå att existera för den personal det gäller.

Sedan skall jag be att få säga en liten sak till. Det kanske kan låta illa, men jag kan ändå ej annat än säga det, därför att det är så pass belysande för hurudana förhållandena varit för de kårer det gäller. Jag sade, att det varit svårt att få debet och kredit att gå ihop, och att husmödrar fått gå till sängs utan att ha fått äta sig mätta. Det kan ej skada, om jag därtill nämner om innehållet i eu rapport från en förste provinsialläkare av den 1 juli 1917. Den är avgiven av förste provinsialläkaren Forsman. Jag antager, att han tjänstgör i Västerbottens län, men jag har ej haft tillfälle att konstatera det. Först är det det vanliga, som brukar stå i en sådan rapport, och sedan säger han, att kaffemissbruket upphört och i det närmasce även spritmissbruket, med undantag för en del surrogat. Det hör ej dit men bör ses såsom motsats till det följande. »Undernäring synes ej ha förekommit, möjligen med undantag för vissa statstjänstemäns familjer.» Medan alla andra kunnat reda sig något så när utan att visa sådana symtom, kommer en provinsialläkare och säger, att i de fall, då undernäring förekommit, har det varit i vissa statstjänares familjer! Om man ser det uttalandet mot bakgrunden av de lönesiffror, som gällt tidigare och fortfarande i stort sett gälla än i dag, måste man med beklagande konstatera, att det ej gått att få en löne-reglering till stånd tidigare.

Jag nämnde, att verkscheferna uttalat sig. De ha också uttalat sig i ett annat avseende. De ha påpekat, att det är ytterst svårt med rekryteringsförhållandena vid respektive affärsdrivande verk, och detsamma har departementschefen påpekat i propositionen och utskottet har för sin del också understrukt den synpunkten. Dessa rekryteringsförhållanden äro enligt min mening så svåra, att det ej kan dröja så lång tid, innan man ifråga om dessa verk har fått gå in för — för att över huvud få extra personal — att betala densamma betydligt högre löner än som utgå till motsvarande ordinarie personal. Det är ett missförhållande, som jag tror, att vi ej ha anledning att hjälpa till att få fram. Jag tror, att det vore klokt, att man även toge den synpunkten i beaktande, då det gäller att avgöra denna fråga.

Det vore mycket, som kunde sägas i denna punkt. Men jag vill endast passa på att uttala ett litet, litet klander mot 1915 års kommission, som har frågan om hand. Jag skall ej alls bli så hård, som telegrafstyrelsen varit, ty det är kanske andra, som stryka under detta senare i dag. Men det är en sak, som förvånar mig. Då kommissionen säger, att det endast är fråga om en provisorisk löne-reglering, skulle konsekvensen fordra, att man ej vidtog försämringar i de bestämmelser, som gälla för personalen i fråga. Men på den punkten har man ej dragit sig för att göra det. Med herr talmannens tillåtelse ber jag att få återkomma därtill senare i dag och därvid påvisa en försämring, som är särskilt

anmärkningsvärd. Statsutskottet har dock, åtminstone i en punkt, ej gått med på den föreslagna bestämmelsen. Jag tror verkligen, att man borde låta detta vara detta och ej röra vid sådant, som gällt en lång tid. Konsekvensen fordrar, att man håller sig allenast till de siffror, som man i stort sett haft att göra med.

Jag skall ej upptaga tiden längre, men vill fråga ännu en gång, huru denna personal skall taga sig fram under den tid som återstår av året. Jag vill för min del rikta en varm och vördsam vädjan till kammaren att på grundval av sin egen erfarenhet om prisstegringen på matvaror och allt vad som behövs för livets nödtorft ga att bedöma frågan och se efter, om det icke möjligtvis kan finnas ett stort berättigande i de krav, som här äro framställda om att löneregleringen skulle träda i kraft den 1 juli 1918.

Då jag nu kommer att framställa det yrkandet, herr talman, så följer därav, att det maste ske en liten ändring i motiveringen också. Där tillåter jag mig föreslå, att på sid. 9 andra stycket i utskottets motivering orden »utöver vad departementschefen anför . . . Kungl. Maj:ts förslag» måtte utgå och att i stället införas följande: »Utskottet, som behjärtar de motiv som anförts för den tillfälliga löneregleringens ikraftträdande fr. o. m. den 1 januari 1918, anser sig dock icke kunna tillmötesgå dessa yrkanden i annan mån, än att ikraftträdandet enligt utskottets mening bör ske fr. o. m. den 1 juli 1918, dock så att under 1918 års senare hälft utgående tillfälligt lönetillägg inräknas i den lön vederbörande enligt det nya avlöningsreglementet erhåller för samma tid.»

Beträffande utskottets hemställan skall jag tillåta mig att föreslå ett tillägg till mom. a, så att detta skulle komma att lyda: »att riksdagen . . . statens järnvägar (bil. 2), med iakttagande likväl av den tillfälliga löneregleringen skall träda i kraft den 1 juli 1918, dock så att under 1918 års senare hälft utgående tillfälligt lönetillägg inräknas i den lön vederbörande enligt det nya avlöningsreglementet erhåller för samma tid.»

Herr talman! Jag skall anhålla, att reservationen bifalles på det sätt jag här tillåtit mig yrka och även att motiveringen ändras i överensstämmelse med vad jag föreslagit.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet Thorsson: Herr talman! Samtidigt som den siste ärade talarens yttrande innebär en kritik av statsutskottets föreliggande utlåtande, måste det ju också anses innebära en kritik av Kungl. Maj:ts ställning till föreliggande fråga, och jag arhåller därför att få anföra ett par ord till belysning av vad som varit avgörande för Kungl. Maj:t vid frågans bedömande.

I samband med nu föreliggande ärende förelåg till Kungl. Maj:ts omprövning en hel rad av lönerogleringsspörsmål, berörande dels lärarekåren, dels alla dessa grupper av befattningshavare vid kommunikationsverken som nu äro föremål för behandling samt vidare ett annat spørsmål, som riksdagen redan avgjort, nämligen löneroglering för befattningshavare vid skogsstaten. Det är ju

Ang. tillfällig
löneroglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Ports.)

klart, att vid övervägande av vad som skulle göras beträffande frågor av sådan ekonomisk räckvidd som dessa, måste Kungl. Maj:t göra vissa överslag med hänsyn till beslutens inverkan på budgeten. Omedelbart innan Kungl. Maj:t förberedande behandlade nu föreliggande lönereglering hade ju krigstids- och dyrtidsfrågorna varit föremål för behandling här i riksdagen, varvid riksdagen, utöver vad Kungl. Maj:t ansett sig våga föreslå, ökat kristidsanslagen med 26,5 miljoner kronor. Det är ju ganska naturligt, om Kungl. Maj:t inför en sådan utökning av budgeten hyste vissa farhågor för att kunna bereda medel även till en lönereglering, som skulle träda i kraft redan under innevarande år. Ur den synpunkten ansåg sig Kungl. Maj:t böra föreslå, att denna lönereglering skulle träda i kraft fr. o. m. 1919.

Nu ha dels motionärer och dels i anledning därav reservanter yrkat på, att den ifrågasatta löneregleringen skall träda i kraft redan 1918 i juli månad. Den därmed förenade kostnaden för staten är angiven till omkring 6 miljoner kronor. Men herrarna måste därutöver erinra sig, att enligt den utfärdade förordningen om kristidstillägg skall det läggas till dessa sex miljoner ett belopp som motsvarar $33\frac{1}{3}$ % ökning av lönetillägget och det blir då åtta miljoner.

När vi började denna riksdag, hade nog de flesta av riksdagens ledamöter den känslan, att även om anspråken på statsbudgeten voro stora, så skulle det ändå vara jämförelsevis lätt att täcka dem. Och då jag tillät mig att i statsregleringspropositionen framhålla svårigheten att ordna om upplåningen och uttagningen av skatter, så var det mer än en av riksdagens ledamöter, som tyckte, att jag såg väl mycket i svart. I slutet av riksdagen har det nu visat sig, att vi befinna oss i en sämre ekonomisk situation, sett ur statsbudgetssynpunkt, än någon av oss trodde i början av riksdagen. Jag har för att täcka de utgifter, som äro föranledda av Kungl. Maj:ts äskande och riksdagens beslut, redan nödgats begära 60 miljoner kronor i nya skatter. Om det förslag, som nu föreligger, skall bifallas, finnes det ingen möjlighet att genom omräkning av budgeten erhålla de belopp, som här ifrågasättas, nödiga belopp måste anskaffas genom uttagande av nya skatter eller också upptagande av ett tillfälligt lån. Ett uttagande av nya skatter måste nu i riksdagens sista timma påvila bevillningsutskottet. Huru utskottet skall lösa denna uppgift, därom vågar jag icke yttra mig.

Jag ser ingen möjlighet att få in den nu tänkta ökningen i budgeten, utan att man måste tillgripa synnerligen kraftiga åtgärder. Jag har velat anföra dessa ekonomiska svårigheter såsom en förmildrande omständighet för regeringen, och som ett bemötande av det klander, som riktats emot det sätt, varpå de nu föreliggande propositionerna behandlats inom regeringen. Ingen kan mer än jag uppskatta det bekymmersamma läge, vari stora grupper av stats tjänare befinna sig. Men rättvisligen måste dock erkännas, att det krigstidstillägg, som riksdagen beviljat medel till,

ju icke inskränker sig endast till $33\frac{1}{3}$ %, som man gärna önskar framhålla, utan att det i vissa fall går ända upp till 100 %. Således får man ju räkna med, att det krigstidstillägg, och den krigstidshjälp m. m. riksdagen en gång givit för innevarande år, dock var avvägt med hänsyn till den dyra tiden och i syfte att verkligen vilja räcka en hjälpsam hand åt de hårdast betryckta stats-tjänarna.

*Ang. tillfällig
löne reglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)*

Jag tror det har varit min skyldighet att framhålla detta, därför att man måste se den nu föreliggande frågan mot bakgrunden av vad som under den föregående tiden av denna riksdag har åtgjorts i hithörande ting.

Men jag måste tillägga ett par andra saker som rent riksdagstekniskt inverkar på denna fråga. Det är ju så, att riksdagen redan fattat position i en lönefråga, som berörde hela lärarkåren. Där har riksdagen beslutat, att löne regleringen skall träda i kraft fr. o. m. 1919 års början. Men riksdagen har också fattat beslut för ett par dagar sedan i ett annat löneärende, som av Kungl. Maj:t är berett samtidigt med de nu föreliggande propositionerna och berett efter samma grunder. Det gäller hela skogsstaten. Där har riksdagen beslutat, att de där föreslagna löne regleringarna icke skola träda i kraft förrän fr. o. m. den 1 januari 1919. Om nu riksdagen fattar beslut i de föreliggande frågorna på sätt, som här är ifrågasatt av reservanterna, så uppstår en mycket beklaglig ojämnhet mellan skogsstatens tjänstemän och de tjänstemän, som beröras i nu föreliggande propositioner, vilket naturligtvis icke varit avsikten.

Sedan jag nu till kammarens ledamöter lämnat dessa upplysningar, som jag i anledning av det ämbete jag beträder ansett det vara min plikt att lämna, skall jag bära det beslut riksdagen fattar med samma jämnmod som vilken annan av riksdagens ledamöter, och vi få väl gemensamt draga besvärligheterna med det efterarbete, som blir en följd av riksdagens beslut.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Herr Anderson i Råstock riktade en synnerligen skarp kritik mot det föreliggande förslaget till provisorisk löne reglering för statstjänare vid järnvägarna. Jag skall med anledning därav, då jag på ett förberedande stadium sysslat med denna löne reglering, ingå på ett kort bemötande av hans anförande.

Han säger, att regleringen är otillfredsställande, och det kan jag giva honom fullkomligt rätt i. Ty med den oerhörda prisstegring, som ägt rum på alla förnödenheter, så räcka ju helt enkelt inga löner alls. Men jag vill dock framhålla, att vad 1915 års kommission beträffar, så hade den enligt sin instruktion i uppdrag att endast uppföra lönerna till den nivå, som stod i samklang med den prisstegring, som kunde anses hava ägt rum under tiden 1907—1914. Enligt socialstyrelsens utredning av prisstegringen under denna tidsperiod skulle densamma vara ungefär 16 à 17 %. Den föreslagna provisoriska löne regleringen innebär en

Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

höjning beträffande de lägre befattningshavarna vid statens järnvägar — om man icke tager hänsyn till den provisoriska lönereglering, som trädde i kraft förra året — för t. ex. stationskarl med 51,7 % i den lägsta lönegraden, för tågmästare med 33 % och vidare med sjunkande procenttal ju högre upp i graderna man kommer. För platser med dyrtidstillägg blir det för tågmästare 24,6 % och för stationskarl 50,6 %. Det är således för dessa befattningshavare betydligt mer än de 16 à 17 %, som skulle anses utgöra den absoluta prisstegringen från 1907 till 1914.

Man kan således icke med skäl beskylla kommissionen för att hava mot dessa lägre befattningshavare visat alltför stor njugghet utan den har faktiskt försökt göra sitt bästa för att råda bot på de svåra förhållanden, under vilka dessa befattningshavare givetvis leva. Det torde emellertid vara absolut omöjligt att ens provisoriskt avvåga lönerna till tjänstemännen, så att dessa erhålla ersättning för alla de ökade utgifter, som välås av den oerhörda prisstegringen. Man måste i stället råda bot för denna prisstegring genom att giva dem dyrtidstillägg och kristidshjälp, och detta har ju redan ägt rum. Riksdagen har beviljat såväl kristidstillägg med $33\frac{1}{3}$ % jämte en grundplåt på 365 kronor som också kristidshjälp med högst 150 kronor för hustru och 75 kronor för barn samt lägst 60 kronor för hustru och 30 kronor för barn beroende på den taxerade inkomsten. Sålunda har ju faktiskt riksdagen gjort en hel del för att lindra statstjänarnas bekymmer under kristiden.

Nu är det alldeles klart, att gentemot en sådan provisorisk lönereglering kan en hel del anmärkningar riktas, och kommissionen har ingalunda varit främmande för många av de förslag vilka framställdes motionsvis. Sålunda anmärkningarna mot t. ex. grupperingen av en hel del av dessa tjänsteinnehavare. Det är dock en mycket svår sak, som tål ett synnerligen sorgfälligt övervägande. Vidare förefinnas mycket stora svårigheter beträffande speciellt den tekniskt bildade personalen. Det är en grupp av statstjänare, som i stor utsträckning snappas bort av den enskilda industrien och den enskilda företagsambeten. Det är av nöden att frågan om denna personals ställning snarast möjligt tages upp samt erhåller en lycklig lösning.

Kommissionen har varit inne på den tanken, att den skulle försöka ställa det en smula förmånligare för dessa befattningshavare, men med hänsyn till att det här var fråga om ett provisorium, har man ansett, att med den saken borde anstå till den definitiva reglering, som ju måste komma inom icke alltför lång tid.

Nu sade herr Anderson i Råstock bl. a., att kommissionen åtminstone på en punkt — det var kanske flera, sade han, men han nämnde inte vilka — föreslagit en direkt försämring. Han syftade förmodligen på att ifråga om järnvägarna skulle vid arvoden upp till 2,100 kronor $\frac{3}{4}$ räknas som lön och $\frac{1}{4}$ som tjänstgöringspenningar, emot att tidigare $\frac{4}{5}$ räknats som lön och $\frac{1}{5}$

som tjänstgöringspenningar. Nu är dock förhållandet det, att i dessa arvoden skola inräknas alla ortstillägg och hyrestillägg o. s. v. och faktiskt blir proportionen mellan lön och tjänstgöringspenningar icke $\frac{4}{6}$ och $\frac{1}{6}$, utan den blir ännu högre. Beträffande andra verk råder icke något sådant, utan där är proportionen, liksom den föreslogs ifråga om statsjärnvägarna, $\frac{3}{4}$ och $\frac{1}{4}$. Kommissionen ville således härvidlag endast åstadkomma likformighet emellan statsjärnvägarna och övrig statsanställd personal. Och det ligger just i kommissionens uppdrag, att den skall så vitt möjligt åstadkomma sådan likformighet. Jag tror således icke, att man med fog kan klandra kommissionen, därför att den, sitt uppdrag likmätigt, försökt åstadkomma rättelse härutinnan.

Beträffande förslaget, som framförts av reservanterna, att denna löne reglering skulle träda i kraft redan den 1 juli 1918, så är det alldeles säkert, att inom regeringen har funnits mycket stark sympati för den saken. Men man har nödgats avstå från dess förverkligande på grund av statsfinansiella skäl, och finansministern har nyss redogjort för kammaren, huru det ställer sig med den saken. Han har givit oss en exposé över det statsfinansiella läget för närvarande, och det är just icke uppmuntraende för kammaren att efter finansministerns exposé gå med på vad reservationen innefattar. Ty det är icke nog med, att man då beviljar 6 miljoner kronor ytterligare för i år, utan man skall på dessa även räkna $33\frac{1}{3}$ % i krigstidstillägg. Och detta sammanlagt gör som finansministern anmärkte, 8 miljoner kronor, en summa som ju är ganska betydlig, när budgeten redan förut är så hårt ansträngd som fallet är.

Vidare vill jag understryka vad han framhöll, nämligen ifråga om ett annat ärende, som beretts just i samband med det här och vars behandling här i kammaren tydligen undgått reservanterna. Man har nämligen ifråga om lönestaten för skogspersonalen beslutat, att denna stat skall tillämpas först från och med den 1 januari 1919. Då kan det ju icke vara rimligt, att man nu skulle beträffande andra kategorier personal fatta ett annat beslut, att man således skulle giva personalen vid post, järnvägar och telegraf o. s. v. rätt att räkna detta lönetillägg redan från den 1 juli i år.

Jag tror, att kammaren gör klokast i att helt följa statsutskottets förslag, och jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr Branting: Herr talman! Den fråga, varom tvistats här, gäller ju icke, huruvida denna löneförhöjning skall beviljas, utan det är fråga om tiden för dess ikraftträdande. Vi hörde nyss av finansministern de svårigheter, som naturligtvis resa sig emot att ytterligare betunga en redan hårt ansträngd budget. Jag måste säga, att det var ingenting annat än finansministerns klara plikt att framhålla för kammaren dessa svårigheter, så att kammaren med blicken för, huru situationen verkligt är, måste gå

Ang. tillfällig
löne reglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

Ang. tillfällig lönereglering för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.

att fatta sitt beslut och icke enbart låta sig ledas av en önskan att gå tillmötes framställda yrkanden, huru befogade dessa än i och för sig må vara.

Men jag lade också för min del märke till, att även finansministern tydligt behjärtade de svårigheter för vilka här ifrågasvarande grupper av statstjänare äro utsatta, och att han för sin del, ehuru medlem av kammaren, icke gjorde något bestämt yrkande utan i stället pekade på, att om kammaren vill taga ansvaret för att här gå järnvägsmännen och de andra grupperna tillmötes, så få riksdag och regering försöka finna utvägar att komma över de finansiella svårigheterna.

Nu tror jag verkligen, att förhållandena här ligga så särskilt ömmande, att det är nödvändigt, att man överväger, om man icke bör kunna göra en avvikelse från den vanliga regeln att en löne-reglering skall börja tillämpas den 1 januari året efter det, då den beslutats. Det har ju icke varit måttligt, vilka prisstegringar som just den allra senaste tiden haft att utvisa. Man förstår, att, ifall det skulle hava varit så, som vid de allmänna stora dyrtids-regleringarna, vilka ägde rum under tidigare delen av riksdagen, om sedan dess dyrtiden stått något så när på samma punkt eller åtminstone icke gått framåt med sådana jättesteg, som den gjort, då kan man förstå, säger jag, om riksdagen vid behandlingen av dessa frågor skulle sagt sig, att den ville iaktta de bestämmelser som den i allmänhet gör, och således stanna vid att icke här skapa något undantagsfall, så att ikraftträdande skedde redan den 1 juli.

Men hur har verkligen prisstegringen skett? Jag har framför mig en tabell, som åtskilliga av kammarens ledamöter torde hava sett i ett av de senaste numren av Svensk Handelstidning, där man har indextal över prisstegringen, som visa på, huru de senaste månaderna ökningen varit alldeles ofantlig, särskilt för en viktig grupp av livsmedel, de animala livsmedeln, kött och ägg och allt därmed jämförligt. Dessa priser ha stigit på ett rent oerhört sätt. Ännu i tredje kvartalet 1917 var indextalet 198, d. v. s. vid den tiden passerades ungefär gränsen av det dubbla emot förhållandena under åren närmast före kriget. Sedan steg det under fjärde kvartalet rätt mycket men dock endast till 231. I januari var det uppe i 280. Sedan har det alltjämt gått uppåt, så att det i april var uppe i 378 och i maj 478. När man ser en sådan stegring, som således innebär mycket mer än en fördubbling sedan slutet av förra året, då måste man säga sig, att här ha vi olyckligtvis, under förhållandenas tryck, kommit in i en period av dyrtid, som måste nödvändiggöra alldeles exceptionella åtgärder. Och jag kan icke finna annat än att, om man betraktar dessa siffror, så ligger i dem ett verkligt skäl för kammaren att taga under övervägande till och med att kunna bryta likformigheten i sina beslut gent emot de olika grupperna av statstjänarna, taga under övervägande om det icke för dem, som genom omständigheternas makt här kommit sist, måste regleras just med hänsyn även till de

förhållanden, som inträtt sedan regleringarna skedde för föregående grupper.

Det är ur den synpunkten, som jag för min del ser det förslag, som är gjort här, att man skulle börja med denna löneroglering redan den 1 juli 1918. Jag tror det är ett tvångsläge, vari riksdagen befinner sig, om den verkligen vill göra rättvisa mot dessa statstjänargrupper. Det kan icke hjälpas, att det alltid uppstår ojämnheter mellan de olika statstjänargrupperna. Det kommer ju en följande riksdag, då hänsyn får tagas till i vad mån bärkraft finnes för att göra utjämningar i avseende på tilläggen för dyrtiden, så att det blir en smula mera rättvisa även mot de andra, än vad vi för ögonblicket kunna åstadkomma.

Under dessa förhållanden frågar man sig naturligtvis: strandar emellertid icke alltsammans på den svårighet, som föreligger att skaffa medel till detta? Ja, det är ju klart, att herr finansministern måste med mycket bekymmer se på utsikterna i detta fall. Och icke minst måste han väl se med bekymmer på det motstånd, som från en majoritet i bevillningsutskottet rests mot de förslag, vilka han framlagt beträffande den beräkning av förhållandet mellan ett bolags vinst och dess kapital, som skall göras vid uppskattningen av huru stor denna vinst proportionsvis är. Det vill jag också tillägga, att skulle det visa sig, att riksdagen i det fallet följer bevillningsutskottets majoritet och går emot Kungl. Maj:ts förslag på den punkten i avseende å själva principerna för huru dessa bolagsvinster böra beräknas, då försvårar riksdagen själv möjligheterna att lösa även en sådan fråga som den här föreliggande. Och talet om att man mycket behjärtar dessa statstjänares ställning blir en smula tomt, om man icke vill samtidigt söka skaffa nödvändiga medel för densamma upp- hjälpande.

Men detta är en sida av saken. En annan är dock den, att vi få se närmare på hur mycket det är fråga om. Mycket mer än hälften av alla dessa kostnader, som här äro på tal, röra ju järnvägsfolket. Och det kan icke förnekas att så, som förhållandena nu ligga, beräkningarna rörande järnvägarnas inkomster och vad de kunna till sist lämna i överskott eller brist eller precis ingenting till statsverket måste vara enligt sakens natur så osäkra, att jag tror man icke gör någon alltför stor orätt, om man där verkligen vågar tumma något på de kalkyler som godtagits och således kan i budgeten taga in någon del av här ifrågavarande belopp genom en smula gynnsammare beräkning av den posten.

Vidare finnas väl också andra utvägar, som skulle kunna givas för att få in något mera i positiv inkomst. Jag skall icke tillåta att giva några anvisningar i det fallet. Men bevillningsutskottet känner nog självt, att det finnes möjligheter, varigenom en del av beloppen här skulle kunna anskaffas.

Under de förhållandena vill det synas mig, att riksdagens andra kammare ändå skulle göra rätt, ifall den gjorde det ifråga-

*Ang. tillfällig
löneroglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)*

Ang. tillfällig satta avsteget från de vanliga reglerna och läto dessa tjänstemän
lönerreglering redan den 1 juli komma i åtnjutande av sin löneförbättring.
för tjänstemän

Det har som bekant gjorts en massa framställningar från stats-
vid statens tjänare till olika grupper i riksdagen, och det är ostridigt, att det
järnvägar ligger något mycket behjärtansvärt i dessa framställningar, sär-
m. m. skilt i påpekandet av den svåra ojämnhet, som kommer att råda
(Forts.) på ett annat håll än det man nyss talade om, alltså icke mellan
olika grupper av statstjänare, som ha ganska litet med varandra
att göra och som man nog har rätt svårt att jämföra med varandra,
utan mellan den ordinarie och den icke ordinarie, men fullkomligt
fast anställda järnvägspersonalen. Den ojämnheten kan bli ännu
mycket mer stötande och svår än den redan är, om man icke går
tillmötes här.

Jag tror, att förhållandena ligga verkligen så, att det vore
önskvärt om andra kammaren i motsats till första kammaren
skulle vilja behjätta dessa statstjänargrupperns ställning med hän-
syn till det alldeles exceptionella språng uppåt, som dyrtiden
tagit de senaste månaderna. Och det finnes ju ingen utsikt, att
under återstående delen av året förhållandena i det avseendet skola
nämnvärt förbättras, fruktar jag. Om så är, är det nästan orim-
ligt att trösta dessa statstjänare med, att de skola få detta till-
lägg litet längre fram, nämligen vid nästa årsskifte, men nu un-
der den förskräckligt svåra tid, som förestår, få reda sig utan det,
som de egentligen begärde från den 1 januari i år och som i alla
fall icke är mera än som motsvarar ett höjande upp från 1904
års förhållanden — icke från 1907 års förhållanden, som herr
Jönsson i Revinge sade — utan i verkligheten från 1904 till 1914
års förhållanden. Sedan skulle de på detta naturligtvis komma i
åtnjutande av det skäligen dyrtidstillägg, som är absolut nödvän-
digt, och få detta efter vårt förslag redan från den 1 juli i år.

Herr talman! Under dessa förhållanden anser jag mig icke
kunna göra annat än att rösta för den reservation, som är avgi-
ven, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Med herr Branting förenade sig herrar *Tengdahl, Möller, Sterne,*
Borggren, Waldén, Nilsson i Malmö, *Strid, Lovén, Jansson* i Falun,
O. Nilsson i Örebro, *Gylfe, Björck, Sjöström, Viklund* i Oviken,
Kristensson, Leo och *Sävström*.

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Jag skulle helst ha
velat yrka bifall till en reglering av lönerna från den 1 januari
1918 och ävenså till en del av de motioner, som väckts i denna
fråga om förbättring av lönerna. Men jag skall frångå den stånd-
punkten — fastän jag gör det med svidande hjärta — och an-
sluta mig till de utskottsreservanter, som yrka på, att det skall
bli en lönerreglering för statens järnvägars personal från den 1
juli 1918.

Jag vill såsom det allra förnämsta skälet för den ståndpunkten
framhålla det, att om vi icke ordna lönerregleringen på det sättet

utan uppskjuta den till den 1 januari 1919, så kommer det i ett flertal fall att inträffa — emedan det nu blivit nödvändigt att genast reglera lönerna för den icke ordinarie personalen — att i en hel del fall den icke ordinarie personalen kommer att få högre löner än den ordinarie, ja, t. o. m. högre kanske än sådan ordinarie personal, som haft ordinarie tjänst upp till tio å tolv år. Herrarna förstå, huru en sådan utveckling skulle te sig för en hel del personal i ordinarie tjänst, som åtskilliga år varit anställda vid statens järnvägar, d. v. s. om de kunna konstatera ett sådant förhållande, som att personer i icke ordinarie tjänst, som varit anställda ganska kort tid, få löner som bli lika höga som de ordinarie och i många fall t. o. m. överstiga dem. Herrarna måste förstå, att detta skulle i oerhört hög grad verka på det sättet, att en stor del av denna ordinarie personal, för vilket det fanns möjligheter att skaffa sig annan anställning, skulle starkt börja fundera på detta och i många fall göra allvar av sin föresats.

Sedan vill jag ytterligare såsom skäl, varför man här bör taga till lönerna något rundligare eller åtminstone åstadkomma en tidigare reglering av lönerna, framhålla den omständigheten, att här står dock verkligen vad man kallar sakkunskapen på den linje, som vill åstadkomma något bättre lönevillkor, än vad statsutskottets majoritet vill. Annars är det ju mycket vanligt, när det gäller lönereglingar, att utskottsreservanter, som vilja gå längre och giva större löner, icke ha cheferna i verken på sin sida. Men i det här fallet vill jag bestämt påstå, att cheferna i alla dessa kommunikationsverk, som det här är fråga om att reglera lönerna för, stå på reservanternas sida och t. o. m. vilja gå mycket längre. Alltså vagar jag bestämt påstå, att reservanterna i statsutskottet och de som gå på deras linje, ha sakkunskapen, som ju alltid brukar göra ett visst intryck på både denna kammare och den första, på sin sida, när det gäller att reglera lönerna i detta fall.

Här har nu visserligen från herr finansministerns sida påtalats, att det finnes finansiella betänkligheter, som också böra tagas i betraktande. Men samtidigt har antytts, att dessa finansiella svårigheter ej äro oöverkomliga. Och blir det fråga om att taga ut mera tillskott till statsverksamheten för att åstadkomma en tidigare lönerreglering, så få vi väl antaga, att det måste ske med sådana skattemedel, som komma från de mera burgna i samhället. Förhållandet blir väl alltså det, att för att förbättra lönerna för statstjänarna komma de medel, som därtill skola användas, att tagas från de mera burgna i samhället. Ty det är ju så, att med avseende på statens järnvägar ha vi redan fastställt taxorna. Och jag föreställer mig, att över den nu beslutade taxeförhöjningen kommer väl icke att åstadkommas en ytterligare taxeförhöjning inom den närmaste tiden. Ty det får jag verkligen säga vore synnerligen beklagligt, då jag tycker att man nu kommit så långt, man gärna kan komma med avseende å taxorna. Om alltså för denna lönerreglering, som reservanterna vilja ha till stånd vid statens järnvägar, skulle behövas ökade inkomster för

Ang. tillfällig
lönerreglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

staten, så föreställer jag mig, att dessa inkomster komma att tagas på ett eller annat sätt — i första hand kanske genom lån — men sedan i andra hand genom ökad krigskonjunkturskatt. I så fall kommer det väl att tagas av dessa stora krigskonjunkturvinster, som ha åstadkommits av personer, som gjort dessa vinster på synnerligen lättvindigt sätt och som för övrigt nödvändiggjort för staten att dessa löneregleringar måste tilltagas med höga belopp. Jag vet visserligen, att för närvarande ligger situationen så i bevilningsutskottet, att det finnes och har kommit till synes motvilja mot att på tillbörligt sätt beskatta de stora inkomsterna. Men jag föreställer mig dock, att majoriteten i denna kammare därvidlag hellre borde taga hänsyn till de krav, som gå ut på att försöka åstadkomma något bättre förhållanden, speciellt för de lågt avlönade stats-tjänarna, än att lämna dessa stora krigskonjunkturvinster obeskurna eller allt för litet beskurna.

Jag tror, att dessa skäl äro tillräckliga för yrkande av bifall till den reservation, för vilken herr Anderson i Råstock här har talat. Alltså skall jag be att få förena mig med honom i det yrkande, som han framställt.

Men därutöver skall jag be att för min del med avseende på 12 § i det här föreliggande förslaget också få göra ett yrkande. Denna paragraf handlar bland annat om kallortstillägget. Med avseende på kallortstillägget har jag i en motion gjort en hemställan i denna paragraf. Jag har nämligen yrkat höjning av detta kallortstillägg. Här ha redan verkställts med avseende på detta kallortstillägg sådana utredningar, så att jag vågar det påståendet, att man mycket väl nu kan övergå till att *definitivt* reglera kallortstillägget för statens järnvägars personal. Här har nämligen varit en kommitté tillsatt angående transportfrågan till övre Norrland, som lagt fram ett förslag ungefär efter de linjer, som i min motion angående ökning av kallortstillägget framförts. Dessutom har distriktsförvaltningen i femte distriktet, som särskilt omfattar de delar av statsbanorna, där kallortstillägg utgår, också uttalat sig i fråga om nämnda kallortstillägg. Här gäller det för övrigt en ganska liten ökning av kostnaderna, som skulle bli en följd, om ändring göres i kallortstillägget enligt det förslag, som jag framställt i motionen.

Jag vågar alltså göra det påståendet, att det skulle finnas skäl — i synnerhet som man rubbat på detta kallortstillägg i alla fall i vissa avseenden vid denna lönereglering — för att nu åstadkomma en definitiv ändring av kallortstillägget så att det bättre komme att motsvara sitt ändamål, även om man skulle låta en hel del andra punkter stå kvar orubbade.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till samma yrkande, som framförts av herr Anderson i Råstock. Men därutöver skall jag be att få yrka, att 12 § i de delar, som handla om kallortstillägget, antages på det sätt, som är föreslaget i den motion, som jag väckt och som är refererat på sidorna 3 och 4 i statsutskottets utlåtande nr 213.

Herr *Vennerström* instämde häruti.

Herr Johansson i Trollhättan: Herr talman, mina herrar! Da jag här uppträder i denna fråga, är det icke för att debattera de föreliggande lönebeloppens rätta avvägande eller ej, utan fastmer för att peka på en enligt mitt förmenande orättvis rekryteringsfråga. Detta ärende är av den art, att det borde hava gjorts till föremål för en interpellation, men då saken så intimt sammanhänger med den föreliggande frågan, har jag passat på tillfället att yttra några ord.

För några år sedan utfärdades en bestämmelse, vari föreskrevs, att tjänstemän av s. k. lägre grad med väl vitsordad praktisk duglighet kunde, efter av Kungl. Maj:t lämnad dispens, vinna befordran till tjänsteman av s. k. högre grad, utan att hava erlagt de för sådan befattning dittills föreskrivna teoretiska examina.

Denna bestämmelse mottogs också med stor tillfredsställelse av den lägre tjänstemannakåren vid statens järnvägar, och många voro även de som sökte ledigförklarade befattningar och även erhöillo sådana. Men även från tjänstemän vid enskilda järnvägar inlämnades ansökningar, och i några fall bifollos desamma. Från några tjänstemän vid en av vårt lands största enskilda järnvägar inlämnades även ansökningar till dylika ledigförklarade befattningar. De nu av mig åsyftade tjänstemännens ansökningar tillbakavisades emellertid, oaktat goda meriter företeddes.

Då en av de sökande genom tidningspressen erhöill kännedom om att han blivit förbigången vid den sökta befattningens tillsättande, tillskrev han kungl. järnvägsstyrelsen med förfrågan, varför han ej ifrågakommit samt om han hade någon utsikt bliva ihågkommen vid ett kommande tillfälle, och erhöill han härpå i havudsak följande svar:

»Enär trafikdirektören vid Bergslagernas järnväg anhållit, att vid tillsättande av tjänstemannabefattningar vid statens järnvägar personal från Bergslagernas järnvägar ej måtte komma ifråga, har kungl. styrelsen ansett sig böra avslå Eder ansökan.» Jag har i anledning härav haft samtal med en av statens järnvägars ledande tjänstemän, som ock erinrade sig detta fall men förklarade saken vara så, att från Bergslagernas järnvägar vägrar man lämna begärda upplysningar om den sökande, d. v. s. förutom de betyg och rekommendationer som bifogas ansökan inhämtar kungl. styrelsen ytterligare upplysningar om deras lämplighet.

Ställer kungl. järnvägsstyrelsen detta som ett oeftergivligt villkor och den enskilda järnvägsstyrelsen vägrar att lämna de upplysningar som fordras vid sidan av dem som äro bifogade ansökningarna, så skulle dessa personer också utestängas från möjligheten att erhålla anställning. Det föreligger då enligt min mening en betänklig brist i lagstiftningen.

Då den av mig förut omnämnda bestämmelsen utfärdades, åsyftades säkerligen att i första hand för den lägre tjänstemannakåren vid statens järnvägar bereda möjlighet att tränga genom den port som förut skilt högre och lägre tjänstehavare åt. Jag skall även utan tvekan medge, att jag finner det riktigt och rätt-

*Ang. tillfällig
löneereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)*

Ang. tillfällig
lönerreglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

vist, att de många synnerligen dugliga tjänstemännen av lägre grad vid statens järnvägar i första hand böra ifrågakomma till dessa befattningar. Och jag skulle ej här påtalat denna sak, om man som skäl för avslag anført, att statens egna tjänstemän borde ha företräde. Ett sådant skäl har emellertid ej förebragts. Man har i stället förklarat, att det varit hänsynen till trafikdirektörens vid Bergslagens järnvägar framställning som varit den avgörande faktorn.

Jag vill vid detta tillfälle anföra ett exempel. Vid den förutnämnda enskilda järnvägen skall man för att bli stationskarl ha tjänstgjort först som s. k. tillfällig i ett år och sedan några år som extra, innan befordran till ordinarie kan erhållas. För att bliva tjänsteman av högre grad fordras däremot i realiteten endast att ha ett visst skolbetyg på fickan. S. k. bildningskurser förekomma ej, och unga män med en ytterst ofullständig praktisk erfarenhet göras, i många fall efter endast ett års praktik, kanske med tågstoppling som specialité, till stationsskrivare. Här förekommer ej, att kontorsbiträden dispensereras till skrivare, varför inkompetenta individer ofta föra befäl över personer, som i fråga om förmåga att sköta tjänsten äro dem verkligt överlägsna. Skolbetyget premieras, och den praktiska dugligheten blir obelönad, ett reaktionärt system, som väl kan försvaras av dem, som vilja ha odågor ur s. k. bättre familjer försörjda, men absolut måste fördömas ur det allmännas synpunkt.

Enligt mitt sätt att se på frågan skall dugligheten och delvis ålder i tjänsten vara det utslagsgivande vid befordran men ej personliga sympatier, eller s. k. gunstlingar äga företräde. Det får ej vara det allmännas uppgift att favorisera folk på sätt som sker vid Bergslagsbanan.

Missnöjet med förhållandena är också allmänt bland den kår det gäller, ty om än en efterbliven järnvägsstyrelse kan känna sig tillfredsställd, genom att kungl. järnvägsstyrelsen gått det reaktionära bolaget tillmötes, ha många kvalificerade tjänstemän måst kvarstanna, och bolaget har samtidigt större möjlighet att premiera mindre kompetenta personer. Kungl. järnvägsstyrelsen bör ej vara någon hantlangare åt de privata bolagen och förhindra lagtydiga medborgare rätten till en bättre existens. Är ej detta ett ingrepp i den personliga friheten?

Det har under senare tider ganska ofta, såväl i tidningspressen som i framställningar till regering och riksdag framhållits svårigheter beträffande rekrytering av personalen vid statens affärsdrivande verk, och icke minst vid järnvägarna. Att under sådana förhållanden järnvägsstyrelsen avvisar personer, som vill söka sig in vid statens järnvägar och inneha kompetens, endast för att tillmötesgå en enskild järnvägs trafikdirektörs önskan, förefaller mig mindre välbetänkt.

Jag har utan att göra något yrkande velat fästa herr civilministerns uppmärksamhet på ifrågavarande förhållande.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Skillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas förslag är endast den, att enligt reservanternas förslag skulle de föreslagna lönerna tillämpas från 1 juli i år och enligt utskottets förslag från början av nästa år. Som vi hörde från statsrådsbanken, har detta så vittgående följer, att det synes mig, att kammaren skulle göra klokast i att följa utskottsmajoriteten i denna del. Det är ju, då det är fråga om förbättringar av löner eller nya lönerregleringar, en gammal princip, att man vill, att tillämpningen av de beslutade lönerna skall ske från början av det år för vilket budgeten huvudsakligen uppgöres. Att avvika från detta, såsom reservanterna nu vilja, synes mig leda därhän, att man måste fortgå på den vägen sedan, i samma mån som nya lönerregleringar förekomma. Jag tror knappast, att detta är en princip att efterfölja, och därför torde det även ur denna synpunkt vara bäst att följa utskottets förslag.

*Ang. tillfällig
lönerreglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)*

Nu påstod den förste talaren här, att det lönesystem och den lönestat för den kår det här är fråga om, som fastställts efter 1907 års system, skulle vara föråldrat. Ja, det är väl möjligt, att så är, men det är att märka, att man vid 1907 års riksdag beslöt den normaltyp som kommit att gälla för statskontoret och sedan för alla de verk som därefter hava blivit reglerade. Sålunda har 1907 års typ följts, jag vill icke säga i år, men åtminstone för-
lidet år, och således kan man icke säga, att den är mer föråldrad ifråga om den stat det här är tal om än beträffande alla de många andra stater som blivit uppgjorda efter 1907 års typ. Jag ber även att få erinra därom, att man ifråga om den stat som vi nu tala om och den personal som tjänar detta verk vidtagit extra förbättringar sedan. Denna stat godkändes 1907. Både 1915 och 1916 års riksdagar hava beslutat extra lönetillägg till denna personal, men detta har personalen i alla övriga verk, som reglerats efter 1907 års typ, icke fått. Nu har man visserligen undan för undan lämnat extra lönetillägg åt statstjänare, men det har då gällt sådana verk som icke hunnit regleras enligt 1907 års grunder. Således torde icke detta vara ett så föråldrat system, som här antytts. Även den lönestat, som i år godkändes av riksdagen beträffande den stora lärarkåren, är också efter 1907 års grunder, trots att det är 1918 års riksdag som beslutat den. Man kan ju säga, att denna kår fått en betydlig löneförbättring, men den består icke i annat, än att man till exempel flyttat upp lektorena i andra lönegraden i en stat av 1907 års typ, och således är det icke annat än efter 1907 års regler, som 1918 års riksdag gått, när den reglerat för denna stora kår. Därför går det icke för sig att kalla detta ett föråldrat system. Vad riksdagens beslut ifråga om den stora lärarkåren beträffar, så är det att märka, att man ifråga om den stora kommunala lärarkåren, som är den talrikaste, följt en annan princip än 1907 års statskontorstyp. Men varför har man här följt en annan? Jo, det är därför, att här kan man icke räkna med krigstidstillägg och krigstidshjälp. Dessa tjänste-

Ang. tillfällig löne reglering för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.
(Forts.)

män hade också beviljats ett krigstidstillägg för 1918, men det är borttaget, och de hava icke fått någon annan ersättning för detta än de nya löner som äro fastställda. Om man alltså tänker på att statstjänstemännen i allmänhet fått 33 $\frac{1}{3}$ % i krigstidstillägg och dessutom krigstidshjälp, så kan man icke åberopa sig på den löneförbättring som dessa kommunala skollärare erhållit, då de ju icke ha att påräkna krigstidstillägg och krigstidshjälp. Jag tror därför, att ur denna synpunkt har denna kår icke vederfarits någon orättvisa.

Nu är det givet, att när man har en så talrik kår som denna att reglera för och komma till hjälp, så blir det från många håll ett ivrigt arbete på att denna hjälp skall komma så tidigt som möjligt. Men när denna riksdag har på deras gamla förmåner räknat krigstidstillägg med 33 $\frac{1}{3}$ % och krigstidshjälp sedan kommer därutöver, så läser man väl ha tillgodosett även dessa statstjänare i samma mån och efter samma grunder som alla de övriga som få detta tillägg och denna hjälp. Det synes mig, att det då kommer att taga sig märkvärdigt ut, om de från den 1 juli skulle erhålla dessa högre lönesatser och därtill också få krigstidshjälp och krigstidstillägg. Det tager sig väl ut, som om man aldrig tänkt på detta, när den nya staten beslutades.

Det är att märka, att de som tjänstgöra vid järnvägen också ha förmåner som icke ingå i de siffror tabellerna visa men som finnas angivna i reglementet och vilka däremot de flesta andra statstjänare sakna. Det står i 13 §: »Kostnadsfri läkarvård jämte medikamenter lämnas enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t meddelar, åt den vid distrikten anställda personalen ävensom åt där anställda tjänstemäns av lägre grad hos dem boende hustrur och oförsörjda barn.» Således är det här en hjälp som väl lär vara av synnerligen stort värde. Sedan finnes det, som man ser, även beklädnadshjälp i form av uniformspersedlar eller också beklädnadsersättning, och även detta är väl en förmån att räkna med. Sedan kan man ju också nämna en annan förmån, som alla övriga statstjänare sakna och likaså svenska folket i övrigt, nämligen att de hava fria resor på statens järnvägar, icke allenast för sig själva utan rätt ofta även för sina familjer och rättighet att få sina förnödenheter fraktade på järnvägarna utan någon ersättning. Detta är väl en förmån, som numera har ännu större värde än förut, då denna riksdag har måst i betydlig grad höja både biljett- och fraktpriserna. Jag tror, att det icke kan vara alldeles oriktigt att påpeka detta, då det här framhållits det betryckta läge, i vilket en stor del av denna personal befinner sig.

Vidare har det sagts, att det möter stora svårigheter för statstjänarna att erhålla löneförbättring. Jag tror knappast, att riksdagen vill godkänna det uttalandet, ty riksdagen slår sällan dövörat till, då behoven äro stora. Där hjälp behöves, har riksdagen någorlunda frikostigt tillmötesgått rättmätiga anspråk på förbättringar i lönehänseenden.

Jag skulle för min del tro, att kammaren borde följa stats-*Ang. tillfällig löneroglering för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.* utskottsmajoriteten i denna del, ty ett bifall till reservationen har ju sådana följder med sig, att jag tror, att man bör åtminstone för denna gång undanskjuta saken, så att den nya staten efter utskottets förslag får träda i tillämpning den 1 januari nästkommande år.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Magnusson* i Tumhult och *Räf*.

Herr Branting: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att så till vida jämka på mitt yrkande, att jag ber att få ansluta mig till den formulering och det förtydligande, som innefattas i det yrkande, som här framställts av herr Anderson i Råstock. Det är nödvändigt, att detta förtydligande till reservationen göres, och jag är övertygad om att de, som instämde i mitt yttrande, också avsågo, att yrkandet skulle bli av samma innebörd som det herr Anderson i Råstock gjort.

Herr Röing: Herr talman, mina herrar! Det var herr Johanssons i Trollhättan yttrande, som uppkallade mig att vid detta tillfälle säga några få ord.

Jag hade också ämnat under riksdagens gång framställa en interpellation på grund av de förhållanden, för vilka herr Johansson redogjort, men arbetsbördan har varit sådan, att tiden icke tillåtit mig göra det. Jag har även kännedom om det märkvärdiga förhållandet, att ovanligt kvalificerade personer vid enskilda järnvägar sökt anställning vid statens järnvägar men misslyckats i detta sitt försök, och man har omöjligt kunnat förstå, att anledningen härtill kunnat vara annat än den, att en tyst överenskomelse träffats mellan vissa högre ämbets- och tjänstemän vid statens järnvägar och förvaltningarna inom de enskilda bolagen att icke statens järnvägar skulle engagera de senares personal. Det kan dock icke, herr talman, vara rätt, att staten därigenom berövas möjligheten att bland sina ämbets- och tjänstemän erhålla de härför mest kvalificerade männen.

Jag, liksom herr Johansson i Trollhättan, riktar därför en vördsam vädjan till herr civilministern, att han ville undersöka dessa förhållanden och, i händelse det visar sig, att våra misstankar äro befogade, se till, att dessa missförhållanden undanröjas.

Herr Anderson i Råstock: Endast ett par ord med anledning av herr Perssons i Stallerhult yttrande.

Han sade, att jag ytrat, att det var ett föräldrat system. Det torde bero på en missuppfattning av honom, ty jag sade, såvitt jag minns rätt, att det var ett föräldrat avlöningsreglemente. Jag hade i det sammanhanget icke anledning att gå in på frågan om avlöningsystemet, ehuru jag nu, när jag uppfordras därtill, nödgas säga, att nog kunde det vara litet modernare, det också.

Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

Jag skall be att få konstatera en sak, och det är, att det är typiskt, att när gamla vana lönereglerare börja tala om sådana saker, komma de i de flesta fall att röra sig om vilka *typer* och *principer* som böra tillämpas, medan vi andra, som föra stads-tjänarnas talan här i dag, gå ut ifrån att man skall resonera om det verkliga *behovet* för den personal det här gäller och icke huruvida det kan passas in i den eller den typen av löneregleringar.

Det har sagts av herr Persson i Stallerhult, att krigstidstillägget och krigstidshjälpen skulle vara ägnade att avhjälpa de värsta missförhållandena. Det har jag erkänt, men jag har också sagt, att sedan krigstidstillägget och krigstidshjälpen tillkommo, har det inträtt betydande prisstegringar, så att nu måste något ytterligare göras, för att icke verkningarna därav skola bortelimineras. Det är detta jag velat understryka. Jag vill endast citera herr Jönsson i Revinge, som sade i början av debatten, att som det nu är, räcka inga löner till. Jag tror, att det är alldeles tillräckligt att anföra detta gentemot det påstående, som herr Persson i Stallerhult gjort.

Jag skall icke upptaga tiden längre, men då fragan om fri läkarvård, och dylikt kommit på tal, vill jag säga, att visst sätter man stort värde på läkarvård, men vid de flesta bruk i mellersta Sverige och jag tror även i Norrland har man numera beviljat personalen ungefär samma och kanske till och med litet bättre förmåner i detta avseende, än vad man har vid statens järnvägar.

Vad sedan beträffar fribiljetter, så är det klart, att dessa ha sitt stora värde, men jag kan icke underlåta att framhålla, att numera är det icke som förut, då det gick an att taga ut hur många biljetter som helst, utan det är nu begränsning till ett visst antal, som gjort det möjligt för vederbörande att inskränka den förmån, som utgår i form av fribiljetter.

Så ha vi beklädnadshjälpen. Den har jag åtminstone räknat in i de siffror, som jag tillät mig anföra, när jag hade ordet i dag, och jag vill säga, att de 120 kronor, som man får till uniform, skulle herr Persson i Stallerhult eller vem som helst försöka att nu få att räcka till en enda kostym av den beskaffenhet, som är föreskriven i gällande reglemente. Lyckas det att få det, så är det bra, men jag tror icke, att det lyckas med den prisstegring, som ägt rum på alla håll.

Herr Olofsson: Herr talman! Då denna debatt redan pågått ganska länge, skall jag icke uppehålla tiden länge, men eftersom det i alla fall är en principdebatt, som föres här, torde det vara nödvändigt, att litet var deklarerar sin ställning i frågan.

När herr statsrådet hade ordet för en stund sedan, pekade han på svårigheterna med skollärarkåren, för vilken vi redan reglerat lönerna, och vidare tryckte han särskilt på skogsstaten. Nu vill jag säga, att anledningen till att jag kommit med på reservantsidan i denna fråga är huvudsakligen den, att jag tänkt på de små statstjänarna. När man tänker på skogsstatens lägre

tjänstemän, undrar jag, om man inte kan säga, att det inte är så farligt med den saken i alla fall, ty det är de, som bo i större städer och mera stadsliknande samhällen, som få känna det största trycket av dyrtiden, och det tack vare jobberiet här i landet. Ingen skall tro, att producenterna själva få de högsta priserna på alstren från jordbruket, utan det är jobberiet, som till den grad förstört livsmedelsfrågan här i landet. Vad skogsstatens tjänstemän beträffar, äro de icke hänvisade att bo i städerna utan hava sitt arbete mera ute i bygderna, och då äro de i tillfälle att kunna skaffa sig födoämnen litet billigare, och trycket blir icke så oerhört.

icke tror jag, att man får stanna blott inför dessa skäl, när det här gäller att bevilja de höjda lönerna redan från den 1 juli i år. Det är sanneligen så beträffande de tjänstemän, som beröras av alla de nu föreliggande lönestaterna, att dyrtiden icke blott har gjort levnadskostnaderna alldeles orimligt höga, utan den har också skapat mycket mera arbete för dessa tjänstemän, än vad de hade under normala förhållanden. Skall då en lägre tjänsteman arbeta mer än vanligt och sedan därtill kanske svälta, då får man verkligen försöka att vara människa mera än att följa statsutskottets principer, och jag vill på samma gång ifråga om löne-reglerarnas starka principer säga, att det går nog att hålla på principerna, och det är i många fall gott och väl. Under normala förhållanden skulle jag hava följt statsutskottet, men det är nu sådana särskilda förhållanden, och folk lever ju icke på principer utan på den föda, som en människa behöver, och de kläder, som kroppen bör hava. Allt är ju uppdrivet till sådana onormala priser, och jag är övertygad om att många statstjänare ha fått leva under stora umbäranden. De hava måhända levat upp de små besparingar de förut kunnat göra, och många stå nu på svältgränsen. Jag var mycket tveksam i början, när vi behandlade denna fråga, och jag stod i det längsta kvar på den ståndpunkten, att man icke skulle höja dessa löner förrän kommande år, men ju mera jag satt mig in i frågan, desto mera övertygad har jag blivit, att det icke är riktigt att här hålla så starkt på principen, utan man får foga sig efter de förhållanden, i vilka vi leva.

Det vore mycket att säga i denna fråga, men det är redan så mycket sagt, och jag skall icke vidare uppehålla tiden. Men jag vill lägga kammaren på hjärtat att se till, att icke en del befattningshavare, som nu ha ordinarie tjänst, lämna denna tjänst för att sedan taga anställning som extra, ty det må väl alla veta, som haft någon smula att göra med folk, som skall uträtta något, att skall man bygga blott på tillfällig arbetshjälp, blir det icke mycket värde med arbetet; utan man måste försöka att få ordinarie tjänare och avlöna dem så, att man verkligen får behålla dem. Jag vill därför säga ifråga om järnvägarna, att jag tror icke, att det blir någon egentlig besparing, om man ställer saken så, att de extra tjänstemännen skola ha större lön än de ordinarie, varav blir en följd att de ordinarie gå ifrån sina tjänster för att taga

*Ang. tillfällig
löne reglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.*

(Forts.)

Ang. tillfällig
lönerreglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)

extra befattningar, som giva större inkomst. Det blir sannerligen ingen besparing och ingen förbättring i fråga om det arbete, som skall utföras.

Herr talman, jag skall icke uppehålla tiden längre. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bärge i Katrineholm: Jag vill säga några få ord, icke såsom motionär utan för att framhålla några synpunkter, som kanske från personalens egen sida kunde vara av ett visst värde. Det är säkert många av herrarna, som i uttalanden i tidningspressen fäst sig vid, att det önskemålet tämligen kraftigt framförts, att det föreliggande förslaget skulle tillämpas redan från den 1 juli, och det kanske har förundrat herrarna. Jag vill då fästa uppmärksamheten på, att redan 1914 fann Kungl. Maj:t, att järnvägspersonalens löner voro så låga, att det påkallade ett rätt så hastigt ingripande. Det tillsattes då en kommitté att utreda frågan om ny lönerreglering för statsbanepersonalen. Kungl. Maj:t av år 1915 fann emellertid, att denna reglering borde utvidgas och omfatta även andra statstjänargrupper. Detta gjorde, att den reglering, som man emotsåg redan 1915, blivit uppskjuten ända tills nu. I 1915 års kommissions betänkande, i propositionen och även i statsutskottets utlåtande finna vi tydligt understruket, att den lönerreglering det nu är fråga om avser endast att åstadkomma de löner, som järnvägsfolket skulle hava haft 1914. Då vill jag säga, att det är icke så underligt, om personalen anser, att ett undanskjutande till nästa år skulle fördröja denna rättmätiga reglering utöver vad som nödvändigt är. Den princip man talar om att man vill hävda så kraftigt har man redan 1907 brutit, när man reglerade lönerna för statsbanepersonalen. Då tillämpade man nämligen lönerna, fastän provisoriskt, för hela det år, under vilket beslutet fattades. Nu gälla yrkandena endast att tillämpa de nya bestämmelserna från och med den 1 juli innevarande år således efter den tid, då beslutet är fattat. Jag vill särskilt stryka under detta om regleringens fördröjande enär jag har hört, att en del av kammarens ledamöter har den uppfattningen, att det här är fråga om något alldeles nytt. Det är ett gammalt av statsmyndigheterna erkänt och berättigat krav, om löneförbättring som man nu fört fram till lösning ett krav, som borde varit tillfredsställt redan 1914. Nu kommer det således fem år efter denna tid, och då är det ju icke så underligt, att folket därute väntar på det.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande kallortstillägg till vissa tjänstemän, nämligen dels på godkännande av vad i sådant avseende stadgats i det av utskottet framlagda avlöningsreglementet, dels ock på bifall till vad i den av herrar Hage och Bärge i Katrineholm avgivna motionen nr 450 i berörda ämne föreslagits; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehålllet i förstnämnda proposition.

Vidare gav herr talmannen i fråga om återstående delar av utskottets hemställda propositioner först på bifall till utskottets hem-

ställan i nämnda delar samt vidare på bifall till samma hemställan med den ändring, jämväl i fråga om motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Anderson i Råstock; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

*Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid statens
järnvägar
m. m.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 213 i vad den icke blivit besvarad genom kammarens beslut i fråga om kallortstillägg till vissa tjänstemän, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i samma delar med den ändring, jämväl i fråga om motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Anderson i Råstock.

Voteringen utvisade 92 ja mot 78 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande delar.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönereglering för tjänstemän vid postverket m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; och yttrade därvid

Herr Anderson i Råstock: Ja, herr talman, vid den utgång, som det föregående betänkandet fick, har jag icke anledning att göra något yrkande vare sig i detta ärende eller de närmast följande.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig lönereglering för tjänstemän vid telegrafverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner begärdes ordet av

*Ang. tillfällig
lönereglering
för tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.*

Herr Andersson i Gävle, som anförde: I anledning av den proposition, som här föreligger till behandling, har jag tillåtit mig att väcka en motion, däri jag hemställt om en del ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Statsutskottet har nu emellertid — det kan jag mycket väl förstå — icke ansett sig kunna ingå i någon realbehandling av det förslag, jag framställt i min motion, utan har

Ang. tillfällig
löne reglering
för tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.

(Forts.)

hänvisat till att vid den blivande utredning, som man tycks förutsätta skola komma mycket snart, skall man beakta den framställning, jag gjort i min motion. Jag vill bara understryka detta statsutskottets uttalande och därtill säga, att jag har i min hand en framställning från verkmästarne vid verkstäderna i Nynäshamn, där de uttalat vissa önskemål. Jag skall icke trötta kammaren med att läsa upp dem, då de icke innehålla något annat än vad telegrafstyrelsen i det avseendet föreslagit.

Jag tillåter mig att i detta sammanhang påpeka, att det förefaller mig, som om vid den blivande utredning, man ställt i utsikt statstjänarna själva, som tillhöra de lägre grupperna, borde få bli i tillfälle att yttra sig över löneförslaget på ett förberedande stadium och icke såsom nu vid en tidpunkt, då de stå inför ett fullbordat faktum. Jag hoppas, att det skall tagas i beaktande, när det gäller att göra upp den nya staten, så att personalens representanter få säga sin mening.

Jag skulle naturligtvis helst velat yrka bifall till min motion, som går ut på att förslaget skall få retroaktiv verkan från den 1 juli 1918, men efter det beslut, som redan fattats ifråga om järnvägens personal, skall jag avstå från att göra något yrkande utan endast dessa påpekningar under debatten.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

§ 13.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löne reglering för tjänstemän vid statens vattenfallsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och biföll kammaren vad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

§ 14.

Ang. tillfälliga
lönetillägg till
tjänstemän vid
tullverket
m. m.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga lönetillägg till tjänstemän vid tullverket m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

I en den 29 april 1918 dagtecknad, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 407, hade Kungl. Maj:t gjort framställning om tillfälliga lönetillägg till tjänstemän vid tullverket m. m.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt motion, nr 471, däri herr *Sjöström m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte, bland annat, medgiva, att tillfälligt lönetillägg av 500 kronor per år finge under år 1918 och 1919 utgå till av Kungl. Maj:t föreslagna tjänstemän,

med iakttagande av att ersättning för övertidsarbete icke skulle föranleda skyldighet för tjänstemän att avstå någon del av lönetillägget.

*Ang. tillfälliga
lönetillägg till
tjänstemän vid
tullverket
m. m.
(Forts.)*

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte med avslag å ovanberörda motion bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr Jansson i Falun yttrade: Min reservation vid detta utlåtande gäller ikraftträdande av den lönerreglering, varom i föreliggande utlåtande är föreslaget. Uti Kungl. Maj:ts förslag föreslås, att när den övertidsersättning, som erhålles av tullpersonalen, uppgår till ett visst belopp, 300 kronor, skall en viss del av det intjänta beloppet återgå till statskassan. Detta är den nyhet, som här framförts. Jag anser för mitt vidkommande, att när nu denna lönerreglering endast är provisorisk man kunnat vänta med att ordna den föreliggande frågan, innan ett definitivt förslag kommit fram. Nu har den kallats för sportler, denna ersättning, som skulle tillfalla personalen. Men det visar sig, att det är icke allenast sportler utan ock en direkt ersättning för utfört övertidsarbete, som betalas per timme till den lägre personalen. Då skulle denna lägre personal komma att falla under samma bestämmelser som den personal, som erhåller denna inkomst i form av sportler. Jag anser det emellertid orätt, att man tager ifrån den personalen denna inkomst, den har på detta övertidsarbete. Nu kan det hända, att en hel del av dessa sportler rättvisligen borde ingå till statskassan, men jag anser, att med den saken kan mycket väl anstå, och det är bättre att dessa tjänstemän av högre grad få en liten smula för mycket än att man skall taga ifrån dessa av lägre grad den välförtjänta inkomst, de kunna förvärva sig genom utförande av övertidsarbete.

Därför ber jag, herr talman, att i utskottets hemställan under punkten b) den sats, som börjar med »med skyldighet likväl» och slutar med »nämnda lönetillägg» måtte utgå ur lönerregleringen och i stället införas »med iakttagande av att ersättning för övertidsarbete icke skall föranleda skyldighet för tjänsteman att avstå någon del av lönetillägget».

Häruti instämde herrar *Branting, Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Gävle, *Eriksson* i Grängesberg och *Sjöström*.

Vidare anförde:

Herr Jönsson i Revinge: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

De sportler, som herr Jansson i Falun nyss talade om, kunna icke betraktas enbart som ersättning för å övertid utfört arbete, ty det är alldeles klart, att om nu en tulltjänsteman på detta sätt

Ang. tillfälliga
lönetillägg till
tjänstemän vid
tullverket
m. m.

(Forts.)

utför en hel del arbete på extra tid eller utför nattarbete, så måste han ha och har jämväl motsvarande ledighet på dagen. Vidare är det säkert, att det ställer sig högst ojämnt med detta övertidsarbete: på en del platser uppbära vederbörande ganska stora summor för sådant arbete, men på andra blir det en obetydlighet. Därför har denna åtgärd föreslagits uteslutande i utjämnings syfte, och även om nu herr Jansson skulle ha rätt i till en viss grad, att man borde låta anstå med denna utjämnning till en definitiv löne-reglering, bör man väl ändå även vid en provisorisk sådan försöka avhjälpa erkända missförhållanden. Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Herr Röing: Herr talman! I motsats till den siste ärade talaren, anhåller jag att få yrka bifall till det yrkande, som är framställt av herr Jansson i Falun. Såsom herrarna möjligen ha sig bekant, är jag medlem av 1914 års tullkommission, i vilken vi bland annat nedlägga arbete på att försöka få till stånd förenklingar, som möjliggöra inskränkningar av tjänstemännens antal. Men om en sådan bestämmelse, som nu här är föreslagen, rent provisoriskt skulle beslutas, innan utredningen är färdig, så fruktar jag, mina herrar, att följden blir ett mångskriveri, som skulle kosta staten måhända mer, än som beräknas bli besparad, i den händelse statsutskottets hemställan skulle vinna riksdagens bifall. En av de sakkunniga medlemmarna i tullkommissionen gjorde en liten beräkning över vad staten eventuellt skulle vinna i bruttoförtjänst genom denna bestämmelses införande, och han kom till det resultatet, att staten möjligen skulle kunna göra en bruttopesparing på högst 10,000 kronor. Men vilket mångskriveri tro icke herrarna ett bifall till utskottets hemställan skulle medföra, och vilka utgifter skulle icke staten därigenom få å andra sidan? Om en tullvaktmästare t. ex. tjänstgör en timme extra och får 3 kronor skall det redovisas, och han skall återbetala en krona till staten; handlingarna skola gå från den ena avdelningen till den andra, och det blir en massa skriverier och onödigt arbete och tidsutdräkt för att göra en eventuell, högst obetydlig besparing. Jag anser, liksom herr Jansson i Falun, att det vore fördelaktigast, om kammaren bifölle hans yrkande och att man reglerade denna sak, först när en verklig utredning av frågan i dess helhet föreligger.

På grund av vad jag anfört ber jag att få instämma i herr Janssons i Falun yrkande.

Herr Andersson i Gävle: I anledning av herr Jönssons i Revinge yttrande ber jag att få säga, att jag för ett par dagar sedan hade ett samtal med en tullvaktmästare, som meddelade mig, att vaktmästarna hade en krona per timme i övertidsersättning och en krona och femtio öre per timme för söndagstjänstgöring, och att det var rent undantagsvis de kunde få igen denna tid de arbetat extra och alls inte regel. Skulle statsutskottets

förslag bifallas i detta avseende, är det klart, att det blir så, att man ger med den ena handen och tar igen med den andra, och när det nu är fråga om en rent provisorisk reglering, böra de väl ha denna övertidsersättning kvar, tills det hela reglerats. Det lär nog inte dröja så länge, innan det skall göras om, och då blir det tid att ta upp frågan i dess helhet.

Jag skall inte gå in på övertidsbestämmelserna vid tullverket. Det är möjligt, att de äro annorlunda än på andra håll i statens verk. Det är en särskild tjänstgöring de ha vid tullen, enligt uppgifter, som lämnats mig, och i regel få de icke igen tiden, utan det gäller här ren övertidsersättning, som inte bör betraktas som sportier.

Jag skall be att få yrka bifall till herr Janssons i Falun yrkande.

Herr Jönsson i Revinge: Jag vill endast påpeka, att det här gäller icke endast vaktmästare utan också tjänstemän av högre grad i tullverket, vilka göra sig mycket stora inkomster på detta sätt.

Jag vidhåller mitt föregående yrkande.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Jansson i Falun; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 217, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Jansson i Falun.

Omröstningen utföll med 70 ja, men 83 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Jansson i Falun.

§ 15.

Statsutskottets utlåtande, nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1919 m. m. föredros nu.

Ang. postverkets stat för driftkostnader m. m.

Ang. postver-
kets stat för
drifkostnader
m. m.
(Forts.)

Därvid yttrade:

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag nödgas besvära kammaren med att yttra några ord vid behandlingen av detta ärende! Saken är nämligen den, att inom postverket verkliga missförhållanden göra sig gällande, vilka jag anser vara av den art, att de i någon mån böra bringas på tal här i riksdagen; och jag hoppas, att den av regeringens ledamöter, som har med detta verk att göra, härigenom må bli uppmärksamgjord på dessa förhållanden. Det klagas hela landet runt bland posttjänstemän av såväl högre som lägre grad över den snålhet eller sparsamhetsiver, som gör sig mycket starkt gällande inom postverket. Det är naturligtvis bra för statsverket att sparsamhet iakttages, men å andra sidan kan sparsamheten drivas alldeles för långt. Den kan gå därhän, att tjänstemännen av både högre och lägre grad kunna tröttna i sitt värv, och att allmänheten kommer att bli lidande härpå; och det är icke säkert, att det i längden kommer att bli bäst och billigast för statsverket, om sparsamheten drives alltför långt. Det skulle vara ganska intressant att här dra fram en hel del exempel, som påvisa att så är förhållandet. När det gäller att få ökad personalbesättning tyckes behovet därav tillgodoses endast med stor motvillighet. Jag vill anföra ett exempel här ifrån Stockholm — det finnas nog flera sådana exempel — och jag tänker då på postkontoret i den trakt, där jag bor, nämligen postkontoret vid Odengatan. Förhållandet har under hela vintern varit det, att när man vid fem- å sextiden på eftermiddagen kommit dit, d. v. s. vid den tidpunkt, då affärsmännen kommit med sin post, har man fått vänta på att bli expedierad mycket länge. Man har emellertid kunnat märka, att i regel en, ibland två av postexpeditörsplatserna icke varit besatta. Jag har frågat mig, varpå det kan bero, att platserna sålunda fått stå obesatta, under det allmänheten står i kö. Nämda förhållande, som jag alltså själv observerat, har även blivit offentligen framfört i tidningspressen, men såvitt jag vet har ingen ändring vidtagits; åtminstone när jag senast var däruppe var det ungefär likadant som förut. Detta är ju ett litet bevis, hur det är ställt i detta avseende.

Jag har även ett annat bevis, nämligen från postkontoret i min egen hemtrakt, vilket bevis jag tycker vara ganska belysande för den omsorg, eller vad man skall kalla det, med vilken postverkets affärer skötas. Tidigt på varen 1916 gjordes en framställning om, att det skulle bli ökad brevbäring vid postkontoret. Framställningen togs mycket väl upp av vederbörande postdirektör, med vilken jag hade ett personligt sammanträffande, varvid han nämnde, att det skulle bli en särskild undersökning. Han besökte därefter själv platsen på våren 1916, sedan har förste postkontrollören och en eller flera andra posttjänstemän varit där för att undersöka om brevbäringens utökande. Vet herrarna hur det gick? Jo, först efter ett och ett halft års väntan, nämligen på

hösten 1917, kom generalpoststyrelsen underfund med, att den kunde avgöra saken, och då resulterade det hela i, att ett anslag lämnades å 25 kronor i månaden för att leja en man, som skulle bära en postväska en bit på väg. Nog får man väl medgiva, att icke är detta rätta sättet att sköta ett kommunikationsverk, att man skall vänta ett och ett halft år för att efter mycket skriverseri och undersökning komma fram till ett så magert resultat.

Jag skulle kunna draga fram flera exempel, som visa, att de klagomål, som från alla håll i landet anföras, särskilt beträffande personalens knapphet, äro berättigade.

Men det är icke blott dessa klagomål, som göra sig gällande, utan man anmärker även på ett annat förhållande, som, savitt det skall fortsätta, kommer att leda till desorganisation inom verket. Det har nämligen med mycken styrka klagats över, att man vid utnämningar till högre befälsposter icke tar hänsyn blott till duglighet utan till andra förhållanden inom tjänsten, som borde vara ovidkommande. Det har gått så långt, att posttjänstemännens förening tillsatt en kommitté, som skulle taga saken under omprövning, utreda densamma och söka vidtaga åtgärder för att få en ändring i systemet. Det förekom en intervju i Svenska Dagbladet för en tid sedan, där sekreteraren i posttjänstemännens förening ombads att meddela anledningen till nu anförda missförhållanden, och han påpekade utan vidare, att såsom beföringssystemet inom postverket utvecklats, fanns det vissa tjänstemän, som voro direkt predisponerade till vissa platser. Man kunde på förhand direkt utpeka, vilken som skulle få den och den platsen, och för att dessa tjänstemän skulle få de tillräckliga meriterna, finge de förordnanden i mängd. På det sättet går man förbi dugliga och praktiska tjänstemän, under det att de yngre komma fram; och efter vad det bestämt säges, vill man helst ha fram sådana, som icke ha någon egen mening utan som äro villiga att utan reservation följa den högsta ledningen i alla avseenden. Men man får väl ändå lov att säga, att sådana förhållanden inom ett verk icke äro de bästa, och när det går så långt, att det blir en allmän harm inom tjänstemännens led, inom hela kåren, är det nära bristningens gräns.

Jag har vid detta tillfälle velat göra detta påpekande och ber att få rikta till herr statsrådet den vädjan, att herr statsrådet ville taga de klagomål, som jag framdragit, under allvarligt övervägande och se efter huruvida det kan finnas fog för de anmärkningar, som offentligen framkommit, och som särskilt i posttjänstemännens tidning gjorts gällande av aktade tjänstemän.

Innan jag slutar, skall jag också be att få bringa i herr statsrådets åtanke en annan fråga, som jag här förut framhållit och i vilken jag tror, att herr statsrådet delar min åsikt. Jag syftar på frågan om beredande av möjlighet att i större utsträckning, än vad nu sker, ersätta tjänstemän av högre grad med tjänstemän i lägre grad. Jag kan nu icke gå in på denna frågas detaljer; jag har gjort det vid ett föregående tillfälle, jag är dessutom icke så inne i frågan, att jag kan uttala mig i densamma med den sak-

Ang. postver-
kets stat för
driftkostnader
m. m.
(Forts.)

kunskap, som är nödvändig. Jag har emellertid fått den bestämda uppfattningen, att det skulle vara en fördel för staten och även för nu ifrågakvarande tjänstemannakår i dess helhet mycket lämpligt, om ett dylikt utbyte av tjänstemän i högre grad mot tjänstemän i lägre grad kunde komma till stånd. Statsverket skulle tjäna på detta därigenom, att det skulle bli mindre kostnader för avlöningar, och även tjänstemännen själva skulle vinna på en sådan anordning. Det är ju alldeles tydligt att vi måste betala tjänstemännen så, att de kunna leva, och det är ur denna synpunkt bäst, om man icke använder mera kvalificerad personal, än som är absolut nödvändigt för respektive befattningars behöriga skötande. Har man för många tjänstemän i högre grad, blir följden den, att de komma att tryckas ned på löneskalan, och man kan icke betala dem så, som man i annat fall kunde göra.

Jag vill på det enträgnaste rikta en vädjan till herr statsrådet, om icke en undersökning skulle kunna anordnas på samma sätt som redan skett vid statens järnvägar. Jag har även den bestämda uppfattningen, att en dylik undersökning måste ske delvis med hjälp utifrån. Jag tror icke, att man inom vare sig posten, järnvägen eller vilket annat verk som helst är kapabel att reda ut en sådan sak, därför att där finnes alltför mycken inrotad slentrian och inrotad uppfattning. Det är nödvändigt, att krafter utifrån få deltaga i denna undersökning och se till, huruvida man icke kan gå fram efter andra linjer än dem, man hittills följt.

Jag har sålunda, herr talman, icke något annat yrkande än på bifall till utskottets hemställan, utan har här endast velat göra dessa erinringar.

Herr vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! Jag ber om ursäkt för att jag i denna riksdagens senaste timme tager till orda i detta ärende. Jag tycker emellertid, att den ärade talaren på Dala-bänken icke bör stå ensam i denna fråga och ber därför att få stryka under vad han här sagt. Jag har intet att tillägga utöver vad han här sade, utan vill endast frambålla, att man behöver icke gå så långt för att söka efter exempel på de av honom här påtalade egendomligheterna. Jag kan icke heller avgöra, om det är på grund av sparsamhet eller snålhet eller kanske bägge delarna, som i många fall personalen på postkontoren är otillräcklig. Vad t. ex. det postkontor beträffar, som jag huvudsakligen anlitar, är man i tillfälle att se, huru förfärligt överbelastad personalen på detta kontor — det är kontoret vid Arsenalsgatan — är med arbete. Och det är verkligen icke blott sparsamhet med tjänstemännen — det finnes där många utmärkta både manliga och kvinnliga sådana, som utmärkt sköta sin tjänst — utan även med lokalerna, som äro alldeles otillräckliga, och de ha varit det i många år, utan att man vidtagit den minsta åtgärd för att avhjälpa detta

i högsta grad betänkliga förhållande vid ifrågavarande postkontor.

Jag ber även att få tillägga, att jag icke mycket tror på den siste talarens råd, att man här skall försöka att sänka kvaliteten genom att taga bort den överkvalificerade arbetskraften och ersätta den med lägre kvalificerad sådan. Man har ju kastat på postverkets tjänstemän och dess kvinnliga tjänstepersonal så många arbeten av maktpåliggande beskaffenhet, att jag snarare skulle vilja vara böjd för den åsikten, att vi en vacker dag nödgas besluta, att de måste ha tagit juris kandidatexamen för att kunna sköta alla de bankiraffärer och juridiska uppdrag av allehanda slag, som nu ingå i deras göromål. Ja, det må nu vara en överdrift, men jag vill säga herrarna, att det även ligger en överdrift i det sätt, varpå man i allmänhet belastar postkontoren med en ofantlig mängd arbete, som strängt taget icke hör till deras uppgift och för vilket postpersonalen, jag vågar påstå det än en gång, icke blir ordentligt betald.

I övrigt anser jag, att den siste talaren här haft rätt i vad han sade, och jag ber att för min del få understryka hans uttalanden.

Icke heller jag har något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr Tengdahl: Herr talman, mina herrar! Ifall en sådan undersökning skulle komma att igångsättas som den, herr Bernhard Eriksson här hemställt om, skulle jag vilja skicka med en liten hälsning till vederbörande.

Jag tror, att när man diskuterar dessa saker, förbiser man ofta nog, att frågan icke är alldeles uttömd med, att man kastar omkring sig fraser om, att man icke skall använda överkvalificerad arbetskraft, och förordar, att man i stället skall taga folk av så att säga en lägre kvalitet. Med detta uttömmes man icke ämnet. Vad det här gäller är, att varje särskilt verk må se till att skaffa sig tjänstemän av just den kvaliteten, som det verket behöver, och då är det ofta nog fallet med det nuvarande sättet att taga in folk i de olika verken, att då man anställer s. k. överkvalificerad arbetskraft, får man samtidigt en stor del underkvalificerad arbetskraft i förhållande till vad man verkligen behöver. Det är en sådan synpunkt, som man vanligtvis icke anlägger i dessa frågor. Jag anser det därför vara riktigt, att man i detta sammanhang påpekar, att den mycket omtalade överkvalificerade arbetskraften ofta nog är bedrövtligt underkvalificerad, d. v. s. är icke den arbetskraft, som verket i fråga egentligen behöver.

Herr Anderson i Råstock: Det är endast i fråga om en oansenlig del av postverkets personal, som jag här skulle vilja yttra några ord, nämligen beträffande de s. k. dispositionsbiträdena. Jag skulle vilja rekommendera till ett ganska noggrant studium, huru denna personal har det ställt i ekonomiskt avseende, och jag tror för min del, att det skulle behöva vidtagas åtskilliga för-

Ang. postverkets stat för driftkostnader m. m.
(Forts.)

Ang. postverkets stat för driftkostnader bättringar i fråga om denna personals avlöningsförhållanden. Det är endast detta, som jag här velat påpeka.

m. m.

(Forts.)

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader under år 1919;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för påbörjande av första utbyggnaden av en kraftstation vid Harsprånget jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av avloppsledning för Järva lokomotivstation;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av underofficerskorpraler av 1:a lönegraden vid flottan och kustartilleriet till en ny lägre underofficersgrad m. m.; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till förre underofficerskorpralen Karl Manfred Olsson jämte en i ämnet väckt motion; samt

sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande bestämmelser om understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk, ävensom i ämnet väckta motioner rörande nämnda kredit samt övrig fastighetskredit.

Utskottens framställningar i dessa utlåtanden biföllos.

§ 17.

Ang. lönerreglering för personalen vid statens hospital och asyler.

Vidare föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av avlöningsförhållanden m. m. för personal vid statens hospital och asyler jämte i ämnet väckta motioner; och yttrade därvid:

Herr Engberg: Herr vice talman! Som jag i den föreliggande frågan har framburit en motion, så skall jag be få göra ett par erinringar. Det framgår redan av utskottets betänkande, att tiden för utskottets handläggning av den föreliggande frågan varit så knapp, att utskottet öppet erkänner, att det icke varit i tillfälle att ägna spörsmålet den ingående behandling, som önskligt varit. Jag ber få påpeka, att utskottet på sid. 7 i betänkandet öppet medger detta. Utskottet fortsätter sedan i sin motive-

ring med ett uppräknande av de önskemål, som jag framställt i min motion. Och jag ber få taga fasta därpå, att utskottet fastslår, att dessa synpunkter och önskemål äro beaktansvärda, men att det icke varit utskottet möjligt att såsom frågan nu ligger och med hänsyn till tidens knapphet kunna ingå på en ändring. Jag har i motionen framhävt särskilt önskvärheten av att det vidtages en ändring med avseende a avlöningsförhållandena för sjukvårdspersonalen, där det särskilt skulle krävas en förhöjning åt sjukvardarna. Jag har pekat även på önskvärheten av att avlöningen regleras för ekonomipersonalen, och jag har framhävt den orättvisa, som drabbar maskinisterna. Likaså har jag uttalat mig om pensionsaldern, där jag pekat på önskvärheten av att man tager 55 respektive 53 levnadsår särskilt med hänsyn till det uppslitande arbete, som åligger sjukvårdspersonalen. Likaså i fråga om semesterfrågan. Det har av utskottet erinrats om, och man har erkänt det beaktansvärda i denna framställning, men utskottet har icke tillstyrkt motionen utan i stället hänvisat till möjligheten att låta dessa önskemål bli föremål för en särskild utredning. Vi ha salunda att förvänta, att för riksdagen framläggas särskilda förslag i anslutning till de framställda ändringsyrkandena. Jag ber, herr vice talman, få taga fasta på denna utfästelse från utskottets sida, och jag ber få vädja till herr statsrådet och chefen för civildepartementet att denna i utsikt ställda utredning om möjligt kommer till stånd, varvid dessa här framlagda önskemål måtte vinna beaktande, och att vi så fort som möjligt i riksdagen komma i tillfälle att få det tilläggsförslag till det nuvarande förslaget, där dessa synpunkter blivit vederbörligen iakttagna.

Med beklagande alltså att utskottet icke varit i tillfälle att här kunna ingå på en sakprövning av ändringsförslaget och under uttalande av min förhoppning att den utfästelse, som ligger i utskottets motivering, också kommer att infrias, har jag, herr vice talman, icke något särskilt yrkande att framställa, utan har endast velat göra dessa erinringar.

Med herr Engberg förenade sig herrar *Lindqvist* i Kosta och *Johansson* i Trollhättan.

Herr *Bärg* i Katrineholm: Då den föregående talaren icke gjort något yrkande, kunde det vara överflödigt att säga något i saken, men några ord torde dock vara berättigade. Vid mitt deltagande i arbetet i utskottet vid denna frågas behandling har jag väl fått kannedom om att inom utskottet samstämmigt den åsikten gjort sig gällande, att det föreliggande förslaget väl tålde vid atskilliga jämkningar och förbättringar, men utskottet har, såsom det angivits i betänkandet, icke haft tid att genomgående behandla alla de spörsmål, som här äro före. Sedan motionerna kommit utskottet tryckta tillhanda tror jag endast ett par tre dagar återstodo till dess att betänkandet måste justeras, och då skulle samtidigt behandlas efterföljande ärende på föredragningslistan. Det

Ang. lönereglering för personalen vid statens hospital och asylar.

(Forts.)

Ang. lönerog-
lering för per-
sonalen vid
statens hospi-
tal och asylor.

(Forts.)

var då naturligtvis omöjligt att gå in på alla detaljfrågor. Utskottet försökte det och hann också ett stycke in på listan av dessa ärenden, som man ansåg nödvändigt att beakta. Jag kan meddela, att det fattades till och med beslut i en del frågor, men det visade sig omöjligt att gå till botten av alla frågorna. Att då föreslå ändring i en del och lämna andra ansåg man icke lät sig göra. Man måste då välja den enda väg, som fanns möjlig, nämligen att hemställa hos Kungl. Maj:t om att vissa frågor måtte komma i omprövning i samband med andra frågor, som redan på förhand ifrågasatts böra prövas.

Vad särskilt gäller grupperingen av personalen har man inom utskottet lyst den uppfattningen, att den sönderhackning så att säga, som skett i förslaget, icke skulle varit av behovet påkallad. Det finnes bland somliga befattningshavare icke mindre än tre grader. Jag kan särskilt nämna eldarna, som alla ha ett jämförelsevis likartat arbete. Där har man ansett, att man har att göra med tre sorter. Det föreslås också två grader maskinister, så att det finnes icke mindre än fem grader befattningshavare inom denna grupp, och det kan starkt ifrågasättas, om det är av behovet påkallat. Likaså i fråga om tillsyningsmännen och annan personal. Det finnes där uppdelning i tre grader, som sannerligen kan sammanträngas till ett mindre antal vid grupperingen.

I fråga om löneförmånerna i övrigt har man inom utskottet trots sig finna, att denna personal, såväl sjukvårds- som ekonomipersonalen, men särskilt sjukvårdspersonalen, borde komma i åtanke vid en förnyad utredning till erhållande av någon förbättring i lönerna. Med det arbete denna personal ålagts är det icke avundsvårt att existera på de löner som föreslagits.

Jag vill inskränka mig, herr talman, till att understryka vad den föregående talaren redan pekat på, nämligen önskvärdheten av att man vid den ifrågavarande utredningen även tager hänsyn till vad utskottet pekat på, och däri innesluter jag så gott som samtliga de yrkanden, som motionsvis framställts. Jag har icke annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, och jag hoppas, att personalen själv kan inse, att man icke kunnat taga de i många fall säkerligen berättigade ändringsförslag, som motionsvis framkommit.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Leander*.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

§ 18.

Ang. lönerog-
lering för vakt-
mästare m. fl.

Härefter föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare jämte i ärendet väckta motioner.

Därvid anförde:

*Ang. lönereg-
lering för vakt-
mästare m. fl.*

(Forts.)

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! Jag vill endast här uttala ett beklagande av att man vid detta tillfälle glömt bort riksbanksvaktmästarna. Jag kan tyvärr icke göra något yrkande, utan jag har endast velat uttala den förhoppningen, att denna försummelse måtte kunna gottgöras vid första lämpliga tillfälle.

Herr Leander: Herr talman! Med anledning av herr Sommelius' erinran vill jag blott fästa uppmärksamheten på att det är bankofullmäktige, som äga att taga befattning med dessa löner. De hade bort komma in med förslag om höjning av desamma. När så icke skett, har utskottet icke haft någon anledning att befatta sig med den frågan. När herr Sommelius tillhör bankoutskottet, så förmodar jag, att han är i tillfälle att träffa bankofullmäktige och att han då kan giva dem en påstötning, så att de komma ihåg sina vaktmästare. Ty dessa torde givetvis komma i åtnjutande av samma löneförbättring, som avses i föreliggande förslag och som jag hoppas blir antaget. Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr Sommelius: Herr talman! Jag ber mot den siste ärade talaren få säga, att jag har icke något kommando över riksbanksfullmäktige, och att vaktmästarna verkligen ha inlämnat en skrivelse, men den kom först i medio av maj. De erhöilo då det svaret, att skrivelsen kommit för sent. Då lönerna nu regleras för andra, tycker man det varit synd, att just dessa skulle glömmas bort. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 19.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för skogsvaktarna vid universitetet i Uppsala m. m. biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande föreslagit.

§ 20.

Till avgörande förelåg härpå statsutskottets utlåtande, nr 209, i anledning av väckta motioner om anslag till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga lärdomsanstalter. *Ang. räntefria lån till fattiga studerande.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Oscar Olsson m. fl.*, nr 76, och den andra inom andra kammaren av herr *Möller m. fl.*, nr 128, vilka hänvisats till statsut-

Ang. räntefria
lån till fattiga
studerande.

(Forts.)

skottets förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen måtte ställa till Kungl. Maj:ts förfogande 150,000 kronor att användas till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, efter det Kungl. Maj:t fastställt reglemente för dessa medels utdelande i överensstämmelse med i motionerna framlagda grunddrag.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motioner icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Kvarnzelius m. fl.*, vilka ansett, att utskottet i anledning av ovanberörda motioner bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om utredning angående lämpligaste sättet för understödjande av begåvade men fattiga lärjungars utbildning vid för dem passande läroanstalter samt till riksdagen därefter inkomma med det förslag vartill denna utredning kunde föranleda;

av herr *Asplund m. fl.*, vilka föreslagit, att riksdagen måtte på så sätt bifalla ifrågavarande motioner, att riksdagen ställde för år 1919 till Kungl. Maj:ts förfogande 100,000 kronor att användas till räntefria lån för underlättande av studiemöjligheterna för begåvade men fattiga lärjungar vid offentliga läroanstalter av skilda slag, efter det Kungl. Maj:t fastställt reglemente för dessa medels utdelande i överensstämmelse med i nämnda motioner framlagda grunddrag.

Sedan utskottets hemställan upplästs, yttrade:

Herr Waldén: Herr talman, mina herrar! Som kammaren torde finna, är det så långt ifrån att denna utskottets hemställan är enhällig, att det tvärtom är en minoritet inom statsutskottet, som har dikterat utskottets utlåtande med anledning av denna motion. Det är högerrepresentanterna, som ställt sig på rent avslag. då däremot vänsterrepresentanterna delat sig på två olika linjer. I den första reservationen hemställes om skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte, och i den andra reservationen, i vilken jag har instämt, yrkas på bifall till motionen i så måtto, att ett anslag av 100,000 kronor måtte ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att användas på det sätt och efter de riktlinjer, som äro angivna i motionen.

Innan jag närmare går in på utskottets motivering för avslagsyrkandet, ber jag få erinra om denna frågas behandling vid närmast föregående riksdagar. Den har varit uppe både vid 1916 och 1917 års riksdagar genom motioner, i vilka man då hemställde om skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning i frågan. Första gången, år 1916, biföll andra kammaren sitt första tillfälliga utskotts hemställan om en sådan skrivelse. Då frågan kom till första kammaren, hemställde dess första tillfälliga utskott, att första kammaren måtte bifalla vad andra kammaren beslutat, men det avslogs av första kammaren. Motionen väcktes åter vid 1917 års riksdag, denna gång i

första kammaren, och återigen tillstyrkte första kammarens första tillfälliga utskott en skrivelse i samma syfte, men även denna gång avslag första kammaren ifrågavarande hemställan. Det har således visat sig, att det icke varit möjligt under dessa två riksdagar att förmå första kammaren att gå med ens på en utredning angående denna angelägenhet.

Nu ha motionärerna i år ansett det lämpligare att i sin motion hemställa om ett direkt anslag på 150,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, som jag nyss nämnde. Vid frågans behandling i statsutskottet, och jag tänker särskilt på andra avdelningen, som förberedande behandlat denna motion, hoppades jag i det längsta på att åtminstone i år avdelningen och sedan utskottet skulle gå med på denna skrivelse. Det visade sig emellertid icke möjligt att få högerrepresentanterna på avdelningen och heller icke utskottet in pleno att gå med på ett dylikt skrivelseförslag. Under sådana förhållanden fann jag mig för min del böra gå den väg motionen anvisat, nämligen att hemställa om beviljande av ett anslag för ändamålet.

De skäl, som angivas av utskottet i dess motivering för avslag på motionen äro huvudsakligen följande. Först och främst skulle ett bifall till motionen leda till konsekvenser, vilkas omfattning man icke nu kan överblicka. Jag kan icke medgiva, att några sådana konsekvenser behöva befaras. Här är icke meningen, att man skall anslå några särskilt stora belopp för ändamålet, ty avsikten är endast att själva eliten av de bäst begåvade skola hjälpas fram och som äro så fattiga, att de icke genom egen hjälp eller anhörigas understöd kunna komma fram studievägen. — Vidare befarar man, att det skulle förorsaka allt för stor förlust för staten, om man ginge denna väg och gäve låneunderstöd åt dessa studerande. Naturligtvis kan man tänka sig, att det i vissa fall kan bliva någon förlust, men den blir i sådant fall obetydlig, ty det är meningen, att när dessa studerande skaffat sig en anställning, de skulle till staten återbetala lånen. I allmänhet torde detta också bliva fallet, och endast i undantagsfall torde man ha att befara någon förlust för staten. — Vidare anför utskottet, att en allt för stark tillströmning till våra undervisningsanstalter skulle bliva följden härav. Naturligtvis komme härigenom i någon mån de studerandes antal att ökas, det vill jag medgiva, men det blir icke någon nämnvärt starkare tillströmning utöver den, som redan finnes, ty, som sagt, det blir endast ett fåtal av de mest begåvade, som på detta sätt skulle hjälpas fram, och då kan jag icke se någon fara för att man skulle få den stora tillströmning till undervisningsanstalterna, som utskottet i sin motivering antytt. Naturligtvis förstår man mycket väl, att på det håll, där man ställer sig avvisande till detta krav, man är rädd för konkurrensen. Nu är det ofta så, att det är medelmåttorna inom de burgnare klasserna, som tränga sig fram på dessa banor till de viktigare ledareposterna inom samhället, då däremot många, många av de fattiga, som kunna vara eminenta begåvningar, icke ha någon möjlighet att komma fram till dessa ledareplatser. Och det är enligt

*Ang. väntefria
län till fattiga
studerande.*

(Forts.)

Ang. räntefria
lån till fattiga
studerande.

(Forts.)

min uppfattning ett slöseri från statens sida, att man icke vill hjälpa dessa de dugligaste att komma fram, så att de kunna bliva ledande inom vårt samhällsliv. Sålunda skulle det vara en ren besparing från statens sida, om man på detta sätt vill stödja de begåvningar, som icke ha möjlighet att genom egna resurser förskaffa sig den utbildning, som är nödvändig för att de skola kunna komma fram till dessa platser. Men det är just detta, som man från högerhåll vill förhindra i det längsta, och därför har man från förstakammarmajoritetens sida icke ens velat gå med på en utredning i syfte att hjälpa dessa studiebegåvningar att komma fram.

Det är naturligtvis icke motionärernas, lika litet som reservanternas mening, att man skulle hjälpa fram dessa studiebegåvningar, endast när de visa anlag för de rent litterata studierna, utan meningen är, att man också skulle hjälpa dem, som visa anlag för de praktiska vägarna. Och i synnerhet när vi i år antagit det stora och viktiga förslaget om praktiska ungdomsskolor och de överbyggnader på dessa, som vi tänkt oss och som redan äro beslutade av riksdagen, nämligen fackskolor och tekniska gymnasier, då är det väl riktigt, att staten på samma gång sörjer för, att de obemedlade komma fram till dessa skolor och erhålla en sådan utbildning, att de kunna komma till de ledareplatser på det praktiska livets område, där vi så väl behöva sådana.

Så påstår utskottet, att det skulle ligga en fara i att dessa studerande allt för lätt erhöles lån, ty då skulle de vänja sig vid slöseri. Naturligtvis är det icke meningen, att det skulle vara så lätt att erhålla dessa lån, utan därför skulle erfordras fullgiltiga intyg dels på verklig begåvning dels på stadgad karaktär, så att man hade säkerhet för att dessa lån användes på rätta sättet eller för utbildningen och icke för något annat. Och jag undrar, om det kan ligga något demoraliserande i att underlätta sådana möjligheter. Huru skulle det eljest gå med alla dem, som komma från överklassen och som icke en dag behövt tänka på sina ekonomiska angelägenheter utan som få för sitt understöd vad de behöva? Då måste ju detta understöd verka i hög grad demoraliserande på dem. Med en sådan motivering tycker jag att man slår sig själv på fingrarna på detta håll.

Så säger man, att redan nu sörjer staten för de mindre bemedlade och obemedlade, så att de kunna komma fram genom stipendier. Det är dock att märka, att det är en jämförelsevis liten del av utgifterna, som kunna täckas genom stipendier; det mesta som fordras i ekonomiskt avseende få de studerande själva skaffa sig. Några av dessa obemedlade kunna visserligen komma fram genom understöd från vissa fonder, och särskilt har man därvid pekat på den Cederrenska fonden. Naturligtvis är den ett stöd för dem, som kunna få del av densamma, men den räcker icke på långt när till. Det är så, att dessa fonder och dess styrelser äro så överflupna av ansökningar från dessa bäst begåvade studerande i landet, att de icke ens tillnärmelsevis kunna tillgodose det behov, som sålunda förefinnes. Bara exemplet från nyssnämnda fond och det krav, man ställer på

den, visa, att det behöves stöd även från statens sida för att verkligen något må göras härvidlag så snart som möjligt.

*Ang. räntefria
lån till fattiga
studerande.*

(Forts.)

Man pekar slutligen på den enskilda hjälpsamheten. I vissa fall vill jag erkänna, att det finnes en sådan enskild hjälpsamhet. Men det är undantagsfall, och särskilt tror jag icke på att i dessa tider, då man mest tänker på att samla sig en så stor enskild förmögenhet som möjligt, man ofta skall påträffa en sådan hjälpsamhet. I alla händelser är den icke mycket att lita till.

Jag kan sålunda icke finna, att något i utskottets motivering är hållbart eller att på densamma kan stödjas det avslagsyrkande, till vilket utskottet kommit.

Om vi så se på den reservation, som avgivits av de liberala reservanterna inom utskottet, till vilka även en av socialdemokraterna, nämligen herr Nilsson i Kabbarp, som här hoppat över rågången, anslutit sig, så går den som bekant ut på en skrivelse. Jag får för min del säga, att jag gärna skulle varit med på och stött ett sådant skrivelseförslag, men av de skäl, som jag redan angivit, nämligen att det icke går att komma fram på denna väg, och då jag anser det vara viktigt, att denna fråga så snart som möjligt löses — vi ha icke råd att låta dessa eminenta, men fattiga begåvningar vara utan möjligheter till utbildning — kan jag icke vara med om detta skrivelseförslag. Vi få icke första kammaren med på detsamma. Därför vill jag hoppas, att majoriteten i denna kammaren en gång skall kunna visa, att den kan bryta första kammarens motstånd. Här är ett gynnsamt tillfälle därtill, om kammaren bifaller den av herr Asplund m. fl. avgivna reservationen.

Nu säger man visserligen, att detta är en så viktig fråga, att man icke utan vidare kan bevilja anslag, utan att frågan behöver utredas. Är det verkligen då så nödvändigt, att alla frågor skola underkastas en dyrbar utredning, då man här har utvägen att komma fram på annat sätt, nämligen genom att ställa medel till Kungl. Maj:ts förfogande? Kungl. Maj:t kommer naturligtvis icke att underlåta att pröva, på vad sätt dessa medel skola användas och fördelas, och att bestämma villkoren för lånens erhållande och huru de skola återbetalas. Men denna utredning är så enkel, att Kungl. Maj:t utan vidare kan verkställa den, och om någon vidare utredning kan behövas i och för ytterligare anslag, kommer naturligtvis Kungl. Maj:t att vidtaga en sådan. När man från enskilda fonder utan vidare kan utanordna 100,000-tals kronor, så tycker jag, att riksdagen kan ha så mycket förtroende för Kungl. Maj:t att riksdagen kan lämna i Kungl. Maj:ts händer att förfoga över detta anslag på 100,000 kronor för det ändamål, som här avses.

Jag vill alltså hoppas, att vänstern i denna kammare, som jag redan uttalat, måtte bifalla den av herr Asplund m. fl. avgivna reservationen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr Berggren: Herr talman! Jag anser, att den föreliggande frågan avser ett verkligt samhällsintresse. Det finnes lärjungar, som äro så pass begåvade, att om de erhöle tillräcklig ut-

Ang. räntefria
lån till fattiga
studerande.
(Forts.)

bildning, de skulle kunna fylla de uppgifter, som man här talat om. Jag hade i början tänkt att förena mig med dem, som yrkat, att en skrivelse måtte komma till stånd. Men då några utsikter icke finnas för att man på den vägen skulle kunna komma till något resultat, så ber jag att på det livligaste få tillstyrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Asplund m. fl., vari yrkas ett anslag till det ändamål, som här är i fråga.

Jag ber alltså, herr talman, att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Waldén, om bifall till herr Asplunds m. fl. reservation.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande äro icke mindre än tretton av utskottets 24 ledamöter antecknade som reservanter. Reservanterna äro uppdelade på två grupper, den ena bestående av sex ledamöter, den andra av sju, och varje grupp har sin reservation. Nu har den siste ärade talaren yrkat bifall till den sist antecknade reservationen, som innehåller tillstyrkande av ett anslag av 100,000 kronor för det av motionärerna ifrågasatta ändamålet.

I detta avseende tror jag, att kammaren knappast kan vara vilig att tillstyrka det yrkandet, ty så mycket kan man väl våga säga, att om man skall anslå större eller mindre belopp för att användas till lån på vissa villkor, så måtte det väl behövas annan utredning än den motionärerna presterat. Det är fråga om att bilda en fond, men så snart man skall bilda fonder, måste man väl ha betydligt bättre utredning, än den som finnes i motionerna. Väl står det här i reservanternas hemställan, att lånen skola återbetalas med en tiondel av lånebeloppet, så snart den tjänsteman, som erhållit låneunderstödet, kommit upp i en avlöning av 3,500 kronor, och efter sådana grundläggande uttalanden är det som Kungl. Maj:t enligt reservanternas yrkande skulle rätta sig, när Kungl. Maj:t mottager dessa 100,000 kronor. Jag får då säga, att hur mycket än majoriteten här skulle vilja pressa första kammaren, lär det väl knappast vara möjligt att vinna något med att söka få fram det begärda beloppet genom gemensam votering. — Jag skall icke yttra mig vidare om den delen av reservanternas yrkande utan övergå till yrkandet i den första reservationen.

Jag får då säga, att om kammaren vill bifalla herr Kvarnzelius' m. fl. reservation, så skall jag icke sätta mig mycket däremot för min enskilda del, ty den innebär ju ett återupptagande av vad denna kammare förut uttalat sig för och även hemställt om bifall till. Jag tror, att de motiv, som anförts för denna reservation tala för en mycket omsorgsfull utredning, en utredning, som för övrigt är fullt berättigad, innan man anslår medel för saken. Särskilt pekar denna reservation på ett förhållande, som verkligen tilltalar mig, jag må säga det, och det är, att det bör göras skillnad mellan de läroverksynglingar, som äro från städerna, och de, som bo på landet. Det säges här i reservanternas motiv, att det bör likväl beaktas, att en sådan förmån, vartill det här hemställas om bifall, nämligen att

erhålla räntefria lån från statsverket för studier, att »en sådan förmån i flertalet fall skulle komma en ungdom till del, som i fråga om bildningsmöjligheter är jämförelsevis gynnsamt ställd, nämligen ungdomen i städer och stadsliknande samhällen, där ett väl utvecklat skolväsen finnes. Med allt erkännande av att sagda stadsungdom bör erhålla skälig del av de förmåner, som i förevarande avseende må varda beredda, får det dock icke förglömmas, att landsbygdens ungdom i ifrågavarande hänseende befinner sig i en långt sämre ställning.

Vid den utredning i ämnet, som torde vara nödvändig, innan några åtgärder företagas, anser utskottet det därför vara skäl att särskilt uppmärksamma landsbygdens behov.»

Mig förefaller det, att de reservanter, som uttalat sig så, ha haft en rätt syn på tingen i detta fall, då det är fråga om att med räntefria lån understödja ungdomar, som vilja förvärva sig kunskaper vid läroverken. Ty nog ha dessa, som ha sina målsmän och föräldrar i den stad, där läroverken äro belägna, en förmån framför dem, vilkas målsmän och föräldrar bo på landet, en förmån, som knappast kan uppskattas, och detta både med avseende på penningar och annat. För det första komma deras hushållsutgifter icke att stiga nämnvärt vare sig barnen bevista skolan under sina yngre år innan de kunna ägna sig åt något tyngre arbete eller ej, ty antingen de vistas i skolan eller i hemmet lär det icke inverka på utgifterna. Och vidare är det ännu en förmån, som knappast kan uppskattas i pengar, nämligen att dessa föräldrar få själva sörja för sina barn under skoltiden och ha dem i sin vård, under det att barnen från landsbygden, som skickas in till staden, äro i saknad av denna målsmäns och föräldrars vård, som de förut ägt. Jag tror, att denna syn på tingen bör beaktas vid den utredning, som reservanterna begära. Man kan heller icke säga annat än att städerna i ganska vidsträckt mån begagnat denna förmån att låta bibringa sina barn den undervisning, som läroverken i städerna äro i tillfälle att lämna. Jag skall taga ett par exempel från ett läroverk, som jag känner till, och vars katalog jag har följt. I en stad i Skaraborgs län, som har förmånen att äga ett läroverk, utgjordes år 1917 av lärjungarna i första klassen, vilka voro tillsammans 26, icke mindre än 21 av elever från samhället, där läroverket är beläget. Går man till andra klassen, som har 44 elever, voro 29 från staden, och i tredje klassen voro 19 elever av 31 från samma stad. Jag skall icke gå igenom alla klasserna, men i alla fall ser man, huru väl städernas invånare begagnat sig av denna förmån. Föräldrarna till dessa elever från staden äro, såvitt man kan se i katalogen, i många fall personer, som väl vore i behov att låna penningar för sina barns fortsatta studier, men jag tror icke att de böra gå framför lärjungar från landet, åtminstone så länge de förra mottaga undervisning vid läroverket i den stad, där föräldrarna äro bosatta. Jag tror således, att man bör noga lägga märke till detta. Vi veta ju att det är många fattiga och välbegåvade barn, som gått igenom ett läroverk och kommit till rätt höga befattningar efter de förhållan-

*Ang. räntefria
lån till fattiga
studerande.*

(Forts.)

*Ang. räntefria
lån till fattiga
studerande.*

(Forts.)

den, som nu existera, men jag tror likväl, att det kan finnas många flera, som vilja ägna sig åt studier om räntefria lån erhållas. Men å andra sidan tror jag icke, att det är så alldeles förmånligt att göra allt vad göras kan för att locka så många som möjligt att ägna sig åt studierna för att de sedan med de kunskaper, de förvärvat, skola söka förtjäna sitt bröd på tjänstemannabanan. Genom detta ha vi i alla fall att vänta en mera betydande tillströmning till läroverken än vi för närvarande ha, och därigenom blir trängseln ännu större på tjänstemannabanan. Jag tror därför, att man bör vara försiktig i detta fall, innan man gör allt för mycket för att locka in en massa ungdom från landet för att ägna sig åt statstjänst, sedan de fått inhämta vissa kunskaper och fått betyg däröver. För min del har jag intet emot, om kammaren vill gå med på den av herr Kvarnzelius avgivna reservationen och begära en utredning i detta fall, men om kammaren skulle gå med på herr Waldéns yrkande om bifall till herr Asplunds m. fl. reservation, synes det mig, att kammaren därmed skulle taga ett steg, som den knappast borde taga. — Jag ber dock att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Björck: Herr talman! Jag har ofta kunnat instämma med vad den högt värderade kamraten inom utskottsavdelningen, herr Carl Persson i Stallerhult, har att säga, men denna gång är det mig fullkomligt omöjligt att följa honom.

Det är i viss mån ägnat att verka glädjande, att herr Carl Persson i alla fall nu intet synes ha att erinra mot den reservation, som är avgiven av de liberala representanterna inom utskottet och herr Nilsson i Kabbarp. Om denna hand vid den förberedande behandlingen hade räcks från det motsatta lägret, så är jag livligt övertygad om, att de stora meningsskiljaktigheter, som här kommit till synes, icke skulle hava framträtt.

Nu säges det i utskottsmajoritetens uttalande, till vilket även herr Carl Persson i Stallerhult anslutit sig, att det redan finnes så många möjligheter för fattiga studerande att erhålla ekonomiskt bistånd, att vidare åtgöranden icke äro erforderliga. Det hänvisas t. ex. till den Cedergrenska fonden. Det är kanske en ödets ironi, att samma dag som detta betänkande behandlas här i kammaren, meddela tidningarna, att ungefär 800 ha sökt understöd av Cedergrenska fonden men endast 66 ha kunnat erhålla sådant understöd. Dessa siffror, 800 eller kanske det var 799 och 66, synes mig så kraftigt talande, att de böra kunna beveka även ganska hårda hjärtan till att verkligen göra någonting i den sak, som här bragts på tal.

Det duger icke alls att hänvisa till den enskilda hjälpsamheten, om man ser på förhållandena sådana som de äro. Ofta har ett kapital donerats för ett bestämt ändamål i syfte, att ränteavkastning därå i form av stipendier eller på annat sätt skall utdelas till främjande av en viss studieverksamhet. Genom penningvärdets oerhörda och snabba fall ha dessa ränteinkomster blivit alldeles otillräckliga för sitt ändamål. Ännu för tio år sedan var det ett ganska kraftigt handtag för fattiga studerande att erhålla ett par, trehundra kro-

nor. I närvarande tid räcker denna summa icke till uppehåll under mera än en liten bråkdel av det läsår den avser.

Det är icke riktigt, då det göres gällande, att denna motion asyftat att inlocka på ämbetsmannabanan en massa folk, som kanske icke har där att göra och som icke lämpar sig för studier. Det talas i motionen uttryckligen om, att det är rekryteringen för kvalificerade uppgifter i det praktiska livet som man avser att gagna med den förevarande framställningen. Denna korrigerig förefaller det mig vara nödvändigt att lämna med hänsyn till att den föregående ärade talaren så skarpt varnade för en alltför stark tillströmning till ämbetsmannabanan.

För närvarande ligga förhållandena så, att det nödvändigtvis blir en sovring av dem, som sättas i tillfälle att gå fram till framskjutna poster inom den ena eller andra ställningen, vilka kräva en föregående utbildning. De stora grupper av vårt folk, vilkas ekonomiska resurser icke räcka till, äro på förhand dömda att få uppgiva kampen, att sovras bort från dem, som skola kunna göra sig gällande. Det kan icke vara nationalekonomiskt klokt att på detta sätt utmönstra begåvningar av den mest framstående beskaffenhet. Var och en, som varit ute och träffat arbetare och andra med dem jämställda, som äro dömda att arbeta från morgon till kväll i fabriken eller på fälten, men som genom sina intellektuella resurser uppenbart för en var ha stora möjligheter att göra sig gällande i väsentligt mera ansvarsfulla platser, för var och en, säger jag, som haft tillfälle att göra den iakttagelsen måste det stå klart, att det icke är från samhällets synpunkt riktigt, att förhållandena äro sådana de äro. Endast den, som är totalt socialt färgblind, kan förneka, att systemet med en sådan sovring, där icke de intellektuella resurserna skola vara avgörande utan det är uteslutande de ekonomiska möjligheterna vid starten, som ha inflytande på vars och ens möjlighet att göra sig gällande i kampen för tillvaron, är fullkomligt ohållbart och dömt att avskaffas.

Då man nu är övertygad om att tillståndet icke är bra som det är — även herr Carl Persson var ju med på den sidan — så uppställer sig den frågan: Hur skola vi gå tillväga för att hjälpa oss ur det ohållbara tillstånd, som för närvarande kan konstateras? En väg anvisas av herr Kvarnzelius och hans medreservanter, som förorda en utredning, men, mina herrar, det försöket har redan två gånger prövats här, men misslyckats båda gångerna genom första kammarens hårdnackade motstånd. Det går icke att få en riksdagskrivelse till stånd, därför att herrarna i första kammaren icke finna det opportunt att gå med på en utredning i detta syfte. Då återstår endast en väg och det är, att denna kammare genom att sluta upp kring den socialdemokratiska reservationen med dess yrkande på ett bestämt belopps ställande till Kungl. Maj:ts förfogande, bereder sig möjlighet att vid den gemensamma voteringen genomdriva vad som icke kan vinnas på annat sätt.

Mot detta resonemang invänder man: det erfordras utredning, frågan är aldeles för outredd. Men det är självklart, att om Kungl.

Ang. räntefria
lån till fattiga
studerande.

(Forts.)

Ang. räntefria
lån till fattiga
studerande.

(Forts.)

Maj:t får till sitt förfogande ett belopp av riksdagen, så skall Kungl. Maj:t icke underlåta att, innan beloppet tages i bruk, föranstalta om den utredning, som erfordras för att bestämt fastslå, efter vilka normer dessa medel skola användas.

Med hänsyn till detta och i livlig övertygelse om att Kungl. Maj:t icke skall vid användandet av dessa medel förfara på sådant sätt, att man kan frukta att medlen icke komma att fylla det med dem avsedda syftet, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Asplund m. fl. avgivna reservationen.

Herr Olofsson: Herr talman! Jag skall icke mycket förlänga debatten, utan jag vill blott säga, att det är sällan man får goda motiv för sin egen ståndpunkt av en sin motståndare. Jag kan emellertid säga för min del, att den motivering, som herr Carl Persson gav för sin ståndpunkt, den var för mig alldeles tillräcklig för att jag skall kunna yrka bifall till den av herr Kvarnzelius m. fl. avgivna reservationen. Jag väntade blott, att herr Carl Persson skulle hava slutat med att yrka bifall till den reservationen, ty hela hans resonemang om herr Kvarnzelius' reservation mynnade ut i ett sådant slut, men herr Carl Persson slutade dock med att yrka bifall till utskottets förslag.

Liksom han kan jag icke gå den andra vägen att här giva ett direkt anslag, utan finner det nödvändigt att utreda saken först, och därför skall jag, utan att uppehålla tiden längre, endast be att få yrka bifall till herr Kvarnzelius reservation.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr Kvarnzelius m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den reservation, som avgivits av herr Asplund m. fl.; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den under 3:o) upptagna propositionen. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) avgivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren med avslag å statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 209, bifaller den av herr Asplund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan och i stället bifallit den av herr Kvarnzelius m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen utföll med 88 ja mot 66 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit den av herr Asplund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. räntefria lån till fattiga studerande.

(Forts.)

§ 21.

Föredrogos vart för sig bankoutskottets utlåtande nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till folkskollärarnas pensionering; och

memorial, nr 81, med förslag angående arvodesförhöjning för viss hos riksdagen anställd personal.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

§ 22.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bankoutskottets utlåtande, nr 82, angående fullmäktiges i riksbanken förslag om personligt lönetillägg till förvaltaren vid Tumba bruk civilingenjören Johannes Westergren.

Ang. lönetillägg till förvaltaren vid Tumba bruk civilingenjören J. Westergren.

I anledning av en utav fullmäktige i riksbanken hos bankoutskottet gjord framställning i ämnet hemställde utskottet, att riksdagen måtte medgiva, att till förvaltaren vid Tumba bruk civilingenjören Johannes Westergren, finge utgå ett personligt lönetillägg å tre tusen kronor årligen, räknat från och med den 1 juni 1918, under villkor att han förbunde sig att icke uppsäga sin befattning inom fem år från nämnda dag.

Häremot hade herr *Edbom* reserverat sig.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan anförde

Herr *E d b o m*: Herr talman! Jag har tillåtit mig att vid detta utlåtande foga en blank reservation, som jag ber att få motivera.

Det förhåller sig så, att bankofullmäktige inkommit till bankoutskottet med begäran att utskottet måtte utverka riksdagens bifall till ett personligt lönetillägg av 5,000 kronor om året åt förvaltaren vid Tumba bruk. Utskottet har icke kunnat gå med på hela detta belopp, men har föreslagit ett personligt lönetillägg av 3,000 kronor.

För min del kan jag icke biträda detta utskottets förslag. Det är nämligen så, att så sent som 1916 reglerades lönerna vid Tumba pappersbruk. Lönen till förvaltaren bestämdes då till 9,000 kronor med ett ålderstillägg av 1,000 kronor efter 5 års tjänstgöring, eller tillsammans 10,000 kronor. Dessutom har förvaltaren naturaförmåner, som sammanlagt beräknas belöpa sig till 2,000 kronor --- i dessa tider äro ifrågavarande naturaförmåner värda väsentligt mycket mera.

Sätter man nu dessa löneförmåner i jämbredd med lönerna till de olika cheferna för de centrala ämbetsverken, så finner man, att

Ang. lönetill- förvaltaren vid Tumba redan nu är väsentligt bättre ställd än t. ex. lägg till för- chefen för kommerskollegium, pensionsstyrelsen och statskontoret valtaren vid m. fl. ämbetsverk. Man får då säga, att det är något för mycket Tumba bruk begärt, att man utom dessa höga löneförmåner skall lämna ett personligt lönetillägg av 3,000 kronor per år. Han kommer då i en mycket gynnsammare ställning än dessa högt kvalificerade ämbetsmän.

J. Westergren.
(Forts.)

Nu har det anmärkts, att man icke bör sätta dessa ledare för industriella företag i jämbredd med cheferna för statens ämbetsverk. Men den verksamhet denna förvaltare har är rätt så begränsad. Pappersbruket i Tumba har en jämförelsevis obetydlig tillverkning och sysselsätter endast omkring 100 personer. Dessutom behövs det på denna post icke någon vidare framstående merkantilt utbildad man, då försäljningen icke är av större omfattning, utan allt som produceras går till staten själv. Vidare är det också så, att det finansiella huvudsakligen skötes av riksbanken.

Man måste således medge, att man mycket väl för det belopp, som är anslaget till denne förvaltare, kan få en fullt kompetent person, i stånd att sköta detta pappersbruk.

Då jag anser, att det förslag, som utskottet här framlagt, skulle på sätt och vis bryta sönder de löneprinciper, som statsverket hittills följt, och föra till mycket farliga konsekvenser, ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det förhåller sig så, att för några år sedan lyckades det fullmäktige att anställa en synnerligen driftig och duktig ingenjör ute vid Tumba. Nu står pappersbruket där ute under omorganisation. Riksdagen har redan beslutat att uppföra nya fabriksbyggnader, och planer äro uppe att i en nära liggande framtid ytterligare gå ett betydligt steg längre, nämligen att införa maskindrift. Skulle man lyckas genomföra detta, skulle vid Tumba pappersbruk icke blott tillverkas papper för sedlar o. dyl., utan vi skulle kunna förse staten med hela dess behov av papper och dessutom kunna sälja en betydlig kvantitet på den privata marknaden. Det är alldeles tydligt, att, därest det skall lyckas riksbanken, under vars förvaltning Tumba lyder, att driva fram bruket därute — vilket ur alla synpunkter, så vitt jag kan förstå, vore önskvärt — så måste vi ha i spetsen för bruket en dugande man. En sådan ha vi nu.

Nu har emellertid den föregående talaren jämfört hans avlöning med den lön, som tillkommer cheferna för statens ämbetsverk. Men om vi göra en jämförelse med de löner, som cheferna i den privata pappersindustrien hava, så finna vi, att förvaltaren vid Tumba icke har tredjedelen av vad dessa erhålla. Och jag vill här nämna, att orsaken till att fullmäktige nu kommit till utskottet med denna hemställan är, att man helt enkelt vill söka plocka bort ingenjör Westergren från statens tjänst. Nu är det vissa förhållanden som göra, att han trives ute i Tumba. Och därest han finge detta personliga lönetillägg, som skulle givas på villkor att han förbinder sig

att i 5 år stanna vid bruket, så skulle man för en tid framåt kunna påräkna hans beprövade kraft, och Tumba pappersbruk skulle kunna begagna sig därav vid det förestående realiserandet av de stora utvidgningsplanerna.

Med hänsyn härtill, och då den form, som här blivit vald, icke kommer att verka prejudicerande i övrigt, och då staten blir tvungen att på andra områden vad beträffar ingenjörsvärksamheten se bort från de stater, som gälla i allmänhet, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag tror icke det i annat fall blir möjligt att med den lön som nu tillämpas där ute förvärva en dugande kraft. Den lön, som nu utgår, är icke större, än vad den privata pappersindustrien betalar sina verkmästare i dessa tider.

Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Sävström, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 82, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 89 ja mot 64 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 23.

Vidare upptogs till behandling lagutskottets utlåtande, nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om polisväsendet i rikets städer. *Ang. lag om polisväsendet i rikets städer.*

Genom en den 12 april 1918 dagtecknad proposition, nr 284, vilken blivit hänvisad till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt statsrådsprotokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om polisväsendet i rikets städer.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte förklara, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat av riksdagen bifallas.

Reservationer hade likväl avgivits:

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.

(Forts.)

av herr *Pettersson* i Södertälje *m. fl.* vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka ifrågavarande proposition; och av herr *Stärner m. fl.* beträffande viss del av motiveringen.

Utskottets hemställen föredrogs, varefter

Chefen för civildepartementet herr statsrådet *Schotte* anförde: Herr talman, mina herrar! Som kammaren finner av utskottets utlåtande, har utskottet icke kunnat biträda Kungl. Maj:ts förslag i förevarande hänseende, men har flertalet medlemmar av utskottet från denna kammare anmält reservation.

Jag måste för min del beklaga, att utskottet icke kommit till annat resultat, då jag anser det synnerligen önskvärt att få till stånd en lag om polisväsendet, och att i den lagen också inrymmas vissa bestämmelser, som bättre än hittills varit möjligt kunna trygga polispersonalens intressen. Så är fallet särskilt genom inrättandet i enlighet med § 5 av en polisenämnd. Ehuru förslaget fallit genom första kammarens avslag, så vill jag hemställa, att denna kammare måtte bifalla den kungl. propositionen. Det vore av intresse att få en sådan opinionsyttring till stånd från denna kammares sida, och det torde överensstämma med kammarens övervägande åsikt.

Jag betvivlar i alla händelser klokheten i den motivering, som utskottet framfört för sitt avstyrkande, då utskottet i detta fall upptagit frågan om tolagsersättningen det kan knappast vara oportunt för städernas del. Jag måste för min del hävda, att städerna ha skyldighet att bekosta sitt polisväsen. En omfattande utredning i denna fråga har verkställts av sakkunniga, såsom framgår av propositionen. Om en ytterligare utredning över huvud kan åstadkommas, skulle den i allt fall taga lång tid i anspråk och möjligen i flera år förhindra tillkomsten av en polislage.

Utskottet har vidare anført att utskottet funnit det hava varit synnerligen maktpåliggande, om polisväsendet i vissa stadsliknande samhällen kunnat i sammanhang med städernas polisväsen bliva så snart som möjligt ordnat. I det fallet vill jag ge utskottet rätt, men däremot kan jag icke medge, att det, såsom utskottet gör gällande, skulle vara lämpligast, att de stadsliknande samhällenas polisfråga löses i sammanhang med städernas polisfråga. I propositionen åberopas, att en sådan sammankoppling möter vissa svårigheter. Man har från början sökt lägga lagen så, men vid det slutliga utformandet befanns det medföra åtskilliga betänkligheter. Jag tror visserligen, att förhållandena i vissa municipalsamhällen kunna vara analoga med dem i en del städer. Men det är nog också så, att municipalsamhällena i allmänhet snarare erbjuda jämförelsepunkter med landsbygdens än med städernas förhållanden.

Det har vidare framhållits av utskottet, att det är önskvärt att få ett förslag rörande landsbygdens polisväsende framlagt så snart som möjligt. Det är också min mening. Men jag vill erinra, att härvidlag möta än större svårigheter. Först och främst kan man

näppeligen framlägga ett sådant förslag, förrän man har ett par års erfarenheter om den nya fögderiförvaltningen. Vidare blir landsbygdens polisväsen säkert en dyrbar sak för staten. Det finns vitt skiftande meningar om hur landsbygdens polisväsende skall ordnas, och jag tror att det är svårt att påräkna en enig uppfattning härom i riksdagen. Jag tror också, att det är klokt, att man sparar framläggandet av landsbygdens polisfråga tills man kan räkna med mera normala förhållanden; en tillfredsställande anordning är svår att träffa under de exceptionella förhållanden, som nu förefinnas. Jag tror också att, om man antager motiveringen på sätt utskottet här föreslagit, så skulle man i denna fråga lätt komma in i en återvändsgränd och beredas ytterligare svårigheter.

Jag hemställer i första hand, att kammaren ville ha vänligheten bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Om kammaren icke skulle vilja biträda detsamma, vore det i allt fall av vikt, synes det mig, att motiveringen, sådan den blivit lagd av utskottet, icke godtoges av denna kammare.

Vidare yttrade:

Herr Johansson i Trollhättan: Herr talman, mina herrar! Då jag icke i allo kunnat ansluta mig till utskottets motivering, ber jag att här få yttra några ord.

Jag hyser det varmaste intresse för, att denna fråga löses på fördelaktigaste sätt och så fort som möjligt. Men vad jag riktat mig mest emot och funnit mycket betänkligt är 2 § i Kungl. Maj:ts förslag, där det heter: »Finner Kungl. Maj:ts befallningshavande, att stad underlåter att anställa polispersonal till erforderligt antal eller att förse polispersonalen med skälig avlöning eller att eljest vidmakthålla polisverket, äger Kungl. Maj:ts befallningshavande att hos stadsfullmäktige eller allmänna rådstugan göra den framställning, som anses av behovet påkallad.» Det är ju alldeles klart, att, som här står, det skall finnas erforderlig polispersonal och att den bör ha skälig avlöning, men jag finner emellertid ifrågavarande bestämmelser mycket tånjbara. Man har ju någon liten erfarenhet om, hur förhållandena kunna gestalta sig. Det kan tänkas, att en polischef, en borgmästare eller vem det är, vill ha stor polispersonal. Han vänder sig till Konungens befallningshavande i länet, som ju skall svara för ordningen. Det är tydligt, att Konungens befallningshavande från sin synpunkt gärna går med på anställandet av en stor polisstyrka. Och är det så, att staden icke efterkommer Konungens befallningshavandes erinran, annäles förhållandet till Kungl. Maj:t, och vad Kungl. Maj:t beslutar har staden att rätta sig efter. Härmed kringskäres rätten till kommunal självstyrelse på ordningens område, vilket jag icke kan vara med om.

Riksdagens skrivelse år 1906 gällde icke blott städerna utan även därmed likartade samhällen. Jag kan taga som exempel en stad, som har 3.000 invånare. Den är då skyldig underkasta sig de föreskrifter, som här äro föreslagna, och man kan icke överblicka

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)

de ekonomiska konsekvenser, som därav kunna följa. Men ett industrisamhälle med 10,000 invånare har icke skyldighet att underkasta sig denna lags bestämmelser. Är det så, att ett dylikt samhälle skall hålla polis, äger det att få bidrag av staten till hälften av kostnaderna för polisväsendet — jag tror, att det är så.

Man kan nu uppställa den frågan: är det så nödvändigt att lösa denna fråga separat? Ha städerna visat uraktlåtenhet ifråga om upprätthållandet av ordningen? Jag betvivlar, att någon stad vägrat anställa erforderligt antal poliser och att lämna den ersättning till dem, som kräves, och jag tror, att städerna själva äga förmåga att bedöma dessa förhållanden. Som det heter i motiveringen, är det icke ännu fastslaget, att städerna ensamma skola bära de ekonomiska bördorna för ordningens upprätthållande. Jag vill betona, att jag för min egen del icke hyser så stora betänkligheter för att städerna skola bekosta sitt polisväsende, men då skall staden själv bestämma såväl antalet poliser som deras löner. Skall återigen denna sak ligga i Konungens befallningshavandes och Kungl. Maj:ts hand, ja, då måste det vara ett oavvisligt krav från städernas sida, att staten bidrager till polismännens avlöning.

Vad gäller fögderistäderna, så ha de icke samma förmån som städer med egen jurisdiktion att kunna föreslå tre kandidater, av vilka en utses till borgmästare, utan här utnämner Konungens befallningshavande efter eget skön, och den, som sålunda utses, blir statsstyrelsens ordförande. Det kan hända, att denne är mån om att ha mycket poliser — flera än som av behovet påkallas. Eventuellt vänder han sig till Konungens befallningshavande och får då vad han önskar. Det har förut varit så, att poliserna stått under stadens myndighet, men enligt förslaget kommer staden helt och hållet att stå under polisens myndighet.

Vad man i denna fråga mest sysslat med är 5 §. Det var Adolf Hedin, som genom sin motion 1904 gav upphov till den riksdagsskrivelse, som sedermera avläts 1906, då närmast i anledning av en motion, som väckts av en annan riksdagsman. Syftet med densamma var att skaffa en säker rättsställning åt polispersonalen, och de i ifrågavarande paragraf föreslagna bestämmelserna avse att fylla denna uppgift. Då städerna avlöna polispersonalen, har det framkommit krav på att kontroll skall utövas, vilket krav vi kunna vara eniga om är berättigat. Man har även ansett, att den i 5 § omhandlade nämnden skulle kunna företaga den okritiska och oberättigade ovilja, som finnes mot polisen, genom det större förtroende, som nämnden skulle vara ägnad att ingiva. Min uppfattning är, att 5 § ger ofantligt litet. Den är egentligen en gest, men är denna paragraf så viktig, som man velat göra gällande, kan man genomföra den utan att man behöver sälja kommunernas hävdvunna självstyrelse. Nämnden skall vittra sig, när det gäller antalet poliser, men för övrigt har den icke mycket att säga till om. Den skall visserligen ådöma disciplinär bestraffning, för såvitt polischefen anser, att det icke är nog med allenast varning. Med denna bestämmelse kan gunstlingssystemet florera. Ty om det är två polismän, som begått

enahanda förseelse, kan polischefen i ena fallet finna förseelsen vara av den art, att det räcker med varning, men i andra fallet, att det bör bli en strängare bestraffning. Da anmäles förseelsen för polisnämnden, som har att utmäta straffet. Ja, man kan ju förstå detta, när man läser motiveringen till denna proposition. Det heter där bl. a.: »Beträffande de befogenheter, som skulle tillkomma eller icke tillkomma polisnämnden, synes det till en början vara av vikt att bestämt fastslå, att nämnden icke äger att taga någon befattning med befälet över polispersonalen.» Och vidare säges det: »När man, såsom nu ifrågasättes, låter högsta befälet över polispersonalen odelat ligga i polischefens hand, torde icke blott polischefen utan även polispersonalen och sist men ej minst kommunen själv samt allmänheten obetingat komma att skörda fördelar av inrättandet av en dylik nämnd, förutsatt att gränserna för nämndens och polischefens befogenhet noga uppdragas och att nämnden icke förses med en maktfullkomlighet, som betager polischefen hägen till eget initiativ.» Ja, det är just pudelns kärna. Man skall icke ge polisnämnden så stor befogenhet, att det betager polischefen lusten till eget initiativ. Jag skulle vilja se, hur liten maktbefogenhet man skall ge polisnämnden, för att icke polischefen skall förlora detta intresse. För min del finner jag, att den befogenhet, som nämnden får, är så obetydlig, att det icke är värt att taga den såsom kompensation för ett bortsäljande av den kommunala självbestämningsrätten på detta område.

Såsom jag förut nämnt, omfattar förslaget icke sådana med städer jämförliga samhällen som municipalsamhällen och industrisamhällen. I dessa samhällen är det ofta bolag, som avlöna polismännen. De få hämta sin avlöning på bolagens kontor. Konungens befallningshavande utrustar dem med åtals- och häktningsrätt, men någon instruktion finns i de flesta fall icke. En dylik polisman har en mycket beklaglig ställning. Han kan ofta helt godtyckligt avskedas. Min uppfattning är, att dessa polismän böra på ett helt annat sätt säkerställas. Går man till Hedins motion, så finner man, att orsaken till att han väckte densamma var, att polismännen året förut hållit ett möte och uttalat önskemål i denna riktning. Hedin säger i denna motion: »När de i tidningarna läsa, huru bolagsröstmakten voterar bort avlöningen för en polisman, emedan bolaget ej tyckte om hans oväld, nit, skicklighet och drift, faller det dem icke in, att det är ett skamligt elände, att ordning och säkerhet — statens främsta uppgift — skola utleveras åt ett fyrkvälde, som omhuldar lönnkrögeri, fylteri, våldsverkarebragder». Ja, så är det hela vägen igenom. Studerar man denna frågas behandling, särskilt i denna kammare, så skall man finna, att det med mycken skärpa betonats, att det gäller att skydda dessa polismän. Men det syftet når man icke genom denna lag, som varken omfattar municipalsamhällen eller industrisamhällen; och dessa äro, som bekant, många.

I § 6 i förslaget i den kungl. propositionen föreslås, att städer med ett mindre antal polismän också kunna undantagas från denna bestämmelse efter framställning hos vederbörande. D. v. s. då slip-

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.

(Forts.)

per man där att utse polisenämud, och de göromål, som skulle tillkomma polisenämnden, gå i stället över på stadsstyrelsen eller magistraten.

Vi reservanter, av vilka jag är ensam från denna kammare, ha den uppfattningen, att då denna sak återkommer, det är av vikt, att § 5 fortfarande är med. Och att de övriga sex reservanterna från denna kammare samtliga också äro med därom, framgår ju därav, att de yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det är alltså majoritet inom utskottet för att denna paragraf bibehålles. Vi stå emellertid på samma ståndpunkt som riksdagen intog 1906, nämligen att frågan skall lösas i sin helhet, vilket också är framhåvt i denna Hedins motion.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med uteslutande av sista meningen i sista stycket av motiveringen.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Herr civilministern har redan redogjort för de skäl, på vilka utskottet grundat sitt avslagsyrkande. Utskottet anser dels att det varit oriktigt att, såsom i propositionen skett, ålägga städerna skyldigheten att själva bekosta sitt polisväsen. Utskottet har vidare klandrat, att icke på samma gång som förslag till ordnande av polisväsendet i städerna framlägges, också framlägges förslag till ordnande av polisväsendet på landsbygden. Och slutligen säger utskottet, att inom detsamma förekommit olika meningar angående lämpligheten av den föreslagna polisenämnden.

Vad nu först beträffar den kritiserade åtgärden att i stadgan föreslå skyldighet för varje stad att bekosta sitt polisväsen, så må däremot kort och gott erinras, att detta varit en uråldrig skyldighet för städerna. Det har berott helt enkelt på den faktiskt förmånliga särställning, som en stad åtnjuter, att staden också har fått själv bekosta polisväsendet. För den skyldighetens motivering behöver man ingalunda åberopa de anslag, som vissa städer haft dels av tolagsmedel, dels av brännvinsmedel etc. Och det ligger sålunda i sakens natur, att då till följd av de särskilda förhållanden, som uppstå i en stad, det blir nödvändigt att där inrätta en särskild institution för ordningens upprätthållande och denna institution kräver särskilda kostnader, stadsamhället självt får bära dessa särskilda kostnader. Vissa städer ha i sina privilegier eller i Kungl. Maj:ts brev, varigenom de förklarats för städer, ålagts denna skyldighet, andra städer icke. Men säkert har det icke av någon stad dragits i tvivelsmål, att staden har skyldighet att själv bekosta sitt polisväsen. Det är också att märka, att när stadgeförslaget var utsänt för yttrandens avgivande av myndighet och korporationer, alla lämnade det utan anmärkning i detta avseende utom magistraten i Uddevalla. Det har alltså endast på ett enda håll hos städerna själva väckt någon opposition. Man synes därför endast med hänvisning till det faktiskt bestående gott kunna gå ut ifrån, att det är en skyldighet för närvarande för städerna att bekosta sitt polisväsende. Då

det också på samma gång måste erkännas vara ett statsintresse, att ordningen inom dessa samhällen upprätthålles och då sålunda polisväsendet också fyller en statsfunktion, så måste det erkännas vara ganska naturligt, att när polisväsendet i städerna skall regleras, det också uttryckes vad som allmänt gäller, nämligen att varje stad skall bekosta sitt polisväsende.

Vad sedan beträffar den andra anmärkning utskottet haft mot propositionen, nämligen att man icke på samma gång reglerat polisväsendet på landsbygden, så har herr civilministern redan medgivit, att det är beklagligt, men att det icke har varit möjligt att framlägga förslag även i sistnämnda avseende för denna riksdag. Jag får för min del säga, att det är att beklaga, om den mycket viktiga frågan om ordnandet av polisväsendet i städerna skall uppskjutas, därför att man ej på samma gång kan ordna polisväsendet på landsbygden. Så olikartade äro i alla fall förhållandena i detta avseende i allmänhet i städerna och på landsbygden, att det mycket väl låter sig göra att ordna förhållandena i städerna utan att på samma gång också ordna förhållandena på landsbygden.

Vad det tredje avslagsskålet slutligen beträffar har utskottet mera en passant antytt, att det förekommer olika meningar om lämpligheten av denna polismynd. I själva verket torde nog där ligga den riktigt ömma punkten. Inom lagutskottet var det förslaget om polismynd, som uppkallade första-kammarjuristerna till de kraftigaste gensagorna. Det var den institution, som framför allt ansågs olämplig i detta förslag. Här föreslås nämligen, att dessa polismynd skola jämte polischefen deltaga i behandlingen av polisväsendets angelägenheter. De skola sålunda uppgöra förslag till löne-, omkostnads- och pensionsstat för polisverket, ändringar i dess organisation, instruktion för polispersonalen samt densammans uniformering och beväpning ävensom andra rörande polisväsendet erforderliga föreskrifter; besluta i ärenden angående förvaltningen av de till polisverkets behov anslagna medel och till dess förfogande upplåtta fastigheter; i förekommande fall uppgöra förslag till organisation av och hava inseedet över polisskola samt utse föreståndare och lärare vid densamma; avgiva yttrande i fråga om polismans antagande, befordran och ansökan om avsked; besluta angående polismans uppsägning från tjänsten; ådöma polispersonalen disciplinär bestraffning för förseelse i tjänsten, därest polischefen ej finner förseelsen allenast föranleda till varning; i övrigt till vederbörande myndigheter avgiva yttranden eller göra framställningar i frågor av betydelse för polisverket; samt fullgöra de åligganden, som enligt särskilda författningar ankomma på polismynd.

Att giva denna polismynd sådana befogenheter och särskilt att låta polismynden få ha bestraffningsrätt över poliskårens medlemmar ansågs vara synnerligen äventyrligt, och man menade, att man genom en sådan befogenhet för polismynden skulle sätta polisens auktoritet och ordningen inom samhällena i fara, och detta torde för flera ledamöter av första kammaren åtminstone ha varit huvudskålet för avslag. I detta avseende föreställer jag mig, att det inom andra

Ang. lag om
polisväsendet i
rikets städer.
(Forts.)

kammaren skall råda en alldeles motsatt mening. Jag föreställer mig, att kammaren skall finna, att inrättandet av en sådan polisenämnd i själva verket bör vara ett sätt att giva allmänheten inom städerna tillfälle att få sitt ord med i laget, när det gäller dessa viktiga frågors behandling. För min egen personliga del tror jag, att en sådan inrättning skall i hög grad vara ägnad att övervinna den ofta obefogade misstro allmänheten nu hyser mot polisen. Det kan vara onödigt att ingå på orsakerna till denna misstro, men den existerar. Om det nu beredes tillfälle för allmänheten, för folkets representanter att inifrån få lära känna polisens arbetssätt, de svårigheter den har att arbeta med och dess uppgifter, och om det beredes allmänhetens representanter tillfälle att också i viss mån få bära ansvaret för polisens verksamhet, så kan man hoppas, att den där misstron mot polisen skall kunna övervinnas. Jag tror därför, att det är ett mycket lyckligt grepp detta förslag om polisenämnderna.

Nu uttalade herr Johansson i Trollhättan som sin mening, att förslaget om polisenämnd icke skulle vara tillfredsställande. Såvitt jag fattade honom rätt, ansåg han, att polisenämnden fått för ringa befogenhet. Det är väl dock att slå över åt andra sidan, ty icke kan det vara lämpligt, om en sådan institution kommer till stånd, att rent av giva nämndens ledamöter befälsrätt över polispersonalen. Skall det vara disciplin i poliskåren — och det är ju nödvändigt — skall det vara en, som har befälsrätten, och polisenämnden behöver för att till fördel fungera på sätt här är föreslaget, ingalunda dessutom tilläggas någon befälsrätt.

Några av denna kammars ledamöter hava liksom jag icke kunnat finna sig övertygade av de avslagsskäl, utskottet åberopat, utan de hava ansett, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition bör av riksdagen bifallas. Nu har, som bekant, första kammaren avslagit propositionen, men jag tror, att andra kammaren i alla fall gagnar den viktiga sak, varom här är fråga, genom att för sin del uttala sin anslutning till propositionen. Jag ber därför, herr talman, nu få yrka bifall till reservationen och därmed också till den kungliga propositionen.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

§ 24.

Herr talmannen tillkännagav att vid kammarens sammanträde fredagen den 14 i denna månad komme att besvaras följande interpellationer nämligen:

interpellationerna till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet

av herr *Lithander* om vidtagande av åtgärder till minskning av rådande olägenheter vid livsmedelsfördelningen;

av herr *Berglund* angående åstadkommande av större tillgång och lägre pris å kött; och

av herr *Edbom* angående åtgärder för begränsande av arbetslösheten bland bofasta skogsarbetare i vissa trakter; samt interpellationerna till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet

av herr *Olsson* i Ramsta angående upphävande av bolags rätt till skatteköp och skatteomföring av kronojord och rekognitionsskogar m. m.; och

av herr *Lithander* angående finansieringen av inom landet befintliga varupartier, vilka enligt förordningen den 12 april 1918 helt eller till sin huvudsakliga del ej få försäljas.

§ 25.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,46 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
